

Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m. Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945

Sudarytojos Vida Beinortienė, Daiva Tumasonytė

RĖMĖJAI

Knygos leidimą dalinai remia projektas „Romų jaunimo dalyvavimas, patirtis ir įgalinimas“ Just/2013/FRAC/AG/6230, finansuojamas ES Pagrindinių teisių ir pilietybės veiksmo dotacijos. Konsorciumo koordinatorius Babes-Bolyai universitetas, Klužas, Rumunija. Projekto vadovė prof. Maria Roth, vyriausioji tyrėja Cath Larkins. / This book was partially funded by the Project Participation Experiences and Empowerment of Roma Youth (PEER), financed by the EU Fundamental Rights and Citizenship Action Grant Just/2013/FRAC/AG/6230. The consortium is coordinated by Babes-Bolyai University Cluj, Romania, project director Maria Roth, principal researcher Cath Larkins.

Panevėžio
vaikų dienos
užimtumo centras

Šio leidinio turinys neatspindi oficialios Europos Sąjungos nuomonės. Visa pateikta informacija ir pažiūros yra visiškai autorių atsakomybė.

Projekto, vykdomo kartu su Panevėžio vaikų dienos užimtumo centru, koordinatorius Lietuvoje doc. dr. Rolandas Paulauskas, Šiaulių universitetas, Pedagogikos ir psichologijos katedra

Konsultavo dr. Arūnas Bubnys, Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktorius

Recenzavo dr. Kirilas Kožanovas, Rusijos mokslų akademijos Slavistikos instituto Tipologijos ir lyginamosios kalbotyros skyriaus jaunesnysis mokslo darbuotojas

Straipsnių autoriai: Rolandas Paulauskas, Daiva Tumasonytė, Vida Beinortienė, Arūnas Bubnys, Birutė Sabatauskaitė, Lionė Lapinskiienė

Parengė leidybai ir redagavo Lionė Lapinskiienė, VŠĮ Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“. Už autorių pateiktų faktų, įvykių tikslumą, vienokią ar kitokią jų vertinimą ar interpretavimą bei nuomonę leidėjas ir redaktorė neatsako.

© Panevėžio vaikų dienos užimtumo centras, 2016

© Vida Beinortienė, sudarymas, 2016

© Daiva Tumasonytė, sudarymas, 2016

© Straipsnių autoriai, 2016

© Virginija Vaičekonienė, vertimas į anglų k., 2016

© Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 2016

Turinys

Dėkojame	5
Pratarmė.	7
<i>Doc. dr. Rolandas Paulauskas. Romų holokaustas: neskaityti istorijos puslapiai</i>	9
<i>s. Daiva Tumasonytė DP. Jie kasdien yra šalia mūsų</i>	15
<i>Vida Beinortienė. Nukentėjusios Panevėžio romų šeimos</i>	18
Anastazijos Bagdonavičiūtės-Jablonskienės ir Juozo Jablonskio šeima	23
1. Petras Jablonskis	25
2. Anelė Jablonskaitė-Tamarevičienė	32
3. Elžbieta Jablonskaitė	36
4. Kazys Jablonskis	37
5. Juozas Jablonskis	41
6. Antanas Bagdonavičius	42
7. Nastia Jablonskaitė	43
8. Kosta Jablonskaitė	44
9. Teodora Jablonskaitė.	45
10. Silvestras Jablonskis.	47
11. Karolis Jablonskis	49
12. Mykolas Jablonskis	51
13. Steponas Jablonskis	53
Andrius Arlauskas	54
Bagdonavičiai	56
Adomas ir Juchasė Grachauskai.	60
Adelė Bagdonavičiūtė-Visockienė.	63
Ona Matuzevičienė.	66

Zosė Matuzevičiūtė.	72
<i>Užrašė Vida Beinortienė. Zofija Sinkevičienė. Gyvenimas lageriuose.</i>	76
<i>Dr. Arūnas Bubnys. Lietuvos čigonų (romų) persekiojimas nacių okupacijos metais (1941–1944)</i>	87
<i>Birutė Sabatauskaitė. „Atminimo akmenys“ – Panevėžio romams.</i>	95
<i>Lionė Lapinskienė. Panevėžio čigonų (romų) likimo per Antarąjį pasaulinį karą pėdsakais (apibendrinamasis straipsnis)</i> . .	102
<i>Lionė Lapinskienė. Blazing the Trail to the Destiny of Panevėžys Gypsies (Roma) during WWII. Translated by Virginija Vaičekonienė.</i>	108
Šaltiniai ir literatūra	114
Santrumpos	117
Asmenvardžių rodyklė	118
Vietovardžių rodyklė	126

Dėkojame

Visiems visiems geriesiems mūsų bendraminčiams ir talkininkams, padėjusiems renkant medžiagą, kad šiandien galėtume skaityti šiuos romų tautos skausmingos istorijos puslapius:

Algirdui Saudargui, Europos Parlamento nariui,
Birutei Sabatauskaitei, Lietuvos žmogaus teisių centro direktorei,
Gražinai Šluško, Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės vyriausiajai specialistei,
Stepui Visockiui, Lietuvos romų bendrijos pirmininkui,
Ramunei Draučiuonaitei, Genocido ir rezistencijos aukų muziejaus Istorijos skyriaus vedėjai,
Vitalijui Satkevičiui, Panevėžio miesto savivaldybės merui (2011–2015),
Raimondui Pankevičiui, Panevėžio miesto savivaldybės Tarybos nariui (2011–2015),
Ryčiui Mykolui Račkauskui, dabartiniam Panevėžio miesto savivaldybės merui,
Konstantinui Stech, VŠĮ Romų visuomenės centro socialiniam darbuotojui,
Virginijui Benašui, Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos fotografui,
Tamarai Orlovskajai (Grafinei *Jablonskaitei*), romų bendruomenės narei,
Mykolui Tamarevičiui, romų bendruomenės nariui,
ir visiems kitiems romams, pateikusiems daug vertingų žinių, bet prašiusiems jų pavardžių neminėti.
Pagarbiai –
knygos autorės Vida ir s. Daiva

Čigonų vėliava, patvirtinta 1971 m. Tarptautinio čigonų komiteto iniciatyva Londone surengtame I pasauliniame čigonų suvažiavime.

Pratarmė

Knyga „Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m.“ pasakoja apie Antrojo pasaulinio karo metais šiame mieste gyvenusius romus, tapusius nacių vykdytos antihumaniškos politikos aukomis. Tai Lietuvos, Vokietijos ir Prancūzijos koncentracijos ar priverčiamųjų darbų stovyklose kalėjusių romų skaudžios išgyvenimų istorijos.

Dažniausiai jos perteikiamos gana abstrakčiai, nes tikrų tų įvykių liudininkų nėra. O jų artimieji apie Panevėžio romų gyvenimą nemažai metų medžiagą renkančioms Vidai Beinortienei ir s. Daivai Tumasonytei kartais tepasakydavę tik vienų ar kitų faktų detales. Iš jų ir iš kelių autorių specialiai šiai knygai parašytų straipsnių bei romų šeimų albumuose surastų nuotraukų ar šalies archyvuose saugomos dokumentų medžiagos ir sudarytas šios knygos turinys.

Knygos, kuri yra Panevėžio vaikų dienos užimtumo centro kartu su Babes-Bolyai universitetu (Klužas, Rumunija) ir Šiaulių universitetu vykdomo projekto „Romų jaunimo dalyvavimas, patirtis ir įgaulinimas“ rezultatas.

Jos pradžioje šio projekto koordinatorius Lietuvoje, Šiaulių universiteto Pedagogikos ir psichologijos katedros doc. dr. Rolandas Paulauskas romų išgyventą holokausto problemą Antrojo pasaulinio karo metais aptaria Europos istorijos įvykių kontekste.

Panevėžio vaikų dienos užimtumo centro direktorė Daiva Tumasonytė rašo apie savo įstaigos darbą ir su bendraminte Vida Beinortiene įgytą patirtį siekiant geresnės romų integracijos į mūsų šalies visuomenę.

Šioje knygoje apie Panevėžio romų gyvenimą sukauptus duomenis įamžinanti Vida Beinortienė savo straipsnyje atkreipia dėmesį į

oficialią Europos Sąjungos politiką, paskutiniu metu vis dažniau raginančią kalbėti apie romų patirtas kančias Antrojo pasaulinio karo metais ir pagerbti jų atminimą.

Vis dėlto daugiausia vietos skirta kelių Panevėžio romų šeimų kėlimo koncentracijos stovyklose faktams atspindėti. Kartu stengiasi įamžinti ir surinktas žinias apie tų šeimų genealogiją. Tikriausiai atidesnis skaitytojas iškart pastebės, kad apie kai kurias romų šeimas ar jų artimuosius knygoje lieka vos eilutė kita. Tas pat pasakytina ir apie šeimų genealogijos duomenis – jų trūksta.

Po Zofijos Sinkevičienės atsiminimų apie išgyvenimus koncentracijos stovyklose istorikas dr. Arūnas Bubnys, Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktorius, supažindina su čigonų (romų) naikinimo situacija Lietuvoje 1941–1944 m. Jis pateikia nemažai susistemintų duomenų, atspindinčių nacių vykdytą politiką romų tautos atžvilgiu.

Lietuvos žmogaus teisių centro direktorė Birutė Sabatauskaitė rašo apie šiuo metu įamžinamą romų tautos atminimą ne tik kitose Europos šalyse, bet Panevėžyje.

Išliekamąją istorinę vertę turinčią knygos medžiagą lietuvių ir anglų kalbomis apibendrina Lionės Lapinskienės straipsnis (vertėja į anglų k. Virginija Vaičekonienė). Pabaigoje – Šaltinių ir literatūros sąrašas, Santrumpos, Asmenvardžių ir Vietovardžių rodyklės.

Kadangi apie atskiras šeimas turima mažai duomenų, skaitytojų neturėtų nustebinti kai kur esantys klausukai, neįrašyti vardai, pavardės ar įamžinami kasdieniame romų gyvenime įprasti pravardiniai vardai.

Kartu primename, kad ilgametės Panevėžio romų globėjos, šios knygos atsiradimo iniciatorės Vida Beinortienė (tel. 8 612 73 931; vidabein@gmail.com) ir Daiva Tumasonytė (daskdp@gmail.com) visada bus dėkingos už Jūsų atsiliepimus ar pastabas.

Romų holokaustas: neskaityti istorijos puslapiai

Doc. dr. Rolandas Paulauskas,

Šiaulių universitetas

Romų holokaustas, dar vadinamas Pharrajimos¹, yra viena nacistinės Vokietijos vykdytos socialinės politikos pasekmių. Ją šių dienų istorikai apibūdina kaip Trečiojo Reicho ir jo sąjungininkų pastangas sunaikinti beveik visus tuometinėje Europoje gyvenusius romus. Kaip žinoma, apie žydų holokaustą publikuota nemažai studijų ir atsiminimų, o romų holokausto temai skirta literatūra yra kur kas kuklesnė. Manoma, kad pastarųjų padėtis ir likimas Europoje Antrojo pasaulinio karo metais mažai kuo skyrėsi nuo žydų. Nors tikslus romų aukų skaičius nežinomas, pasak įvairių šaltinių, nužudyta galėjo būti nuo 250 000 iki 500 000 šios tautybės žmonių. Beje, 1939 m. Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje jų gyveno apie 7000. Yra duomenų, jog Pabaltijo valstybėse sušaudyta arba nacių koncentracijos stovyklose žuvo daugiau nei 50 proc. romų.

XIX a. pabaigoje Europoje ir JAV paplito socialinis darvinizmas. Šio pseudomokslo šalininkai tvirtino, jog Čarlzo Darvino evoliucijos teorijos principai taikytini ir socialiniams reiškiniams paaiškinti (pažymėtina, kad pats Darvinas 1890 m. tokias evoliucijos teorijos pritaikymo galimybes atmetė). Kertinė Darvino teorijos koncepcija – teiginys, kad kovodami už būvį išlieka stipriausi ir prie aplinkos sąlygų geriausiai prisitaikę individai. Pasak socialinio darvinizmo šalininkų, vykstant natūraliai raidai, visuomenė savo narius taip pat surūšiuoja į geriau ir blogiau prisitaikiusius arba į stipriuosius ir silpnuosius. Kadangi stiprieji naudingesni, jie ir privalo turėti dau-

1. *Pharrajimos* įvairiais romų dialektais reiškia sunaikinimą.

giau teisių ir privilegijų. Ilgainiui tokios pažiūros tapo teiginiu, jog egzistuoja biologiškai determinuota rasių ir etninė hierarchija, ir joje vienos rasės ir tautos pranašesnės už kitas. Kai kuriose Europos šalyse XX a. pirmoje pusėje socialinio darvinizmo idėjos peraugo į eugenikos² išvadomis pagrįstą socialinę politiką. Pastarosios tikslas – reprodukcijos reguliavimo ir kitais socialinės inžinerijos metodais siekti pagerinti genetinę populiacijos kokybę. Tokie tikslai nacistinėje Vokietijoje įgyvendinti ėmusis kraštutinių priemonių: išleidus diskriminuojančius įstatymus, vykdant prievartinę sterilizaciją ir sąmoningai naikinant tam tikros etninės, tautinės, rasinės ar negalių turinčios grupės žmones.

Tad ir romų diskriminacija neatsirado per vieną naktį. Pavyzdžiui, romams dar Veimaro Respublikos gyvavimo laikotarpiu (1919–1933 m.) buvo draudžiama lankytis viešuose parkuose, baseinuose ir kitose vokiečių pamėgtose rekreacijos vietose. 1926 m. Bavarijoje išleistas „Kovos su čigonais, valkatomis ir nenorinčiais dirbti“ įstatymas po ketverių metų buvo įteisintas visoje Veimaro Respublikos teritorijoje. Taip romams uždrausta klajoti, o neturintieji pastovaus darbo galėjo būti išsiųsti į priverčiamųjų darbų stovyklas iki dvejų metų. 1927 m. Prūsijoje pradėta reikalauti, kad romai visada nešiotųsi identifikacijos dokumentus, o 1929 m. netgi sukurtas Kovos su čigonais centras. Pagrindinis šio administracinio įsakymo tikslas – uždrausti klajoklinį romų gyvenimo būdą ir vykdyti nusikaltimų prevenciją.

1933 m., atėjus į valdžią Hitleriui, Vokietijos socialinė politika įgavo atviros diskriminacijos pobūdį, t. y., kova su nusikalstamumu ir kitomis socialinėmis blogybėmis peraugo į kampaniją prieš tam tikras etnines mažumas. Pavyzdžiui, 1935 09 15 Niurnbergo įstaty-

2. Eugenika, gr. – sritis, tirianti, kaip remiantis genetikos principais galima pagerinti paveldimąsias žmogaus savybes. TŽŽ, 221.

mu žydams uždrausta tuoktis su vokiečių kilmės asmenimis ar su jais turėti lytinių santykių. Po poros mėnesių šis įstatymas pritaikytas ir kitoms etninėms grupėms, taip pat ir romams. 1936 m. įsteigtas Rasinės higienos ir demografinės biologijos tyrimų padalinys, kuris nacių vyriausybei turėjo pateikti rekomendacijas dėl „Čigonų įstatymo“ priėmimo. Padalinio darbuotojai priėjo išvadą, kad daugelis Vokietijoje gyvenančių čigonų nėra grynakraujai, tad kelia grėsmę vokiečių rasės grynumui. Dėl šios priežasties romus pradėta persekioti: jie neteko teisės balsuoti ir buvo siunčiami į vadinamąsias užmiesčio sulaikymo stovyklas. Pastarosios ilgainiui tapo tarpine trėmimų į getus ir koncentracijos stovyklas vieta.

Antrojo pasaulinio karo metais Vokietijoje ir jos okupuotose teritorijose romų persekiojimas ir naikinimas vyko skirtingomis formomis. Vakarų Europoje gyvenę romai dažniausiai atsidurdavo koncentracijos stovyklose. Balkanų šalyse ir Sovietų Sąjungos Respublikose juos sušaudydavo mobilūs kolaborantų būriai, sudaryti iš vietinių gyventojų. Daugiausia žydų ir romų tautybės žmonių Lietuvoje – Paneriuose, Kauno IX forte ir Pravieniškių stovykloje – sunaikinta 1941–1944 m. JAV esančio Holokausto memorialinio muziejaus duomenimis, Pabaltijo valstybėse ir okupuotose Sovietų Sąjungos Respublikose sušaudyta per 30 000 romų. Be to, 1942–1943 m. nemažai romų pateko į koncentracijos stovyklas, nes 1942 m. pabaigoje Himleris įsakė iš Vokietijos teritorijos deportuoti visus „negrynakraujus čigonus“. Išimtyms padarytos grynakraujams ir sėsliems romams, kuriuos naciai laikė „arijų palikuoniais“.

Aušvico stovykloje romai gyveno atskirai nuo kitų kalinių, be to, atlape privalėjo nešioti juodą arba rudą aukštyn apverstą trikampį ir kiek rečiau raidę „Z“ (vok. *Zigeuner*³). Juodas trikampis reiškė aso-

3. *Zigeuner*, vok. – čigonas.

cialų, o rudas – romų tautybės asmenį. Pasak istorikų, beveik visose koncentracijos stovyklose žydai ir romai stengėsi vokiečiams organizuoti priešintis. Amžininkai aprašo atvejį, kai 1944 m. balandžio mėn. Aušvico stovykloje SS būriui buvo pavesta likviduoti romų bloke gyvenusias šeimas. Tik paaiškėjo, kad vyksta netikėtas maištas. Romai, apsiginklavę metaliniais vamzdžiais, kastuvais ir kitokiais darbo įrankiais, sugebėjo ne tik nurodytų įsakymų nevykdyti, bet ir ilgesnį laiką nepaklusti lagerio administracijai. Tačiau SS daliniai, 1944 08 02 apsupę visą bloką, sunaikino 2898 romus, kalėjusius šioje stovykloje. Vaikai, kuriems pavyko pabėgti iš apsupties, po kelių dienų buvo sugauti ir taip pat nužudyti.

Istorikai teigia, kad nemažai romų žuvo ir vykdant įvairius eksperimentus. Vienas liūdniausiai medicinos istorijoje pagarsėjusių yra daktaras Josefas Mengelis, dirbęs Aušvico koncentracijos stovykloje. Jo „darbų“ diapazonas gana platus – nuo galūnių amputavimo iki įvairių chemikalų išbandymo su žmonėmis. Liudininkų prisiminimuose teigiama, kad ypač daktarui Mengeliui patiko romų vaikai. Pavyzdžiui, vieno eksperimento metu dviem ketverių metų romų mergaitėms jis susiuvo nugaras, lyg jos būtų Siamo dvynės. Mergaičių tėvai, negalėdami matyti tokios kančios, sugebėjo gauti pakankamai morfijaus ir jas „užmigdyti“.

1944 m. vokiečių gydytojai, siekdami išsiaiškinti, kaip žmogaus organizmas toleruoja jūros vandenį, Buchenvaldo koncentracijos stovykloje atliko ilgalaikį bandymą su 44 romais. Amžininkai teigia, kad tiriamieji buvo girdomi vien jūros vandeniui. Jie išseko, pradėjo kliedėti ir vos nenumirė: išgelbėjo jų šeimų nariai. Kitas atvejis aprašytas iš Štuthofio koncentracijos stovyklos, kur profesorius Eugenius Haagenas dviem romų jaunuolių grupėms suleido dėmėtąsias šiltinės bakterijas. Nors prieš šį bandymą romai buvo vakcinuoti, visiems

pakilo temperatūra, ir jie ne tik kliedėjo, bet ir patyrė baisių fizinių kančių. 1945 m. daktaras Karlas Klaubergas be jokių anestetikų sterilizavo 8–10 metų romų mergaites. Visos mergaitės liko fiziškai su-
luošintos, o kelios po poros dienų mirė.

Po karo Vokietijos Federacinė Respublika nuo holokausto nukentėjusioms žydų šeimoms sutiko sumokėti reparacijos⁴ mokestį, o romų bendruomenė buvo pamiršta. Teisindamasi Vokietijos vyriausybė teigė, kad šios tautos žmonės iki 1943 m. persekioti ir kalinti ne dėl rasinių paskatų, bet dėl asocialaus ir nusikalstamo gyvenimo būdo. Kita vertus, romų holokaustą sunkiau įrodyti, nes dėl jų žemesnio išsilavinimo stokojama rašytinių šaltinių ir dokumentų. Pavyzdžiui, Lietuvoje romų vyrai vidutiniškai yra baigę penkias klases, o moterys – keturias. Apie 18 proc. vyrų ir 35 proc. moterų visai neraštingi. Antrojo pasaulinio karo metais šie rodikliai buvo dar mažesni.

Pastaruoju metu daugelis Europos valstybių siekia bent dalinai kompensuoti romų patirtą diskriminaciją ir kitas socialines skriaudas. Paminėtina, kad 1979 m. Vokietijos Federacinės Respublikos parlamentas pripažino, jog romų persekiojimas buvo genocido apraiška, todėl romams, nukentėjusiems nuo holokausto, sudarė sąlygas gauti materialinę kompensaciją.

1956 m. Lenkijoje atidarytas memorialas romų holokausto aukoms pagerbti. Be to, nuo 1996 m. šioje šalyje veikia Čigonų karavano keliaujantis memorialas. Panašūs romų kultūros muziejai įsteigti Čekijos Respublikoje. 2012 m. Berlyne atidarytas Memorialas romų nacionalsocializmo aukoms. Nuo 1972 m. rugpjūčio 2-oji minima kaip Romų holokausto atminimo diena. 2015 04 15 Europos Parla-

4. Reparacija, *lot.* – tarptautinės atsakomybės rūšis, kai valstybė nukentėjusiajam žalą atlygina materialiai. TŽŽ, 639.

mentas balsų dauguma priėmė rezoliuciją dėl romų holokausto per Antrąjį pasaulinį karą ir įsipareigojo toliau kovoti prieš jų diskriminaciją. Lėšų įvairiems romų švietimo ir integracijos į visuomenę projektams kasmet skiria Europos Sąjunga. Ši knyga taip pat dalinai finansuojama ES PEER⁵ projekto lėšomis ir ji atspindi kuklias mūsų pastangas siekti geresnės romų integracijos į visuomenę.

2016 07 17

Literatūra

Grunberg, Richard. A Social History of the Third Reich. Penguin Books Ltd, Harmondsworth, Middlesex, England, 1971.

Muller-Hill, Benno. Murderous Science: Elimination by Scientific Selection of Jews, Gypsies, and Others in Germany, 1933–1945. Cold Spring Harbor Laboratory Press, USA.

United States Holocaust Memorial Museum, Washington DC tinklalapis www.ushmm.org [žiūrėta 2016 m. gegužės mėn.].

5. Participation, Experience and Empowerment of Roma Youth, *angl.* / Dalyvavimas, patirtis ir romų jaunimo įgalinimas.

Jie kasdien yra šalia mūsų

s. Daiva Tumasonytė DP

Panevėžio vaikų dienos užimtumo centro direktorė

Istorinis romų tautos atminimas pažįstamas kaip senų įvykių albumas. Matydami, kad buvo praeity, suvokiame: šiandien gali būti kitaip. Iš pirmo žvilgsnio romų istorija atrodo keistai – jie tarsi neturi savo žemės, bet yra joje įsikūrę. Tad galimybė susipažinti tegul ir su netolima su šios tautos praeitimi leidžia tikėtis, kad susimąstysime, kas gyvena šalia mūsų ir su mumis.

Per ilgamečius istorijos vingius romai išliko ir šiandien atspindi nelengvą protėvių išėjimo iš Indijos ir po įvairius kraštus iki šiolei besitęsiančių klajonių patirtį. Tačiau jie sugebėjo savęs neišbarstyti. Gal todėl romų stiprybė yra ne tik iki mūsų laikų išsaugota kalba, bet ir uoliai nuo pašaliečio akių slepiama kultūra su savitomis dainomis, ugingais šokiais ir kitais talentais, o gal ir visas jų gyvenimas su griežtomis, kiekvienai kartai laikytis privalomomis moralės normomis ir savitu religiniu jausmu.

Paprastai romai pripažįsta religiją tos šalies, kurioje gyvena. Jie pagrįstai didžiuojasi, kad turi savo tautos šventąjį globėją Beatą Zefiriną. Globojame romus ir mes – padedame išlaikyti jų ištikimybę tam, kuo jie yra. Juolab, kad Dievo Apvaizdos seserų kongregacijos, prie kurios įkurtas Panevėžio vaikų dienos užimtumo centras, veikia dera su misija „mažinti moralinį ir materialinį skurdą“¹.

1. Dievo Apvaizdos seserų sodalijos statusas I, § 2, 1930 m. Prieiga internete <<http://panevezys.lcn.lt/vienuolijos/moteru/apvaizdos/>>. Žiūrėta 2016 08 19.

Šiuo metu Panevėžyje gyvena apie 140 romų. Nuo 2003 m., sprendžiant įvairias šios etninės grupės problemas, pirmasis pagalbininkas yra Panevėžio vaikų dienos užimtumo centras. Jį lanko romų ir lietuvių vaikai – taigi čia, griauinant nuo seno įsigalėjusius neigiamus stereotipus, vyksta tikroji vienos bendruomenės integracija į kitą.

Centre romų ir lietuvių vaikai gražiai bendrauja, lavina savo įvairius gebėjimus ir kartu kuria kokybišką gyvenamąją aplinką. Taip mažinama socialinės rizikos šeimose gyvenančių vaikų atskirtis. Įvairiapusę paramą gauna ir šeimos. Reikalui esant, konsultuoja socialinis darbuotojas ir psichologas. Kasmet organizuojamose vasaros stovyklose su vaikais dalyvauja ir tėvai.

Patikimas tiltas ryšiui su tėvais sustiprinti yra knyga. Romų kalba Lietuvoje gyvavo tik žodžiu. Situacija pakito, kai 2003 m. panevėžietė romė Teofilė Bagdonavičienė kartu su vilniete Henrika Prosnikova parengė ir išleido „Romų abėcėlę“². Visuomenei šviesti ir geresnei romų savivertei padidinti 2011 m. dienos šviesą išvydo Vidos Beinortienės knyga „Romų kalba“³ su gramatika, žodynėliu ir keliais į romų kalbą išverstais lietuvių klasikų kūriniiais.

Skatinant skirtingų kultūrų dialogą Vaikų dienos užimtumo centras abiem kalbomis išleido kelias vaikiškas knygeles⁴. Įdomu: iliustracijas apysakai „Baltas čigoniukas“ nupiešė romų mergaitė, niekada nesimokiusi dailės. 2014 m. išleista dvikalbė kompaktinė plokštelė „Romų kalba. Pasakos ir smulkioji tautosaka“. Visa tai liudija, kad romai mumis pasitiki.

2. Teofilė Bagdonavičienė, Henrika Prosnikova. Romų abėcėlė. Vilnius: Kronta, 2004.
3. Vida Beinortienė. Romų kalba. Panevėžys: Panevėžio vaikų dienos užimtumo centras, 2011.
4. Baltas čigoniukas. Iš lietuvių į romų k. išvertė Roza Romany ir Vida Beinortienė. Panevėžys: Panevėžio spaustuvė, 2013; Erikas Adamsonas. Čigonaitė Ringla iš latvių k. vertė Julius Beinortas. Panevėžys: Panevėžio spaustuvė, 2014; Romų pasakos. Sudarė Vida Beinortienė ir Daiva Tumasonytė. Panevėžys: Panevėžio spaustuvė, 2016.

Centras vykdo aktyvų šviečiamąjį darbą ne tik Panevėžio bendruomenėje: jis žinomas ir šalies mastu. Veiklą remia Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, palaiko Panevėžio šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčios kunigai, miesto savivaldybės vadovai, bibliotekos, muziejai, švietimo įstaigos ir žiniasklaida. Visa tai, kaip ir bendri kultūriniai renginiai, parodos, koncertai ir pozityvūs straipsniai („Panevėžio balse“, „Sekundėje“, „Lietuvos žiniuose“ ir kt.) ar Respublikinės televizijos laidos apie Panevėžio romų bendruomenę pamažu keičia miesto gyventojų požiūrį gerąja linkme.

Atskleisti vaikų saviraišką skatina ir ryšiai su kitomis organizacijomis bei galimybės dalyvauti Respublikiniuose renginiuose. Su Romų visuomenės centru Vilniuje bendraujama jau apie 10 metų, nuo 2013-ųjų palaikomi ryšiai su Jonavos romais, 2015 m. vasarą dalyvauta Tautinių mažumų festivalyje Klaipėdoje, šią vasarą – Visagine.

Vida Beinortienė medžiagą romų holokausto tema pradėjo rinkti beveik prieš porą dešimtmečių. Per tą laiką daug kas užrašyta, nufilmuota, nufotografuota ir perduota istorinę atmintį puoselėjančioms Lietuvos ir užsienio institucijoms. 2015 08 03, minint Romų holokausto dieną, Lietuvos genocido ir rezistencijos aukų muziejuje atidaryta paroda „Rimai – holokausto aukos“. 2016 m. vasarą parengta kilnojamoji paroda „Panevėžio romų holokaustas“, eksponuota Šiaulių universitete, Panevėžio miesto savivaldybėje ir kt.

Mūsų centro veikla ir Panevėžio romų gyvenimu domisi šios tautos kalbos ir kultūros tyrėjai iš Anglijos, Rusijos, Suomijos ir Švedijos aukštųjų mokyklų. Nuo 2015 m. pavasario bendradarbiaujame su Šiaulių universiteto Edukologijos ir psichologijos katedros mokslininkais, dalyvavome ir jų organizuotoje Respublikinėje mokslinėje praktinėje konferencijoje „Kurkime drauge vaikystę šiandien“. Mūsų bendradarbiavimą tęsia ir ši knyga.

Nukentėjusios Panevėžio romų šeimos

Vida Beinortienė

Romai – didžiausia Europos tautinė mažuma. Jos holokaustas ilgai neigtas, tačiau dabar pripažintas Europos Sąjungos lygiu. Pirmosios tą oficialiai padarė 4 šio žemyno valstybės: Vengrija – 2005 m., Lenkija – 2011 m., Kroatija ir Ukraina – 2014 m.¹

Tokia Europos Parlamento pozicija nutraukia kelių dešimtmečių tylą dėl romų aukų per Antrąjį pasaulinį karą ir juos priima į bendrą mūsų istoriją, taip pat atkreipia viso pasaulio žmonių dėmesį į šios tautos patirtas kančias.

Tarptautinis Holokausto aukų atminimo aljansas siekia, kad romų genocidas būtų sudedamoji švietimo apie holokaustą dalis. 2009 m. Europos Tarybos Ministrų Komitetas patvirtino rekomendacijas valstybėms narėms tinkamai atspindėti romų istoriją, kultūrą ir patirtą holokaustą mokyklų bendrojo ugdymo programose.

2009 06 29 Europos Tarybos nutarimu rugpjūčio 2-oji paskelbta Tarptautine romų holokausto aukų atminimo diena².

2015 04 15 Europos Parlamentas Tarptautinės romų dienos proga priėmė rezoliuciją, raginančią prisiminti romų genocidą ir jų aukų atminimą pagerbti „Romų Holokausto aukų atminties diena“³.

1. Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktorės Vidos Montvydaitės 2016 05 05 atsakymas (nr. 5-207) el. paštu V. Beinortienei.
2. Tumavičiūtė Irena. Romų holokausto aukų atminimas Lietuvoje. *Lietuvos aidas*, 2011 08 04. Prieiga internete <<http://www.aidas.lt/lt/istorija/article/5093-08-03-romu-holokausto-auku-atminimas-lietuvoje>> žiūrėta 2016 08 18.
3. Europos Parlamento rezoliucijos „Dėl priešiško romams Europoje ir romų genocido Antrojo pasaulinio karo metais minėjimo“ 14 punktas. Prieiga internete <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P8-TA-2015-0095>> žiūrėta 2016 06 20.

Tautinių mažumų departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pagal Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 m. veiksmų planą 2015 01 29 patvirtino nutarimą siūlyti Seimui į Atmintinų dienų įstatymą įrašyti ir romų holokausto aukų minėjimą rugpjūčio 2-ąją⁴.

Romai, kaip ir žydai, yra dvi etninės ir kitose Europos valstybėse gyvenusios grupės, kurias nuo 1933 m. naciai laikė pavojinga svetimųjų rase⁵. Pasak Angus Fraser, per Antrąjį pasaulinį karą operatyvinė SS grupė „vykdė žydų, čigonų, psichinių ligonių bei kitų „nepageidaujamų elementų“ naikinimo misiją“⁶. Daug jų buvo sušaudyta, nunuodyta dujų kameroje, todėl aukų skaičius Europoje gali siekti iki 0,5 mln.⁷

Vytautas Toleikis rašo, kad tuo metu nužudytų Lietuvos romų skaičius „turėtų būti ne mažesnis kaip 500“⁸. Antanas Salys ir Izidorius Kisinas pateikė duomenis, kad 1936 m. Lietuvoje buvo apie 1500 romų⁹. Vadinas, per Antrąjį pasaulinį karą žuvo kas trečias Lietuvos romas. Dar apie 1000 jų po laikino kalinimo Lietuvoje buvo deportuoti į Vokietiją ir Prancūziją¹⁰.

4. Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 m. veiksmų planas, patvirtintas 2015 01 29 Kultūros ministro įsakymu nr. ĮV-48. Veiksmų plano priemonė nr. 6.1.3. Prieiga internete < <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4a774b20a7c711e4a82d9548fb36f682> > žiūrėta 2016 07 18.

5. Fraser Angus. Čigonai. Iš anglų kalbos vertė Linas Rybelis. Vilnius: Tyto alba, 2001, p. 248–249.

6. Ten pat, p. 254.

7. Ten pat, p. 259.

8. Toleikis Vytautas. Lietuvos čigonai Antrojo pasaulinio karo metais. *Lietuvos čigonai: tarp praeities ir dabarties*. Sudarė Vytautas Toleikis. Vilnius: Garnelis, 2001, p. 20.

9. Salys Antanas, Kisinas Izidorius. Čigonai. Kaunas: Akc. bendrovės „Varpas“ spaustuvė, 1936, p. 9.

10. Toleikis Vytautas. Min. veik., p. 19.

Istorikas Ilja Lempertas teigia: „nebuvo žydų holokausto, nebuvo čigonų holokausto. Holokaustas buvo vienas. Jis prasidėjo, kai dar prieš karą visos vienos valstybės jėgos buvo nukreiptos naikinti kitų tautybių žmones“¹¹. Pasak jo, šiandien apie romų genocidą mažai žinoma ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje.

O tų skaudžių įvykių atminimas dar gyvas pačių romų šeimose. Greit bus jau 20 metų, kai bendraujame su Panevėžyje gyvenančiais. Ir neteko sutikti šeimos, kurios artimieji per Antrąjį pasaulinį karą nebūtų nukentėję – vienus sušaudė, kiti kalėjo koncentracijos stovyklose, buvo išvežti į priverčiamuosius darbus, tretį slapstėsi.

Kiekvienuose romų namuose, vartant šeimos albumus, artimieji būtinai parodo ir tėvų, senelių ar proprosenelių nuotraukas. Jose – nukentėjusieji nuo nacių režimo: tas žuvo, tas kartu su kitais buvo įvarytas į daržinę ir sudegintas, anas grįžo, bet dėl sunkių sužeidimų greit mirė...

Romai žino jų vardus, kuriais jie buvo vadinami bendruomenėje, bet negali pasakyti dokumentuose įrašytų vardų, pavardžių ar gyvenimo metų. Jų amžius paskaičiuojamas pagal tai, kiek metų buvo „mano vaikui“, kai tas artimasis mirė, ar kiek metų jis turėjo mirdamas. Šiandien nuo tų proprosenelių gyvena jau šeštoji karta. Bet ji dar saugo jų atminimą.

Bendraujant su Panevėžyje gyvenančių romų šeimomis, sudarytas 1941–1945 m. kančias patyrusiųjų sąrašas liudija, kad aukomis tapo 98 romai. Iš jų 18 suaugusių ir 27 vaikai žuvo.

Šiuo metu gyvena 3 nacių koncentracijos stovyklų kaliniai. Zofija Sinkevičienė¹² (g. 1925 m.) yra Linkuvos pensionate ir jau nieko negali papasakoti. Tačiau išlikęs video su 1989 m. įrašytais jos pasakojimais. Motiejus Matuzevičius (g. 1936 m.) ir jo sesuo Olga

11. Tumavičiūtė Irena. Min. strp.

12. Jos atsiminimus žr. šios knygos p. 79–89. – *Red. past.*

(g. 1944 m.) išvykę į Jungtinę Karalystę. Kalbintasis pasidalyti prisiminimais panevėžietis Jonas Jablonskis (1930–2011) tik numojo ranka ir pradėjo verkti... Todėl dauguma knygoje pateikiamų žinių surinkta iš romų vaikų ar kitų artimųjų.

Klausant jų pasakojimų, susidaro įspūdis, kad giminaičių patirtos kančios ir šiandien suvokiamos kaip žiaurios ir beprasmės. Tačiau žinios apie visa tai gana skurdžios: sunku sužinoti kalėjimo koncentracijos stovykloje laiką ar jos geografinį pavadinimą. Vos vienas kitas romas turi archyvo dokumentus apie artimųjų išvežimą ar įkalinimą. Kai kurie, kai ieško, neranda. Galbūt pasitraukdami naciai tuos dokumentus sunaikino. Minimos Nacvailerio, Balingeno, Osvencimo, Birkenau, Aušvico stovyklos, Gardino filtracinis lageris, priverčiamieji darbai Potsdame.

Iš pasakojimų matyti, kad suimtus romus naciai nuvežė į Pravieniškes. Čia sušaudė vaikus ir senelius kaip netinkančius darbam. 12–13 metų paauglius jau paliko ir su atrinktais suaugusiais išvežė į Vokietiją ir Prancūziją. Nemažai romų ten žuvo, o sugrįžusieji pasakojo apie amerikiečių pasiūlymus į tuometinę Sovietų Sąjungą ne-grįžti. To romai atsisakė: jie pasirinko Lietuvą, savo tėvynę.

Akivaizdu, kad medžiagos rinkimas apie romų kančias kiek pavėluotas. Tačiau vis tiek ji turėtų papildyti duomenis apie sunkią jų padėtį 1941–1945 m.

Šiandien romai – mūsų visuomenės dalis. Jų holokausto aukų pagerbimas leidžia suvokti, ką išgyveno tie, kurie ne vieną amžių buvo ir yra šalia mūsų.

An aerial photograph of a residential area, likely in Lithuania, showing a river flowing through the center. The river is surrounded by dense residential buildings. Two specific locations are circled in white. The first circle is located on the left bank of the river, near a bend. The second circle is located on the right bank, further downstream. The image is in black and white, providing a clear view of the urban layout and the river's course.

J. Tilvyčio g. 1

J. Tilvyčio g. 26

Anastazijos Bagdonavičiūtės-Jablonskienės ir Juozo Jablonskio šeima

1941 m. birželio mėn. Lietuvoje prasidėjęs karas Jablonskių šeimai, gyvenusiai Panevėžyje, J. Tilvyčio g. 26 (anksčiau jie buvo įsikūrę Pušaloto g.), atnešė daug skausmo ir netekčių. Koncentracijos stovyklų košmaro, galima sakyti, atsitiktinai išvengė tik vienintelė Anastazijos Bagdonavičiūtės ir Juozo Jablonskių dukra Elžbieta Jablonskaitė: 1943 m. sausio mėn., kai visą šeimą suėmė, jos tuo metu nebuvo namuose.

Anastazija Bagdonavičiūtė-Jablonskienė apie 1938 m. Zofijos Sinkevičienės alb.

Savo namus palikti buvo priversta jau 68-erių sulaukusi Anastazija Bagdonavičiūtė-Jablonskienė ir jos dukros Teodora Jablonskaitė, Kosta Jablonskaitė su savo dvylikamete dukra Niuša Jablonskaite bei sūnus Juozas Jablonskis ir 3 anūikai – vyriausio sūnaus Petro Jablonskio ir Kristinos Beresnevičiūtės vaikai: Zofija, Jonas ir Aleksas Beresnevičiai.

Visi jie kalėjo Pravieniškių koncentracijos stovykloje. Ten 1943 m. balandžio mėn. senelė Anastazija Bagdonavičiūtė-Jablonskienė ir jos dukra Kosta Jablonskaitė buvo sušaudytos.

Anastaziją Bagdonavičiūtė-Jablonskienę (1875–1943) visi vadino *Flamia*. Išvertus iš rusų k. reiškia *Ugnis*, *Liepsna*. Iš tiesų toks vardas jai tiko – charakteris buvo ūmus, griežtas. Vyras Juozas Jablonskis (1875–1940) – priešingai, ramus. Jis turėjo daug pažįstamų lietuvių dvarininkų ir su jais gerai sugyveno.

Jablonskiai, kaip ir visi to meto romai, arklių traukiamais vežimais važinėjo po kaimus ir taip šį tą prasimanydavo išgyventi. Juozas

Anastazija Bagdonavičiūtė-Jablonskienė su dukra Teodora Jablonskaite
1942 m. Tamaros Orlovskajos alb.

vertėsi arklių mainymu ir prekyba, Anastazija ne tik būrė kortomis, bet ir augino vaikus. Jų ji pagimdė 18: dukterų buvo 5 (Anelė, Elžbieta, Nastia, Kosta, Teodora), o sūnų 13 (Petras, Juozas, Kazys, Antanas, Karolis, Mykolas, Silvestras, Steponas. Kitų vaikų vardų, kadangi keli mirė maži, giminaičiai neatsimena. 1943 m. sausio mėn., kai iš šių šeimą išvežė, gyvi buvo 8 sūnūs ir 4 dukros.

Panevėžio Miesto
BURMISTRAS

Forma 130 Nr.

1941 m. lapkričio mėn. 14 d.

Laikinas asmens liudijimas 373 Nr.

Galloja iki 1941 m. gruodžio mėn. 14 d.

Pavardė Jablonskienė Vardas Anastazija

Tėvo vardas Jonas Gimimo data 1875 m. 11

Prisidavęs apie cėdary mot

Tautybė liet. lietuvi Užsiėmimas Šeimios mokytoja

Sėlimynos padėtis rasle

Gyvenamoji vieta Panevėžio Respublikos - 54

Šis liudijimas duotas remiantis atstojia rašomo dokumentais

Beras

Panevėžio Miesto Burmistras

1941 m. gruodžio mėn. 14 d.

1941 m. gruodžio mėn. 14 d.

LCVA. F. 1264. Ap. 6.
B. 1128.

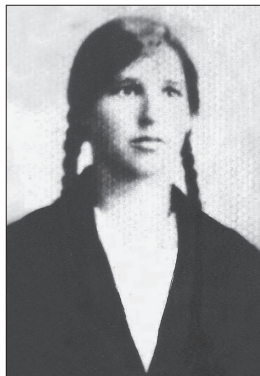
1. Petras Jablonskis

Vyriausiasis Anastazijos Bagdonavičiūtės-Jablonskienės, *Flamios* sūnus Petras Jablonskis (1899–1934) buvo vedęs Kristiną Beresnevičiūtę (1900–1935). Jos mama Marijona Beresnevičienė (1860–1941) kilusi iš išsilavinusios ir turtingos Lenkijos romų šeimos, kuri turėjo gražius namus ir tarnų. Kaip pasakojama, ypač talentingi buvo vyrai: visi gražiai skambino arfomis. Marijona, atitekėjusi į Lietuvą, užaugino du vaikus – Kristiną (1900–1935) ir Jurgį Beresnevičius. Visi kartu ir gyveno. Jurgis gražiai grojo, šoko, dėl to visi jį vadino Artistu (žr. nuotr. p. 28. – *Red. past.*).

1934 m. mirė Kristinos vyras Petras Jablonskis, sulaukęs tik 35-erių (pal. Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros kapinėse, esančiose Ramygalos g.). Kiek anksčiau buvo mirusi ir maža jų dukra.

Likusi be vyro žmona Kristina su mama Marijona Lietuvoje pasijuto svetimos. Todėl maždaug po metų abi susirinko visus daiktus ir, su dukromis Zofija (g. 1925 10 03) ir Elena (1926 12 01–2013 05 13) bei sūnumis Aleksu (1929–1944) ir Jonu (1928–1988) Beresnevičiais sėdusios į dviem arkliais pakinkytą vežimą, išvažiavo į Lenkiją.

Tačiau pakeliui jų laukė skaudi staigmena: Kristina susirgo plaučių uždegimu ir, dar nepasiekusi pasienio, mirė. Netoli jo Kristiną palaidojo. Kadangi niekas nesitikėjo daugiau kada nors ten atklysti, ant kapo užritino akmenį.

Kristina Beresnevičiūtė apie 1920 m. Z. Sinkevičienės alb.

Kristina Beresnevičiūtė apie 1932 m. Z. Sinkevičienės alb.

Marijonos Beresnevičienės ir jos artimųjų Amžino poilsio vieta 2016 07 20. Nuotr. V. Beinortienės.

Senelė Marijona jau buvo pagyvenusi ir nelabai turėjo sveikatos, dėl to išsigando, kad Lenkijoje jai vienai prižiūrėti 4 anūkus gali būti per sunku. Tad sugrįžo į Lietuvą – tikėjosi, gal čia kiek padės vyro giminės.

Ir jie Marijonai tikrai padėjo: Zofiją, Aleksą ir Joną augino teta Elžbieta Jablonskaitė (1905–1984), o Eleną – teta Teodora Jablonskaitė, *Dora*.

Pasak giminių, paskutinius savo gyvenimo metus senelė Marijona praleido susirastame pensionate (tik nežinoma kur). Mirė ji 1941-aisiais, prieš pat karą, palaidota Panevėžyje, šeimos kapavietėje Ramygalos g.

Zofija Beresnevičiūtė-Sinkevičienė

Sudėtinga tolesnė kelių koncentracijos stovyklų košmarus išgyvenusios Zofijos Beresnevičiūtės istorija. Pasak jos, vienas stovyklos darbuotojas pamokė pakelti ranką, kai išgirs pagal sąrašą šaukiamą savo pavardę. Taip Zofiją paskyrė pas tuos, kurie buvo atrinkti išvežti į priverčiamųjų darbų stovyklą Vokietijoje. Tačiau pamačiusi, kaip verkia paliekami broliukai Aleksas ir Jonas, „tiesiog per jėgą, už plaukų, juos įsitempė paskui save“ (Pravieniškėse juos būtų sušaudę).

Vėliau Zofija prisiminė¹, kad, trumpai pabuvę vienoje Vokietijos stovykloje, jie buvo nuvežti į Prancūziją. Ten taip pat visi ne tik sunkiai dirbo, bet ir badavo. Kartą, norėdamas susirasti ką nors

1. Zofijos Beresnevičiūtės-Sinkevičienės atsiminimus žr. šios knygos p. 79–89.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
GENERALINĖ PROKURATŪRA

Gerb. L. Simkevicienei
A. Smetonos, 7a-5
5300, Panevėžys

Siunčiame Jums pažymėjimą apie teisy
išvežimą Antrojo pasaulinio karo metais priverstiniais darbams.

Skyriaus prokuroras

J. Berška

LIETUVOS RESPUBLIKOS
GENERALINĖ PROKURATŪRA

A. Smetonos 4, 2709 Vilnius.
Tel. 62 45 20. Faksas 61 18 25

1996 02 17 Nr. 12/ 200-96

PAŽYMĖJIMAS

Pažymima, kad Lofija Bezemevičiūtė (Simkeviciene), Petroc
gim. 1925 m., gyvenęs(-usi) Ponevišio m.

Antrojo pasaulinio karo metais buvo išvežtas(-a) priverstiniais darbams į _____

Ukrainoje, kur išbuvo
nuo 1944 m. birželio mėn. 15 d. iki 1945 m. gegužės mėn. 07 d.

ir patikrinimo profilaktinėje stovykloje _____

nuo 19 m. _____ mėn. _____ d. iki 19 m. _____ mėn. _____ d.

Pagrindas: profilaktinės būties Nr. Lietuvos centrinio uskydų archyvo
1996 01 16 patvirtinimas Nr. 91-S.

Lietuvos Respublikos
generalinis prokuroras

V. Nikitinas

PAŅEVEŽIO MIESTO
VAL. TYRINĖ MOKESCŲ
INSPEKCIJA

LIETUVOS ARCHYVŲ DEPARTAMENTAS

LIETUVOS CENTRINIS VALSTYBĖS
ARCHYVAS

ARCHYVO PAŽYMĖJIMAS

1996 01 11 Nr. 291-S

Z.Berasnevičiūtei-
Sinkavičienei

Smetonos g. 7^a-5
Panevėžys

Į prašymus, gautus
1995 06 23 ir 1995 07 20

Lietuvos TSR Ministrų Tarybos archyviniam fonde, repatrijuojamųjų (taip dokumente) TSRS piliečių, apgyvendintų Panevėžio mieste ir apskrityje, sąrašų byloje, 1945 09 17 sąraše įrašyta Berasnevičiūtė Sofija, Petro, g. 1926 m. (vardas, gimimo metai - taip dokumente) Panevėžio m., kuri 1944 m. (mėnuo ir diena nenurodyti) iš Panevėžio m. Tilvyčio g. 25 buvo išvežta (kur nenurodyta) ir 1945 10 15 (taip dokumente) per NKVD Luknavalo Nr.9129 patikrinimo-filtracinį punktą grįžo į Lietuvą, apsigyveno Panevėžio mieste. Sąrašo skiltyje "Ką veikė išvežime" nurodyta: "dirb".

Pagrindas. F.R-754, ap.4, b.431, l.10.

Direktorius

A.Piliponis

Skyriaus vedė

L.Varkauskienė

D.R.,2.

pavalgyti, Aleksas Beresnevičius lindo per spygliuotų vielų tvorą. Jį pamatęs, sargybinis šovė ir pataikė į pilvą.

Greitai Zofija iš vyrų pusės gavo laišką, kad sužeistas brolis yra ligoninėje. Prašė, kad sargybiniai leistų jį aplankyti, tačiau vyriausiasis Zofiją tik labai spardė... Iš kito laiško ji sužinojo: Aleksas mirė. Tad jį ir priglaudė Prancūzijos žemė.

Likęs gyvas, po karo jos brolis Jonas Beresnevičius, *Vania* sugrįžo namo ir sulaukė 60 metų. Palaidotas Panevėžyje kartu su kitais artimaisiais. Kaip matyti iš Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros pažymos, išrašytos 1996 02 19 remiantis LCVA duomenimis², Zofija 1944 06 15 iš Prancūzijos buvo atvežta į Vokietiją (į kokią vietovę, nežino), kur išbuvo iki 1945 05 09³. Čia Zofija kartu su kitais kaliniais dirbo įvairius sunkius darbus, kol išvadavo amerikiečiai. Pastarieji pasiūlė į tuometinę Sovietų Sąjungą negrįžti, tačiau Zofija su tuo nesutiko. Žinoma, kad ji kažkiek laiko praleido NKVD Liukenvaldo patikrinimo-filtraciniame punkte nr. 8129⁴. Į gimtąją Panevėžį Zofija sugrįžo 1945 10 15⁵.

Gyvendama šiame mieste, Zofija Beresnevičiūtė ištekęjo už Alytuje gimusio Motiejaus Sinkevičiaus, *Mato* (1919–1986 m.). Jis turėjo sūnų Vladą, *Volodį* (1945 Alytuje – 1991, pal. Panevėžyje). Nuo dvejų metų Zofija jį užaugino kaip savą: su Motiejumi vaikų neturėjo.

Zofija Beresnevičiūtė-Sinkevičienė 1974 m. T. Orlovskajos alb.

2. LCVA. F. R-754. Ap. 4. B. 431. L. 10. Žr. dokumento kopiją šios knygos p. 29.
3. Lietuvos Respublikos Generalinės prokuratūros 1996 02 19 išrašyta pažyma nr. 12/200-96 Zofijai Beresnevičiūtei-Sinkevičienei apie išvežimą priverstiniais darbais.
4. LCVA. F. R-754. Ap. 4. B. 431. L. 10 ir LCVA 1996 01 11 išrašytas pažymėjimas nr. 291-S. Pastarojo dok. kopiją žr. šios knygos p. 30.
5. LCVA. F. R-754. Ap. 4. B. 431. L. 10.

Elena Beresnevičiūtė

Jaunesnė Zofijos sesuo Elena Beresnevičiūtė dažnai būdavo tėvo brolio Kazio Jablonskio sūnaus Alekso Bagdonavičiaus šeimoje. Ypač jai patikdavo nuo pat pavasario iki vėlyvo rudens su vežimais klajoti po miškus ir kaimus. Todėl 1943 m. birželio mėn. kartu su Alekso Bagdonavičiaus, Šyškos⁶ šeima vokiečiai Eleną, Petro Jablonskio ir Kristinos Beresnevičiūtės dukterį, išvežė į priverčiamuosius darbus Vokietijoje, vėliau ir į Prancūziją.

1945 m. antroje pusėje sugrįžusi į Lietuvą, Elena Beresnevičiūtė užaugino 5 vaikus. Iš jų 2 – su Juozu Jurevičium.

Elena Beresnevičiūtė
1953 m. Z. Sinkevičienės alb.

Elena Beresnevičiūtė 1970 m. Adelės Aleksandravičiūtės alb.

Elena Beresnevičiūtė 2007 09 11.
Nuotr. V. Beinortienės.

6. Plačiau apie jį žr. šios knygos p. 42.

Petro Jablonskio šeimos genealogija

1. Petras Jablonskis (1899–1934) + Kristina Beresnevičiūtė (1900–1935).

1. 1. Zofija Beresnevičiūtė-Sinkevičienė (g. 1925 10 03) + Motiejus Sinkevičius, *Mato* (1919–1986 m.).

* Motiejus Sinkevičius, *Volodia* (1945–1991; s. Motiejaus Sinkevičiaus).

1. 2. Elena Beresnevičiūtė (1926 12 01–2013 05 13) + Juozas Jurevičius (su juo 3-ioji Elenos sant.):

1. 2. 1. Stepas Beresnevičius, *Sunukas* (g. 1951 m.);

1. 2. 2. Zofija Beresnevičiūtė, *Savėlė* (g. 1949 m.);

1. 2. 3. Kristina Beresnevičiūtė;

1. 2. 4. Rūta Jurevičiūtė-Jurevičienė, *Madė* (g. 1967 m.; Juozo Jurevičiaus dukra);

1. 2. 5. Zinaida Jurevičiūtė-Orlovskaja (g. 1969 m.; Juozo Jurevičiaus dukra).

1. 3. Aleksas Beresnevičius (1929–1944).

1. 4. Jonas Beresnevičius, *Vania* (1928–1988).

Juozas Jurevičius 1970 m.
Z. Sinkevičienės alb.

2. Anelė Jablonskaitė-Tamarevičienė

Anelė Jablonskaitė-Tamarevičienė (1902–1967) su vyru Juozu Tamarevičiumi, *Bairo* (1877–1965) turėjo 4 sūnus. Iš pradžių šeima gyveno dviejų kambarių bute Kaune (K. Požėlos g. 14), vėliau Anykščiuose, Zarasuose ir galiausiai Panevėžyje (Kranto g. 39–1).

Anelė visą laiką tvarkėsi namuose, augino vaikus. Juozas Tamarevičius, *Bairo* buvo darbštus ir garsus pirklys, žinomas ne tik Lietuvoje, bet ir Baltarusijoje. Jis prekiaavo arkliais, pristatydavo maistą į namus, rūpinosi vaikais, išlaikė šeimą. Labai mėgo muziką, pats daug šokdavo. Kai *Bairo*, sulaukęs 88-erių, mirė, per laidotuves grojo linksma garsi muzika, o susirinkusieji šoko.

Juozo Tamarevičiaus tėvas Steponas Tamarevičius (g. 1862 m.) buvo vedęs Ameliją Tamarevičienę ir užaugino 4 sūnus ir 4 dukras. *Bairo* brolio Alekso Tamarevičiaus, *Kalo* sūnus Petras Tamarevičius, *Pėtro*, *Bikono* buvo Stepono Grachausko sesers Aldonos Jablonskaitės, *Sonios* vyras.

Atrodo, kad Juozas Tamarevičius, *Bairo* turėjo dukrą *Sonią*, kuri anksti mirė. Juozo ir žmonos Anelės Jablonskaitės-Tamarevičienės vyriausias sūnus buvo Mykolas (dokumentuose Nikolajus) Tamarevičius, *Bėliu* (1917–1992). Šis buvo vedęs Lenkijoje gimusią ir užaugusią Mariją Tumaševič (1922–2007, pal. Vilniuje).

1939 m. rudenį, jau prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, Jokūbas Tumaševič iš Lenkijos su šeima atvyko į Uteną*. Čia savo septyniolikametę dukrą *Mariją* Tumaševič jie ištekinio už Juozo Tamarevičiaus ir žmonos Anelės Jablonskaitės-Tamarevičienės vyriausio sūnaus Mykolo (dok. Nikolajus) Tamarevičiaus, *Bėliu* (1917–1992) ir išvyko į Breslaują.

* Apie savo tėvų šeimos gyvenimą 2015 m. vasaros pradžioje V. Beinortienei papasakojo Vilniuje gyvenantis Mykolas Tamarevičius, *Kaliacha*.

Tačiau ramus gyvenimas ten jų nelaukė: visą Tumaševičių šeimą vokiečiai išvežė į koncentracijos stovyklą (konkreiti vieta nežinoma) ir sušaudė. Vienerių metų broliukas buvo įmestas į duobę ir užkastas gyvas.

Ištekėjusi Marija su vyru Mykolu persikėlė į Zarasus, kur gyveno nemaža romų bendruomenė. Tačiau iš ten juos vokiečiai išvežė į koncentracijos stovyklą. Joje buvo daug kalinių. Kai sušaudė žydus ir tą ruošėsi daryti su romais, vyriausias vokiečių karininkas, pamatęs Mariją, pakvietė ateiti. Ji, iš baimės drebėdama, prisiartinio. Vokietis pasiūlė su juo gyventi dideliame name ir būti „ponia“.

Tuo metu atėjo laikas maitinti mėnesio tesulaukusią dukrytę Rozą (g. 1943 m.), ir anyta Anelė Jablonskaitė ją Marijai padavė. Ši pradėjo maitinti, bet čia visų laukė staigmena: vokietis romus paleido, ir jie dar ilgai kalbėjo, kad tik šis kūdikis visiems išgelbėjo gyvybę.

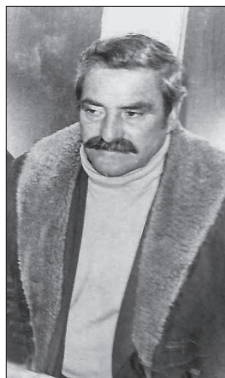
Alekso Tamarevičiaus (1919–1990; s. Juozo) žmona Ana Michailovna Tamarevičienė, Niuša (1924–1990) buvo kilusi iš Lenkijos romų. Jiedu turėjo 6 vaikus. Tai 4 dukros Tamarevičiūtės: Rozalija gyvena Jonavoje, Sonia Švenčionėliuose, Rita Vilniuje, Raisa Anglijoje. Broliai Aleksandras, Saša ir Mykolas, *Miša* Tamarevičiai jau mirę.

Anelės Jablonskaitės-Tamarevičienės (1902–1967) ir Juozo Tamarevičiaus, *Bairo* sūnus Jonas Tamarevičius (1919–2000) su žmona Česia Orlovskaja gyveno Panevėžyje, o vėliau Šiauliuose (ji Teodoros Jablonskaitės vyro Jurgio Orlovskio sesuo). Abu užaugino 6 vaikus.

Lukas Tamarevičius, jauniausias Anelės ir Juozo Tamarevičiaus, *Bairo* sūnus jau miręs. Jis gyveno Kaune, turėjo žmoną lietuvę. Jų 2 sūnūs išvykę į Angliją.

Marija Tumaševič 2004 m.

Jonas Tamarevičius 1977 m.
T. Orlovskajos alb.

Anelės Jablonskaitės-Tamarevičienės šeimos genealogija

2. Anelė Jablonskaitė-Tamarevičienė (1902–1967) + Juozas Tamarevičius, *Bairo* (1877–1965).

* Sonia Tamarevičiūtė (Juozo Tamarevičiaus dukra).

2. 1. Mykolas (dok. Nikolajus) Tamarevičius, *Bėliu* (1917–1992) + Marija Tumaševič-Tamarevičienė (1922–2007).

2. 1. 1. Roza Tamarevičiūtė (1943–2013).

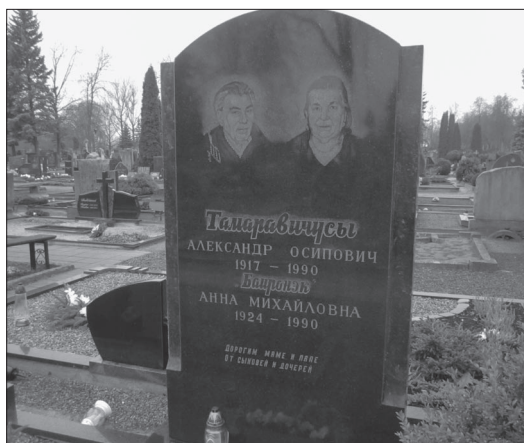
2. 1. 2. Vytautas Tamarevičius (1946–1999).

2. 1. 3. Mykolas Tamarevičius, *Kaliacha* (g. 1947 m.) + žmona Valentina Mackevič-Tamarevičienė.

2. 1. 4. Rūta Tamarevičiūtė-Michailovskaja (g. 1949 m.).

2. 1. 5. Kostas Tamarevičius (1951–2010).

2. 1. 6. Aleksas Tamarevičius, s. Nikolajaus (g. 1953 m.).

Aleksandro Tamarevičiaus ir Anos Michailovnos-Tamarevičienės Amžino poilsio vieta Panevėžyje. Nuotr. V. Beinortienės, 2015 12 09. (Paminkle nurodyti Aleksandro gimimo metai gali būti netikslūs – artimųjų duomenimis, jis gimęs 1919 m.).

2. 2. Aleksandras (Aleksas) Tamarevičius, s. Juozo (1919–1990) + Ana Michailovna Tamarevičienė, *Niuša* (1924–1990).
 2. 2. 1. Rozalija Tamarevičiūtė.
 2. 2. 2. Sonia Tamarevičiūtė.
 2. 2. 3. Rita Tamarevičiūtė.
 2. 2. 4. Raisa Tamarevičiūtė (1957–2013, pal. Panevėžyje).
 2. 2. 5. Aleksandras Tamarevičius, *Saša* (miręs).
 2. 2. 6. Mykolas Tamarevičius, *Miša* (miręs).
2. 3. Jonas Tamarevičius (1919–2000) + Česia Orlovskaja.
 2. 3. 1. Roza Tamarevičiūtė.
 2. 3. 2. Viera Tamarevičiūtė.
 2. 3. 3. Svieta Tamarevičiūtė.
 2. 3. 4. Jonas Tamarevičius, *Vania*.
 2. 3. 5. Valerijus Tamarevičius.
 2. 3. 6. Artūras Tamarevičius.
2. 4. Lukas Tamarevičius (miręs) + žmona lietuvė (su ja turėjo 2 sūnus).

Stepono Tamarevičiaus šeimos genealogija

Steponas Tamarevičius (g. 1862 m.) + Amelia Tamarevičienė.

1. Juozas Tamarevičius, *Bairo* (1880–1964).
2. Aleksas Tamarevičius, *Kalo* (g. 1908 m.).
3. Mykolas Tamarevičius, *Miša* (gyv. Baltarusijoje).
4. Jonas Tamarevičius, *Vania*.
5. Ona Tumarevičaitė, *Ancė*.
6. Elena Tumarevičaitė, *Helė*.
7. Teofilė Tumarevičaitė, *Tofka*.
8. Tumarevičaitė Stefanija, *Manka* (g. 1916 m.).

3. Elžbieta Jablonskaitė

Elžbietos Jablonskaitės kapo
paminklo fragmentas. Nuotr.
V. Beinortienės 2015 11 14.

Elžbieta (1905–1984) gyveno J. Tilvyčio g. 26 kartu su Teodoros Jablonskaitės šeima ir vienintelė nebuvo išvežta į koncentracijos stovyklą. Tuo metu, kai vokiečiai visus gaudė, Elžbieta su arkliu važinėdama po kaimus pasislėpė ir jos nesurado.

Iš pradžių Elžbieta buvo neturtinga – nieko savo neturėjo. Kai ištekėjo, kartu su vyru Adomu Jablonskiu, *Damo* (1910–1979) važinėdama po kaimus, prasigyveno ir nusipirko namą prie tuometinio Mėsos kombinato Panevėžyje. Vėliau jie sugrįžo gyventi į J. Tilvyčio g.

Elžbieta vaikų neturėjo. Palaidota Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros kapinėse kartu su broliais Kaziu, Petru, Steponu ir Juozu Jablonskiais.

4. Kazio Jablonskio šeima

Kazys Jablonskis su žmona Tekle Kasperavičiūtė turėjo 7 vaikus: Joną, Vanią ir Mykolą Jablonskį, Aleksą Bagdonavičių ir dar du sūnus bei dukrą. Pravieniškėse vokiečiai motiną Teklę žadėjo palikti gyvą, jei ji būtų atsisakiusi vaikų. Kadangi atsakymas buvo neigiamas, sušaudė ne tik ją, bet ir 3 sūnus bei dukrą.

Kazys Jablonskis 1968 m.
Z. Sinkevičienės alb.

Jonas Jablonskis

Jonas (1930–2011) pateko į koncentracijos stovyklą Prancūzijoje. Jis matė, kaip Pravieniškėse buvo sušaudyta jo motina Teklė Kasperavičiūtė, penkiolikametis Jono brolis Vania Jablonskis, kiti du 7 ir 8 metų broliai ir sesuo.

Jonas Jablonskis liko gyvas, kadangi Pravieniškėse vokiečiams sumelavo savo gimimo metus. Vėliau jis su žmona Karolina Kasperovič, *Kralia* (g. 1957 m.) turėjo 4 vaikus ir 2 su antrąja žmona Polina Janovič (1946–1989).

Jonas Jablonskis 2006 06 27 prie
savo namų Panevėžyje (Marių g.).
Nuotr. V. Beinortienės.

Mykolas Jablonskis

Mykolas Jablonskis, *Trėlio* (1937–1979) kalėjo koncentracijos stovykloje Prancūzijoje kartu su broliu Jonu Jablonskiu. Mykolo žmona Lena Mečislauskaja buvo kilusi iš Baltarusijos, kur mirė 2011 m. Iki santuokos su Mykolu Jablonskiu ji turėjo sūnų Ivaną Mečislauską, *Tarzaną* (?–2001 Ašmenoje). Jo tėvas Martynas.

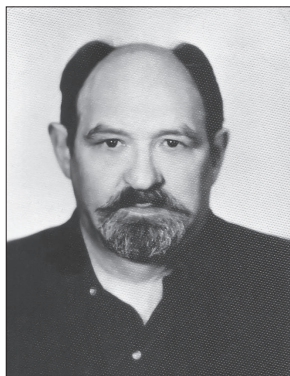
Iš kairės Mykolas Jablonskis 1971 m. Teofilės Stankevičienės alb.

Mykolas Jablonskis su žmona 1970 m. Elenos Bogdanovič alb.

Mykolas Jablonskis, *Trėlio* su Lena Mečislauskaja užaugino devynetą vaikų. Vienas jų – pirmasis Lenos sūnus.

Aleksas Bagdonavičius

Aleksas Bagdonavičius 1980 m. Tomos Bagdonavičiūtės alb.

Aleksas Bagdonavičius, *Šyška* (1929–1988) į priverčiamuosius darbus Vokietijoje buvo išvežtas 1943 m. birželio mėn. iš Panevėžio. Iki 1945 04 23 Potsdamo lėktuvų dalių gamykloje, kaip rašoma dokumentuose, jis „dirbo juoda darbiu“. 1945 05 19 atvežtas į Sovietų Sąjungos NKVD filtracinį lagerį Gardine. Komisijos 1945 05 24 nutarimu Aleksui Bagdonavičiui leista grįžti gyventi į Lietuvą. Jau po karo, išsikūręs Panevėžyje, Aleksas vedė Ireną Magdaleną Aleksandravičiūtę, *Rėnią* (1936–2016). Ji gyveno Raseiniuose, Kaune, po to su dukra Toma Bagdonavičiute, *Knopke* (g. 1968 m.) Panevėžyje, privačiame name Sodų g. Palaidota Pumpėnuose.

Kazio Jablonskio šeimos genealogija

4. Kazys Jablonskis (1904–1972) + Teklė Kasperavičiūtė (Praviėniškėse sušaudyti 3 sūnūs ir 1 dukra).

4. 1. Jonas Jablonskis (1930–2011).

1 *sant.* + Karolina Kasperovič, *Kralia* (g. 1957 m.).

4. 1. 1. Liuba Jablonskytė (mirė maža).

4. 1. 2. Mykolas Jablonskis, *Grafas* (g. 1972 m., gyvena Panevėžyje, turi 2 vaikus.).

4. 1. 3. Aleksas Jablonskis, *Nabagas* (g. 1974 m., gyvena Panevėžyje, turi 5 vaikus.).

4. 1. 4. Viktoras Jablonskis (1977–1996).

2 *sant.* + Polina Janovič (1946–1989).

4. 1. 5. Ruslanas Janovič (1978–2007).

4. 1. 6. Svetlana Janovič (g. 1983 m.).

4. 2. Mykolas Jablonskis, *Trėlio* (1937–1979).

1 *sant.* + Lena Mečislauskaja (?–2011).

* Lenos Mečislauskajos s. Ivanas Mečislauskas, *Tarzanas* (?–2001). Jo tėvas Martynas.

4. 2. 1. Nijolė Marozaitė-Čibisovienė (g. 1953 m., gyvena Panevėžyje, turi 2 vaikus.).

4. 2. 2. Zora Mečislauskaja (g. 1954 m.).

4. 2. 3. Zina Jablonskaja-Grachauskienė (g. 1956 m.).

4. 2. 4. Jelizaveta Jablonskaja-Kasperavičienė, *Zemfira* (g. 1963 m.).

4. 2. 5. Aliana Mečislauskaja, *Pėsiu*.

4. 2. 6. Marija Mečislauskaja.

4. 2. 7. Aleksandras Jablonskis, *Saša* (g. 1970 m.).

4. 2. 8. Lena Mečislauskaja (g. 1972 m.).

2 *sant.* + ?

4. 3. Aleksas Bagdonavičius, *Šyška* (1929–1988) + Irena Magdalena Aleksandravičiūtė, *Rėnia* (1936–2016).

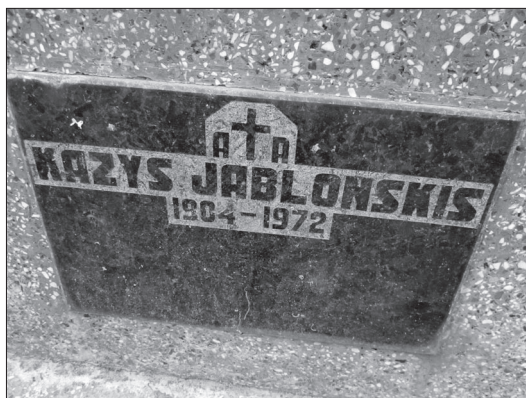
4. 3. 1. Petras Bagdonavičius, *Tarzanas* (g. 1956 m., gyvena Panevėžyje, vaikų neturi).

4. 3. 2. Aleksas Bagdonavičius, *Voico* (1960–1990, gyvena Panevėžyje) + Teofilė Matuzevičiūtė-Bagdonavičienė (gyvena Airijoje, turi 1 dukrą).

4. 3. 3. Toma Bagdonavičiūtė, *Knopkė* (g. 1971 m., gyvena Panevėžyje, vaikų neturi).

4. 3. 4. Onutė Bagdonavičiūtė, *Hania* (g. 1972 m., gyvena Vilniuje, turi 2 sūnus).

4. 3. 5. Nikolajus Bagdonavičius, *Kolia* (g. 1973 m., gyvena Pumpėnuose, turi 3 vaikus).

Kazio Jablonskio kapas Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros kapinėse 2014 11 17. Nuotr. V. Beinortienės.

5. Juozas Jablonskis

Po Antrojo pasaulinio karo Juozas Jablonskis (1903–1958) susituokė su Malina, bet abu vaikų neturėjo. Malina kartu su jo brolio dukra Zofija Sinkevičiene buvo koncentracijos stovykloje. Ten žuvo 6 Malinos vaikai, tik 1 liko gyvas. Juozas Jablonskis mirė sulaukęs 55-erių, palaidotas Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros kapinėse kartu su seserimi Elžbieta ir broliais Steponu, Petru, Kaziu.

Juozo, Petro ir Stepono Jablonskių kapas 2014 11 17.
Nuotr. V. Beinortienės.

6. Antanas Bagdonavičius

Antanas (1907–1977) yra kitas Anastazijos Bagdonavičiūtės-Jablonskienės sūnus. Pirmoji jo žmona Bagdonavičienė, *Senda* kilusi iš Baltarusijos romų. Ji buvo partizanė (Lietuvoje ar Baltarusijoje – nežinoma). Antroji žmona – Bagdonavičienė, *Utkā*. Ji su Antanu turėjo 2 vaikus. Kai Antanas Bagdonavičius apie 1956 m. pateko į kalėjimą, su kitu vyru *Utkā* turėjo sūnų Vladą Bagdonavičių, *Fuksą* (g. 1956 m.). Šiuo metu *Fuksas* gyvena Kaliningrade, yra romų bendruomenės pirmininkas.

Antano Bagdonavičiaus šeimos genealogija

6. Antanas Bagdonavičius, *Kreco* (1907–1977):

1 *sant.* + Bagdonavičienė, *Senda*.

2 *sant.* + Bagdonavičienė, *Utkā*.

6. 1. Vytautas Bagdonavičius, *Vyčiu* (1947 07 18–2009 02 03).

6. 2. Vladas Bagdonavičius, *Fuksas* (g. 1956 m., *Utkos* sūnus).

6. 3. Tamara Bagdonavičiūtė (g. 1961 m., gyvena Panevėžio r.).

Iš kairės antras Jonas Tamarevičius, trečias Antanas Bagdonavičius 1977 m. Tamaros Orlovskajos alb.

7. Nastia Jablonskaitė

Anastazijos Bagdonavičiūtės Jablonskienės ir Juozo Jablonskio dukra Nastia Jablonskaitė (1909–1918), būdama 9 metų, žuvo liepsnose. Kartą prie laužo užsidegė jos drabužiai. Išsigandusi mergaitė bėgo į mišką ir sudegė.

Vaikų lopšelis darželis „Vaivorykštė“ (J. Tilvyčio g. 12) buvusioje Jablonskių šeimos namų (J. Tilvyčio g. 26) vietoje. Nuotr. V. Beinortienės, 2016 07 20.

8. Kosta Jablonskaitė

Kosta Jablonskaitė (1912–1943) buvo išteklėjusi už Adelės Orlovskajos brolio. Kosta buvo 31-erių, kai kartu su Zofija Sinkevičiene, Teodora Jablonskaja ir savo dvylikamete dukra Niuša Jablonskaite pateko į koncentracijos stovyklą Pravieniškėse. Ten jai, kaip ir kitoms romėms, vokiečiai pasakė: nori likti gyva – atsisakyk savo vaiko. Kosta su tuo nesutiko, dėl to ją sušaudė. Niuša liko našlaitė.

Sugrįžusi į Panevėžį, Teodora Jablonskaja norėjo susitvarkyti dokumentus, kad ši mergaitė yra jos duktė, tačiau to padaryti nepasisėkė – valdžia neleido. Vėliau Niuša (ji jau mirusi) ištekėjo už Viktoro Beleckio ir gyveno Sovietske, užaugino 6 vaikus.

Kostos Jablonskaitės šeimos genealogija

8. Kosta Jablonskaitė (1912–1943) + Orlovskis (Adelės Orlovskajos brolis).

8. 1. Niuša Jablonskaitė (1931–2005) + Viktoras Beleckis.

8. 1. 1. Vania Beleckis (turi 2 vaikus, gyvena Sovietske).

8. 1. 2. Puti Beleckis (turi 2 vaikus, gyvena Sovietske).

8. 1. 3. Svieta Beleckaja (turi dukrą, gyvena Maskvoje).

8. 1. 4. Liuba Beleckaja (turi dukrą Rasmą, gyvena Vilniuje).

8. 1. 5. Putka Beleckaja (turi 3 vaikus, gyvena Kaliningrade).

8. 1. 6. Mura Beleckaja (turi 2 vaikus, gyvena Kaune).

9. Teodora Jablonskaitė

Anastazijos ir Juozo Jablonskių duktė buvo Teodora Jablonskaitė, *Dora* (1914 08 13–1980 02 09). Kai kuriuose dokumentuose rašoma kaip Dora Jablonskaja. 1943 m. sausio mėn. kartu su kitais šeimos nariais ji buvo išvežta į koncentracijos stovyklą Prancūzijoje ir Vokietijoje.

Teodoros Jablonskaitės vyras Jurgis Orlovskis gimė 1910 m. Kėdainiuose (dabar toje vietoje medelynas), gyveno Šeduvoje. Jurgio motina – Adelė Orlovskaja. Jos tėvas, Jurgio senelis, 1949 m. palaidotas Šeduvoje. Po karo prie jo kapo giminės bijojo eiti, kad iš valdžios kas nors neatpažintų ir nepersekiotų.

Jurgio tėvas kilęs iš aukštesnės romų tarpe „Levki familijos“, kaip jie sako, ir buvo labai turtingas, vadovavo savo „nacijai“ (giminei. – *V. B. past.*).

Pasak artimųjų, Jurgis Orlovskis tarnavo nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje. Šeduvoje jis turėjo žmoną ir vaikų. Per karą Orlovskiai, kadangi buvo aukštesni ir „neliečiamieji“, nepakluso kažkokiems vokiečių reikalavimams – netgi spjovė į veidą. Dėl to vokiečiai nušovė motinos Adelės seserį, Jurgio žmoną su vaikais ir pusseserę. Abu tėvai liko gyvi. Su jais Jurgis pabėgo į Kaliningradą, o sesuo – į Ameriką. Giminės apie šią seserį daugiau nieko nežino.

Motina Adelė Orlovskaja (1893–1983) nemažai laiko gyveno Kaliningrade, tačiau palaidota Tauragėje, nors ten jokių šios šeimos giminių nebuvo. Įdomu, jog romai, išvykę į Rusiją ar Baltarusiją, neretai norėdavo būti palaidoti Lietuvos žemėje, kad ir pačiame jos pakraštyje...

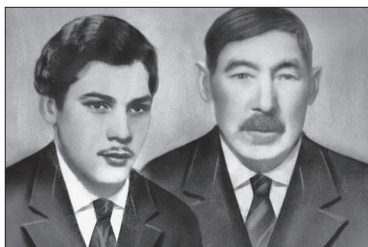
Po karo Jurgis vedė keliose koncentracijos stovyklose kalėjusią Teodorą Jablonskaitę ir įsikūrė Panevėžyje. Abu užaugino 3 vaikus.

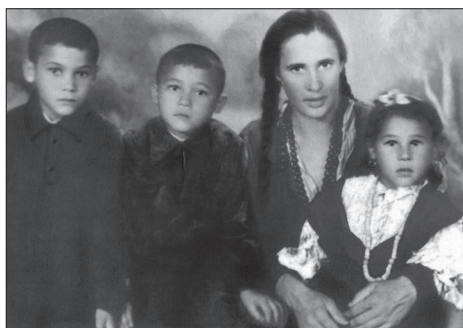
Teodora Jablonskaitė 1960 m. T. Orlovskajos alb.

Jurgis Orlovskis 1940 m. T. Orlovskajos alb.

Sūnus Vytautas Jablonskas ir tėvas Jurgis Orlovskis 1963 m. T. Orlovskajos alb.

Teodora Jablonskaitė su vaikais Vytautu, Dobilu ir Grafinė 1957 m. T. Orlovskajos alb.

Kai Jurgis susirgo, jį su taksi iš Kaliningrado (paskutiniu metu ten gyveno), parvežė į Panevėžį (žmona su vaikais buvo likusi šiame mieste). Po 3 parų (1973 04 13) artimieji jį palaidojo Ramygalos g. esančiose Kristaus Karaliaus katedros kapinėse. Dabar ten ilsisi ir jo žmona Teodora, *Dora* su sūnumis Vytautu ir Dobilu.

Teodoros Jablonskaitės šeimos genealogija

9. Teodora Jablonskaitė, *Dora* (1914 08 13–1980 02 09) + Jurgis Orlovskis (1910–1973 04 13).

9. 1. Vytautas Jablonskas (1947 02 14–1989 08 01).

9. 2. Dobilas Jablonskas (1949 04 01–2001).

9. 3. Grafinė Jablonskaitė-Čelkienė (g. 1951 m., gyvena Panevėžyje, turi dukrą).

10. Silvestras Jablonskis

1943 m. pradžioje į koncentracijos stovyklą Pravieniškėse išvežtas ir Silvestras Jablonskis (1915–?) su žmona, kilusia iš Jonavos romų, ir 3 sūnumis. Ten žmona žuvo ir buvo nušautas vienas jų mažylis. Pasak giminių, jis, kai norėdavo valgyti, per grotas išlįsdavo, paskui, ką nors susiradęs, grįždavo atgal. Tačiau, kai berniuką pamatė sargybinis, nušovė.

Pats Silvestras Jablonskis su kitu sūnumi po karo, pasak artimųjų, tiesiog atsitiktinai, buvo išvežtas į Sibirą. Iš ten apie juos jokių žinių nėra: manoma, kad abu žuvo.

Silvestro sūnus *Gadžioro* – Steponas Arlavičius (1940–1987 Jonavoje). Pravieniškėse jį mažą, paslėpusi pūkinėje pagalvėje ir nuo vokiečių sugebėjusi pasitraukti į šalį, išgelbėjo Teodora Jablonskaitė. Po karo *Gadžioro* gyvena pas motinos gimines Jonavoje: užaugino jį Mykolo Jablonskio, *Juzo* žmonos Juzefos Jablonskienės, *Ciaukos* sesuo Adelė Petrevičiūtė. Šiame mieste jis ir palaidotas.

Stepono Arlavičiaus, *Gadžioro* žmona buvo Stasė Petrevičiūtė-Arlavičienė, *Babuška* (1949–1999). Abu užaugino 3 sūnus.

Stasė Petrevičiūtė-Arlavičienė 1988 m. T. Orlovskajos alb.

Steponas Arlavičius, *Gadžioro* 1980 m. T. Orlovskajos alb.

Silvestro Jablonskio šeimos genealogija

9. Silvestras Jablonskis (1915–?; išvežtas į Sibirą, likimas nežinomas) + ? (nušauta Pravieniškėse).

9. 1. Sūnus, nušautas Pravieniškėse.

9. 2. Sūnus, išvežtas į Sibirą, likimas nežinomas.

9. 3. Steponas Arlavičius, *Gadžioro* (1940–1987) + Stasė Petrevičiūtė-Arlavičienė, *Babuška* (1949–1999).

9. 3. 1. Nikolajus Arlavičius, *Gončo* (g. 1962 m.) + Vitalija Arlavičienė.

9. 3. 1. 1. Kristina Arlavičiūtė (g. 1984 m.; vyras ispanas).

9. 3. 1. 2. Viktoras Arlavičius (g. 1987 m.).

9. 3. 2. 3. Laura Arlavičiūtė (g. 2003 m.).

9. 3. 2. Sergiejus Arlavičius (g. 1977 m.) + Nina Grachauskaitė, *Bauzė* (g. 1975 m.).

9. 3. 2. 1. Sergejus Grachauskas (g. 1994 m.).

9. 3. 2. 2. Istela Grachauskaitė (g. 1997 m.).

9. 3. 2. 3. Artūras Grachauskas (g. 2004 m.).

9. 3. 2. 4. Ksenija Grachauskaitė (g. 2006 m.).

9. 3. 3. Viktoras Arlavičius, *Vyčiu* (g. 1988 m.) + Paina Arlavičiūtė, *Saicha* (Aleksa).

9. 3. 3. 1. Steponas Arlavičius, *Červonco* (g. 1990 m.).

9. 3. 3. 2. Aliona Arlavičiūtė (g. 1997 m.).

9. 3. 3. 3. Alina Arlavičiūtė (g. 2004 m.).

* Viktoras Arlavičius, *Vyčiu* su Marija Brižinskaja (g. 1973 m.) turi dukrą Dašą Brižinskaja (g. 2003 m.).

11. Karolis Jablonskis

Karolis Jablonskis (1916–1986) su žmona Ona Aleksandravičiūtė-Jablonskienė (1912–1992) gyveno Šiauliuose. Abu turėjo 5 sūnus ir 3 dukteris.

Karolio Jablonskio šeimos genealogija

11. Karolis Jablonskis (1916–1986) + Ona Aleksandravičiūtė-Jablonskienė (1912–1992).

11. 1. Nina Aleksandravičiūtė-Grachauskienė (1942 07 01–1990 05 05).

1 *sant.* + Viktoras Christovas, *Vytia* (g. 1936 m.).

11. 1. 1. Chrizantema Christova, *Kaly*, gyvena Ukrainoje, Charkove.

11. 1. 2. Kačiubėjus Aleksandravičius (dvynys 1962 05 01–mirė mažas).

11. 1. 3. Radži Aleksandravičius (dvynys 1962 05 01–2015 04 14); gyveno Panevėžyje, turėjo 2 vaikus.

11. 1. 4. Silvestras Aleksandravičius, *Sėlia* (1965 06 15–2015 02 09), gyveno Panevėžyje.

2 *sant.* + Antanas Grachauskas (1947–1989).

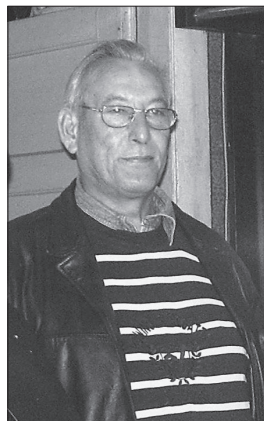
11. 1. 5. Sūnus (g. 1974 m.).

11. 1. 6. Nina Grachauskaitė (g. 1975 m.), gyvena Panevėžyje, turi 4 vaikus.

11. 2. Mykolas Jablonskis, *Mika*, (1944–?) + Ona Orlavičienė, *Roisto* (g. 1942 m.).

11. 2. 1. Nataša Bogdanovič (g. 1964 m.).

11. 3. Liolia Jablonskytė (g. 1949 m.).

Karolis Jablonskis, Karolio
2009 m. Nuotr. V. Beinortienės.

- 11. 4. Karolis Jablonskis, *Vyto* (1952 10 20–2014 07 03).
 - 11. 4. 1. Rustam Serafimovič, (g. 1979 m.), gyvena JK.
 - 11. 4. 2. Dukra (g. 1980 m.), gyvena JK.
 - 11. 4. 3. Sijavušas Jablonskis (g. 1982 m.), gyvena JK.
 - 11. 4. 4. Dukra (g. 1983 m.), gyvena JK.
- 11. 5. Rožė Jablonskytė-Arlauskienė (1953–2008).
 - 11. 5. 1. Tania Jablonskytė (g. 1972 m.), gyvena JK.
- 11. 6. Birutė Jablonskytė-Tumarevič (g. 1954 m.).
 - 1 *sant.* + Tumarevič.
 - 11. 6. 1. Svieta Tumarevič (g. 1976 m.), gyvena JK.
 - 2 *sant.* + Leonas Grachauskas-Tumarevičius (g. 1961 m.).
 - 1. 11. 6. 2. Zuchra Tumarevič (g. 1986 m.), gyvena JK.
- 11. 7. Silvestras Jablonskis (?–2010).
- 11. 8. Vladas Jablonskis.
- 11. 9. Aleksas Jablonskis (g. 1957 m.)

12. Mykolas Jablonskis

Anastazijos ir Juozo Jablonskių sūnaus Mykolo Jablonskio, *Juzo, Kupro* (1917–1997) žmona buvo Juzefa Mikalauskaitė-Jablonskienė, *Ciauka* (1934–1984). Jiedu užaugino 10 vaikų. Šiuo metu gyvena 5 dukros ir 2 sūnūs.

Juozas, Elžbieta, Karolis, Mykolas ir Teodora Jablonskiai 1956 m. Alekso Jablonskio alb.

Mykolo Jablonskio šeima

12. Mykolas Jablonskis, *Juzo, Kupro* (1917–1997) + Juzefa Mikalauskaitė-Jablonskienė, *Ciauka* (1934–1984).
12. 1. Aleksas Jablonskis, *Pimpo* (g. 1950 m., gyvena Panevėžyje).
12. 2. Elžbieta Beleckienė, *Bėdia* (g. 1955 m., gyvena Pumpėnuose).
12. 3. Zofija Petrukienė, *Murka* (g. 1958 m.; iš trynukų, kiti mirė maži; gyvena Žagarėje).

Broliai Juozas, Karolis ir Mykolas Jablonskiai 1956 m. A. Jablonskio alb.

12. 4. Adelė Jablonskaitė, *Baba* (g. 1960 m.; iš dvynukių, gyvena Kairiuose).
12. 5. Kristina Jablonskaitė, *Matielka* (g. 1960 m.; iš dvynukių, gyvena Škotijoje).
12. 6. Lena Jablonskaitė, *Malvina* (g. 1966 m., gyvena su *Bėdia* (apie jį žr. 11. 2.) Pumpėnuose).
12. 7. Robertas Jablonskis (g. 1968 m., gyvena Panevėžyje).
12. 8. Leonas Jablonskis (1972–1993 04 09) gyveno Panevėžyje, turėjo 2 vaikus.

13. Steponas Jablonskis

Iš visų 18 Jablonskių vaikų Steponas, *Bogatyrius* (1925–1947) jauniausias. Jis vaikų neturėjo. Jau buvo išsirinkęs nuotaką, po kelių savaičių turėjo būti vestuvės. Bet Panevėžy pokario metais milicininkas Sinenka, jį palaikęs kitu žmogumi ir nekreipdamas dėmesio į paaiškinimą, kad Steponas nekaltas, nušovė. Griūdamas Steponas apsikabino medį, prie kurio stovėjo, ir išrovė. Per skrodimą, pasak artimųjų, paaiškėjo, kad turėjo... dvi širdis. Tada jam buvo 22 metai.

Steponas Jablonskis 1946 m.
Z. Sinkevičienės alb.

Andrius Arlauskas

Mykolo Jablonskio, *Juzo* žmonos Juzefos Mikalauskaitės-Jablonskienės, *Ciaukos* 3 seserys Stasė Petrevičiūtė-Arlavičienė, *Babuška* (1949–1999 m.), Magdalena Petrevičiūtė, *Babulė* (1935–2004 m. Panevėžyje) ir Adelė Petrevičiūtė (?–1981; gyveno Jonavoje), kilusios iš Kaliningrado (ten likęs jų tėvas), gyveno Panevėžyje.

Babulės vyras – Andrius Arlauskas, *Bado* (1932–1983). Jo tėvas

buvo Andriejus Arlauskas, kurį sušaudė vokiečiai kartu su žmona (Andriaus mama) ir mažomis dukromis bei sūnumis. Visa tai įvyko (tik nežinoma, kada ir kur) matant *Bado* – tada jam buvo 13 metų. Pasak giminių, *Bado* išgelbėjo Juzefą Mikalauskaitę, *Ciauką* ir Adelę Petrevičiūtę.

Andrius Arlauskas, *Bado* ir Magdalena Petrevičiūtė, *Babulė* užaugino 10 vaikų. *Bado* dukra Zita Petrevičiūtė yra su pirma žmona turėta dukra (g. 1952 m. Kėdainiuose). O jūdvių buvo 9 sūnūs.

Zita Petrevičiūtė Panevėžyje
2016 07 24. Nuotr. V. Beinortienės.

Andriaus Arlausko šeima

Andrius Arlauskas, *Bado* (1932–1983), Andriejaus + Magdalena Petrevičiūtė, *Babulė* (1935–2004 mirė Panevėžyje).

1. Zita Petrevičiūtė (g. 1952 m. Kėdainiuose, gyvena Kybartuose; ji Andriaus Arlausko dukra iki santuokos su Magdalena).
2. Vladas Arlauskas, *Griša* (1955–2000).
3. *Mako* Arlauskas (1956–2013).
4. Andrius Arlauskas, *Tanko* (1959–1994).
5. Vova Arlauskas (?–2012).
6. Arlauskas Grafas (?), *Grafas* (?)
7. Artūras Arlauskas (g. 1954 m.).
8. Motiejus Arlauskas (?– 1970).
9. Arlauskas, *Miša*.
10. Leonas Arlauskas, *Pompa*.

Bagdonavičiai

Seneliai – spėjama, kad tai buvo Bagdonavičiai (dabar jau niekas nepasako jų vardų, pavardžių ar tikslų gimimo ir mirimo metų) – gyveno Panevėžyje ir augino, kaip įprasta romų šeimose, keletą vaikų: Aleksą, Antaną ir dar 3 sūnus. Šių vardai nežinomi. Ar jų šeimoje buvę daugiau vaikų, taip pat neaišku.

Pasakojama, kad sūnus Aleksas Bagdonavičius buvo vedęs, turėjo dukrą Liubą ir sūnų. Liuba jau augino savus 5 vaikus. Per Antrąjį pasaulinį karą sykiu su kitais romais pateko į Pravieniškes. Iš ten jau neišėjo ne tik Aleksas su žmona ir jų sūnumi, bet ir minėtoji dukra Liuba su savo 5 vaikais.

Toks pat tragiškas likimas laukė ir kito senųjų Bagdonavičių sūnaus dukros Vieros su vyru ir 3 mažais vaikais bei dar vienos Bagdonavičių sūnaus dukros, „Lietuvos karininkės su trimis žvaigždutėmis“, kaip teigia giminės, Ženios Bagdonavičiūtės.

Aleksas Bagdonavičius su žmona 1940 m. Teofilės Stankevičienės alb.

Liuba Bagdonavičiūtė su vaikais 1942 m. T. Stankevičienės alb.

Antano Bagdonavičiaus brolio duklė Viera Bagdonavičiūtė 1942 m. T. Stankevičienės alb.

Karininkė Ženia Bagdonavičiūtė apie 1942 m. T. Stankevičienės alb.

Ona Grachauskienė 1965 m. Vladislavo Grachausko alb.

Antanas Bagdonavičius 1980 m. T. Stankevičienės alb.

Antano žmona Paulina Bagdonavičienė. 1940 m. T. Stankevičienės alb.

I eilėje iš kairės pirmą Viera Bagdonavičiūtė. T. Orlovskajos alb.

Minėtasis sūnus Antanas Bagdonavičius, *Kovalio* (1906–1983) su žmona Paulina Bagdonavičienė, *Made* (1907–1943) augino dukras Oną ir Vandą Bagdonavičiūtes, sūnų Anufrijų Bagdonavičių ir dar 2 sūnus. Pasak artimųjų, visi jie pateko į koncentracijos stovyklą. Kur žuvo – Pravieniškėse ar Vokietijoje – minėtoji dukra Vanda ir visa kito sūnaus šeima, žmona ir 3 maži vaikai, neaišku.

Dukra Ona Bagdonavičiūtė (1923 02 02–2000 08 14) buvo ištekėjusi ir jau turėjo sūnų Steponą Bagdonavičių, *Špako* (g. 1937 m.). Kai

jis gimė, motina Ona tebuvo 14 metų. Abu juos vokiečiai taip pat išvežė į koncentracijos stovyklą.

Iš romų šeimose iš lūpų į lūpas perduotų pasakojimų matyti, kad stovyklose pirmiausia vokiečiai šaudė senelius ir mažus vaikus, nes jie nepajėgė dirbti, o paauglius palikdavo. Špako tada buvo septynerių metų, kai jį kartu su kitais romais vokiečiai atvarė į daržinę (galbūt tai įvyko Pravieniškėse) ir sudegino. Kadangi, kaip minėta, Špako gimęs 1937 m., vadinasi, berniuko gyvenimas baigėsi tragiškai 1944 m.

Panašu, kad jo motina Ona Bagdonavičiūtė iš Pravieniškių buvo nugabenta į kažkurią Vokietijoje buvusią koncentracijos stovyklą. Artimieji pasakoja, jog ji ne tik vienoje vokiečių šeimoje dirbo įvairius namų ruošos darbus, bet ir ligoninėje slaugė sužeistuosius. Tarp jų – iš Panevėžio kilęs, buvęs sovietų armijos leitenantas romas Steponas Grachauskas (1920–1979 12 28). Iš prisiminimų matyti, kad Steponas, per vieną mūšį sužeistas į petį, gulėjo ligoninėje. Iš ten kaip belaisvį vokiečiai jį atvežė į tą pačią Vokietijos vietovę, kur jau buvo Ona Bagdonavičiūtė. Susipažinę po karo abu sugrįžo į Panevėžį, susituokė ir turėjo 17 vaikų. Dabar 2 iš jų išvykę į Angliją, 5 gyvena Panevėžyje (10 jau mirę).

Ona Grachauskienė 1983 m. su anūkėmis Kalda Stankevičiute (g. 1976 m.) ir Marija Brižinskaja (g. 1973 m.). T. Stankevičienės alb.

Ona Grachauskienė su vyru Steponu ir vaikais Vladu ir Teofile Grachauskais 1961 m. T. Stankevičienės alb.

Bagdonavičių šeimos genealogija

Senieji Bagdonavičiai

1. Aleksas Bagdonavičius + ?
 1. 1. d. Liuba ir 5 jos vaikai.
 1. 2. Sūnus.
2. Sūnus + ?
 2. 1. Viera Bagdonavičiūtė + vyras ir 3 vaikai.
3. Sūnus + ?
 3. 1. Ženia Bagdonavičiūtė.
4. Antanas Bagdonavičius, *Kovalio* (1906–1983) + Paulina Bagdonavičienė, *Madė* (1907–1943).
 4. 1. Ona Bagdonavičiūtė-Grachauskienė (1923 02 02–2000 08 14).
1 sant. + ?
 4. 1. 1. Steponas Bagdonavičius, *Špako* (1937–1944).
2 sant. + Steponas Grachauskas (1920–1979 12 28).
Turėjo 17 vaikų (gyvi 7).
 4. 2. Vanda Bagdonavičiūtė (?–1944 m.).
 4. 3. Anufrijus Bagdonavičius, *Kubos* (1935–1984) + Zofija Jablonskaitė-Bagdonavičienė, *Zofaika* (1928 09 28–2001).
 4. 4. Sūnus.
 4. 5. Sūnus (turėjo 3 vaikus).

Adomas ir Juchasė Grachauskai

Zofija Jablonskaitė-Bagdonavičienė 1990 m. V. Grachausko alb.

Aldona Jablonskaitė-Dumbrovskienė 1985 m. V. Grachausko alb.

Galima būtų teigti, kad Adomas Grachauskas ir Juchasė Grachauskienė (1906–1950) visą savo gyvenimą praleido Panevėžyje (abu palaidoti Ramygalos g. esančiose kapinėse), jei nebūtų laiko, prievarta jų su mums žinomais 4 vaikais praleisto ne tik Pravieniškių, bet ir vienoje Vokietijos koncentracijos stovyklų.

Vyresnioji dukra Zofija Vokietijoje dirbo medicinos sesele, slaugė sužeistuosius. Po karo ji ištekdėjo už Onos Bagdonavičiūtės-Grachauskienės brolio Anufrijaus Bagdonavičiaus, *Kubos* (1935–1984), kuris taip pat buvo patekęs į koncentracijos stovyklą Vokietijoje. Jiedu vaikų neturėjo.

Pasibaigus karui, visi likę gyvi Grachauskai ir Bagdonavičiai, kas matyti ir iš šių šeimų genealogijos aprašo, sugrįžo į Panevėžį, sukūrė šeimas. Čia ir palaidoti. Čia gyvena jų palikuonys. Apie Viktorą Grachauską, *Babo* žinomas tik faktas, kad, sugrįžęs iš Vokietijos koncentracijos stovyklos, gyveno Panevėžyje ir turėjo sūnų Artūrą.

Aldona Jablonskaitė-Dumbrovskienė, *Sonia* turėjo 5 vaikus. Pirmas vyras buvo Petras Tamarevičius, *Bikono* (g. 1931 m.) iš Vilniaus. Jis Anelės Jablonskaitės vyro *Bairo* brolio Alekso, *Kalo* sūnus. Su juo *Sonia* užaugino sūnų ir dukrą.

Jurijus Dumbrovskis (1923–2007) buvo vedęs Latvijos romę ir ten su ja gyveno, turėjo dukrą Ziną

Gindrą. Išsikyręs su žmona, į Panevėžį Jurijus atvyko su dukra. Čia jis vedė minėtąją Aldoną Jablonskaitę, *Sonią*. Abu turėjo 3 vaikus.

Adomo ir Juchasės Grachauskų šeimos genealogija

Adomas Grachauskas + Juchasė Grachauskienė (1906–1950).

1. Steponas Grachauskas (1920–1979 12 28).
2. Zofija Jablonskaitė-Bagdonavičienė, *Zofaika* (1928 09 28–2001)
+ Anufrijus Bagdonavičius, *Kubos* (1935–1984). Abu vaikų neturėjo.
3. Aldona Jablonskaitė-Dumbrovskienė, *Sonia* (1939–1989).

1 *sant.* + Petras Tamarevičius, *Bikono* (g. 1931 m.).

3. 1. Vytautas Jablonskas, *Špako* (1951–2011).

3. 2. Zofija Jablonskaitė-Jablonskienė, *Hėlė* (g. 1957 m.).

2 *sant.* + Jurijus Dumbrovskis (1923–2007).

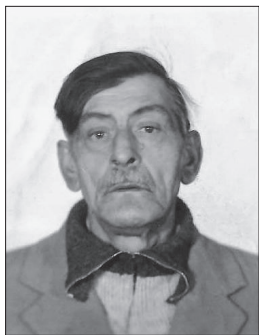
* Jurijaus Dumbrovskio d. Zina Gindra (iš 1 *sant.*).

3. 3. Teofilė Dumbrovskytė-Masalskienė, *Liuba* (g. 1972 m.).

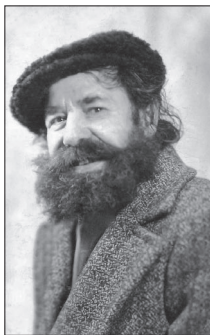
3. 4. Adomas Dumbrovskis, *Damo* (g. 1973 m.).

3. 5. Sūnus (mirė mažas).

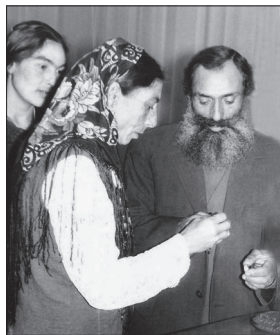
4. Viktoras Grachauskas, *Babo*, grįžo, gyveno Panevėžyje, turėjo sūnų Artūrą.

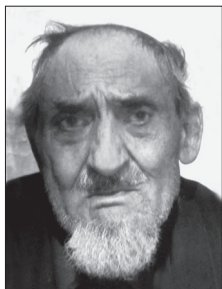
Steponas Grachauskas
1977 m. T. Stankevičienės alb.

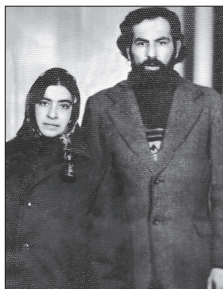
Anufrijus Bagdonavičius
1980 m. V. Grachausko alb.

Zofijos Jablonskaitės ir Jurijaus
Dumbrovskio vestuvės 1972 m.
V. Grachausko alb.

Jurijus Dumbrovskis
apie 1995 m. Teofilės
Masalskienės alb.

Viktoras Grachauskas
su žmona apie 1975 m.
V. Grachausko alb.

Viktoras Bagdonavičius 1942 m.
T. Stankevičienės alb.

Iš koncentracijos stovyklos ne-
grįžę 4 pusbroliai Grachauskai.

Vladas ir Antanas Gra-
chauskai, Marija Brižinska-
ja, Teofilė Grachauskaitė-
Stankevičienė, Antanas
Bagdonavičius, Ona Gra-
chauskienė, jai ant kelių
Elena Grachauskaitė, už
jos Steponas Grachauskas
1965 m. Elenos Grachaus-
kaitės alb.

Adelė Bagdonavičiūtė-Visockienė

Adelė Bagdonavičiūtė-Visockienė, *Šerė* (1912–2013) su šeima gyveno Troškūnuose. Pirmasis jos vyras, su kuriuo ji susituokė po karo, buvo iš koncentracijos stovyklos sugrįžęs Stasys Rinkevičius (?–1992). Jis kilęs iš Vilniaus romų. Su Stasiu Adelė Bagdonavičiūtė turėjo dukrą Nadieždą Rinkevič, *Murą* (g. 1949 m.).

Nadiežda Rinkevič, *Mura* išteklėjo už vienoje vokiečių koncentracijos stovyklų kalėjusio Kazio Janavičiaus, *Kambalo* (1931–1994). Jis buvo Anelės Bagdonavičiūtės sesers, auginusios keletą vaikų, vyriausias sūnus, likęs gyvas tik savų romų, sugėbėjusių vieniems kitus palaikyti ir koncentracijos stovyklų sąlygomis, dėka. Pasakojama, kaip Pravieniškėse per vieną patikrinimą, kai vokiečiai rinko, ką sušaudyti, o ką išvežti į darbus, romai Kazį pakylėjo ir kurį laiką taip palaikė, kad atrodytų esąs didesnis paauglys.

Tačiau Pravieniškėse žuvo abu Kazio tėvai Janavičiai (kaip minėta, motina Anelės Bagdonavičiūtės sesuo). Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, Kazys Janavičius į namus Panevėžyje sugrįžo sužeistas. Artimiesiems sakęs, kad taip atsitikę „sprogus bombai“. Kur ir kokiomis aplinkybėmis – neaišku. Kazys, sugrįžęs į namus, nerado 2 seserų (vienos vardas Elena) ir brolio Juliaus. Manoma, kad jie taip pat buvo patekę į Pravieniškes ir iš ten gyvi jau neišėję.

Kitų 12-os *Muros* brolių ir seserų tėvas yra Jonas Visockis, *Račkus* (?–1967). Pasakojama, kaip jis, sovietų armijos kariškis, laivui sudužus, 3 paras plūkavo atvirame vandenyje, kol vokiečiai išgelbėjo. Tačiau tas didelio džiaugsmo neatnešė, nes gelbėtojai Joną pristatė į vieną koncentracijos stovyklų Vokietijoje. Ten jį nuo mirties išgelbėjo vokiečiai esesininkė – už jo ištekėjo.

Jie turėjo 2 dukras ir sūnų Bajaną Aubergą (g. 1944–?), kuris nuo 1989 m. dingęs be žinios. Šio dukra įsikūrusi Kaune, turi anūkų. Vyriausioji, 1943 m. gimusi Adelė Auberg-Bogdanovič gyvena pas dukrą Klaipėdoje. Jaunėlė Auberg, *Pančka* (g. 1945 m.) gyveno ir mirė Vokietijoje.

1950 m. Jonas Visockis sugrįžo į Lietuvą. Čia vedė Adelę Bagdonavičiūtę ir abu turėjo 12 vaikų.

Anelės Bagdonavičiūtės genealogija

Anelė Bagdonavičiūtė (1907–1998) + Benediktas Bagdonavičius, *pan Benedikto*.

1. Sonia Bagdonavičiūtė + ?
2. Adomas Bagdonavičius, *Ignas* (1940–2010).
3. Ona Bagdonavičiūtė-Orlavičienė, *Roisto* (g. 1942 12 25).
4. Steponas Bagdonavičius, *Filė* (1942 m. pradžioje –1989).
5. Aleksas Bagdonavičius, *Tėvo* (1943–2013).
6. Marytė Bagdonavičiūtė (g. 1945 m.).
7. Viera Bagdonavičiūtė (gyveno ir mirė Sovjetske, turėjo 3 vaikus).

Adelės Bagdonavičiūtės-Visockienės genealogija

Adelė Bagdonavičiūtė-Visockienė, *Šerė* (1912–2013).

- 1 *sant.* + Stasys Rinkevičius (?–1992).
1. Nadiežda Rinkevič, *Mura* (g. 1949)+ Kazys Janavičius, *Kambalo* (1931–1994)*.
- 2 *sant.* + Jonas Visockis, *Račkus* (1913–1973).
2. Roza Bagdonavičiūtė, *Nota* (g. 1950 m.) gyvena Kaune, turi 9 vaikus, (jauniausias g. 1992 m.).

* Pravieniškėse žuvo ir jo tėvai.

3. Vytautas Bagdonavičius, *Kodelis* (g. 1951 m.). Nevedęs, vaikų neturi.
4. Jonas Bagdonavičius, *Karšuno* (g. 1956 m.) gyvena Ukmergėje. Žmona ukrainietė. Turi 2 dukras, anūką ir proanūkių.
5. Kostas Bagdonavičius, *Vasia* (1958 m.) + Elena Majauskienė (g. 1969 m.).
 5. 1. Artūras Majauskas (g. 1997 m.).
 5. 2. Ieva Majauskaitė (g. 1995 m.).
 5. 3. Saida Aleksandravičiūtė (g. 2001 m.).
 5. 4. Rusalina Aleksandravičiūtė (g. 2003 m.).
6. Leonas Bagdonavičius, *Bučio* (g. 1959 m.) gyvena Baltarusijoje.
7. Aleksas Bagdonavičius, *Molia* (g. 1960 m.) gyvena Troškūnuose, turi 6 vaikus.
8. Motiejus Visockis (1963–2013).
9. Stepas Visockis (g. 1965 m.) yra Vilniaus romų bendrijos pirmininkas, turėjo 4 vaikus (iš jų 3 mirę).
 9. 1. Edgaras Bagdonavičius gyvena Vilniaus tabore, turi dukrą.
10. Ivanas Visockis (1966–1966; mirė 9 mėn.).
11. Elena Janavičiūtė, *Šiauda* (g. 1967 m.) gyvena Troškūnuose, turi 5 vaikus.
12. Rita Bagdonavičiūtė (g. 1968 m.) gyvena Ramygaloje, turi dukrą ir 3 anūkus.
13. Inga Bagdonavičiūtė (g. 1973 m.) turi 2 sūnus.

Ona Matuzevičienė

Ona Matuzevičienė su vyru Leonu Kasperavičiumi apie 1950 m. V. Grachausko alb.

Zofija Matuzevičiūtė (jos tėvas Stanislovas), būdama netekėjusi, turėjo dukrą Oną Bagdavičiūtę-Matuzevičienę (1912 05 05–1988 03 14).

Pirmas jos vyras Adomas Matuzevičius (1904–1943). Jo tėvai Kazimieras ir Paulina (Biliauskaitė) Matuzevičiai.

1943 m. vokiečiai suėmė ir į Vokietijos koncentracijos stovyklą išvežė visą Onos Bagdavičiūtės-Matuzevičienės (1912 05 05–1988 03 14) ir Adomo Matuzevičiaus (1904–1943) šeimą.

Ten būdama, Ona buvo nėščia. Likus 2 mėnesiams iki gimdymo, vokiečiai ją paleido. Kaip pasakojama, iš Vokietijos Ona pėsčia parėjo į namus Panevėžyje ir 1944-aisiais gimė dukra Olga Matuzevičiūtė¹.

Nors visi giminės kalėjo Vokietijoje, tačiau Motiejus Matuzevičius,

Motiejus Matuzevičius.

Dembo, per Antrąjį pasaulinį karą buvo išvežtas į Prancūzijos koncentracijos stovyklą. Šiuo laikotarpiu jis prarado visus 5 savo brolius ir seseris – liko vienintelis gyvas.

Sugrįžęs Motiejus gyveno Panevėžyje, vėliau Nemėnčinėje. Šiuo metu yra išvykęs į Angliją pas dukrą Kristiną Aleksandravičiūtę, *Fliuko*. Motiejaus žmona buvo Ona Aleksandravičiūtė, *Niuša* (1938–2002).

1. Kitais duomenimis, Ona Matuzevičiūtė, būdama Vokietijoje, pagimdė dukrą Valeriją. Apie tai žr. šios knygos p. 96.

LIETUVOS RESPUBLIKA
KAUNO ARAVISKUPIJA
R-KAT PAR BAŽNYCIA
Jonavojė.
1922 m. Spalio m. 12 d.
No 667

*Gimimo - kriūto metimos ištarna
registracija*

Ona Bagdanavičiūtė, Lofijos Sta -
nislovo dunters Bagdanavičiūtės netenijū -
sios duntė, gimė Rokiūnyse, Rokiūnių para -
pijor, 1912 metais gegužės mėn 5 dieng
n parvixėtyta Jonavos Rom. katal. pa -
rapijos bačnyčioje 1928 metais, gegužės mėn
13 dieng. Metimos # 60.

Paideiama
Jonavos Parapjoe
Klebonas

LCVA. R-754. Ap. 4. B. 431.

ROKISKIO APSKRITIS
PANDĖLIO
M. SČALIS VIRŠAITIS
24 nr.

Sutuoktūvių metrikų išrašas

is Pandėlio metrikinės apylinkės 1936 metų
sutuoktūvių metrikų knygy, duotas Registracijos reikalui

Metrikų Nr.	Sutuoktinių vardai ir pavardės, gimimo data arba amžius	Jų tėvų vardai ir pavardės	Kada ir kur sutuokti	Pastabos
27	MATUZEVIČIUS Adomas, trisdešimts dvių/32 metų ir BAGDANAVIČIUTĖ Ona, dvidešimts ketu - rių/24 metų.	Kozimieras ir Paulina Bil - liauskaitė: Matu - zevičiai: Zofija Bagdanavičiūtė.	Tukstantis devyni šimtai trysdešimts šeš - tšais m. liepos mėn. aštėniolik - ta d. / 1936, VII. 18/ Pandėlio R. Kat. bažnyčioje.	

Šio išrašo tikrumą liudijū
Pandėlys, 1942 m. balandžio mėn. 15 d. Nr. 24

Metrikų Vėgėdas

LCVA. R-754. Ap. 4. B. 431.

Eilės Nr. 141	Pavarde Bagdonavičiūtė	Paso blanko Nr. 1363195
	Vardas Ona	
Gyvena- moji vieta:	Valstėjus Lituanija	
	Kaimas (miestas) Koršėnis	
Gimimo diena arba amžius	1899 m. gegužės m. 5 d.	
Gimimo vieta:	Koršėnis	
Apskritis	Koršėnis miestas	
Voječius		
Kaimas		

	Asmens žymės:	Ypatingos žymės:
	Ugis: 170 cm	
	Plankai: 100 cm	
	Aky: raudos	
	Veidas: plonas	
	Darbas: nie namų	
	Tautybė: Lituanija	
Bereštė (Parašas)	Tikybė: Katolika	

LCVA. 1264. Ap. 6. F. 312. L. 2.

V. R. V.
Utenos apskritys
Anykščių valsčius
savivaldybė
1942 m. I mėn. 26 d.
Anykščiai
(vieta)

Laikinas asmens liudijimas Nr. 187

Pavarde **Bagdonavičiūtė** Vardas **Ona**

Tėvo vardas **Antanas** Gim. **1923 m. I mėn. 2 d.** Gim. vieta **Koršėnis** Apkritis **Koršėnis** Valstija **Lituanija**

Gimimo data **1923 m. I mėn. 2 d.** Gimimo vieta **Koršėnis** Apkritis **Koršėnis** Valstija **Lituanija**

Asmens žymės: **170 cm** Plankai: **100 cm** Aky: **raudos** Veidas: **plonas**

Gyvenamoji vieta **Anykščiai**

Darbas: **nie namų**

Tautybė: **Lituanija**

Bereštė
(Parašas)

Tikybė: **Katolika**

Pastaba: Laik. asm. liud. galiojimo laiką patvirtina daromas 3 mėn. antroje šio pusėje. Pastabų galiojimo laikas, liudijimas nustato dokumentales galios.

Onos Bagdanavičiūtės-Matuzevičienės šeimos genealogija

Motina Zofija Matuzevičiūtė (t. Stanislovas) buvo netekėjusi, bet turėjo dukrą Oną.

1 *sant.* Ona Bagdanavičiūtė-Matuzevičienė (1912 05 05–1988 03 14) + Adomas Matuzevičius (1904–1943)².

1. Jonas Matuzevičius (g. 1929 07 20).

2. Motiejus Matuzevičius, *Dembo* (g. 1936 m.) + Ona Aleksandravičiūtė, *Niuša* (1938–2002).

2. 1. Aldona Aleksandravičiūtė, *Močia* (g. 1957 m.), baigusi medicinos m-klą, dirbo sesele. Gyvena JK.

2. 2. Elena Aleksandravičiūtė, *Mongolka*, gyvena Anglijoje. Turi 4 vaikus.

2. 3. Kristina Aleksandravičiūtė, *Fliuko*, gyvena Nemenčinėje. Augina vyro vaikus – savų neturi. Kartu ir jos tėvas Motiejus Matuzevičius, *Dembo*.

2. 4. Laima Aleksandravičiūtė, *Babytė*, gyvena Kaune, vyras lietuvis.

2. 5. Gražina Aleksandravičiūtė, *Puška*, dirbo buhalterė Kaune, vyras rusas.

2. 6. Zemfira Aleksandravičiūtė (g. 1979 m.), gyvena JK.

2. 7. Mykolas Aleksandravičius, *Žuliko* (g. 1961 m.), baigęs 8 kl., dirbo. Turi 6 vaikus, gyvena Panevėžyje, dabar Anglijoje.

2. 8. Aleksas Aleksandravičius, *Voico* (g. 1971 m.) turi 5 vaikus, žmona lietuvė. Gyveno Panevėžyje. Vėliau išvyko į Škotiją, dabar Anglijoje.

3. Sūnus, žuvęs 1943 m.

4. Sūnus, žuvęs 1943 m.

2. Adomo Matuzevičius tėvai – Paulina Biliauskaitė-Matuzevičienė ir Kazimieras Matuzevičius.

5. Sūnus, žuvęs 1943 m.
6. Sūnus, žuvęs 1943 m.
7. Olga Matuzevičiūtė-Vancevičienė (g. 1944 m.) gyvena Anglijoje.
 7. 1. Zemfira Rasa Vancevičiūtė (g. 1973 m.; baigusi 10 kl.) + Grafas Aleksandravičius (g. 1972 m.).
 7. 1. 1. Vladimiras Vancevičius, gyvena su mama Glazge (Škotija).
 7. 2. Sergiejus Vancevičius (g. 19??? m.), gyvena su mama Olga.
 - 2 *sant.* Ona Bagdanavičiūtė-Matuzevičienė + Leonas Kasperavičius (1888–1964)³, 2 *sant.*
1. Aleksandras Matuzevičius (g. 1949 m.), gyvena JK.
 - 1 *sant.* + ?
 1. 1. Ruslanas Matuzevičius (g. 1975 m.), gyvena JK.
 - 2 *sant.* + Liudmila Matuzevičienė (g. 1952 m.).
 1. 2. Zarina Matuzevičiūtė (g. 1979 m.), gyvena JK.
 1. 3. Kristina Matuzevičiūtė, *Lialka* (g. 1981 m.), gyvena JK.
 1. 4. Aleksandras Matuzevičius (g. 1988 m.).
2. Teofilė Matuzevičiūtė-Bagdonavičienė (g. 1950 m.), buvusi Panevėžio romų bendrijos pirmininkė, gyvena JK. + Aleksas Bagdonavičius, *Voico* (1960–1990).
 2. 1. Svetlana Bagdonavičiūtė (g. 1985 m.), gyvena Airijoje.
3. Vladas Matuzevičius (g. 1947 m.), gyvena Panevėžyje.
 - 1 *sant.* + *Luška*.
 3. 1. Lena Matuzevičiūtė (g. 1972 m.), gyvena JK.
 - 2 *sant.* + lietuvė Irena.
 3. 2. Kristina Matuzevičiūtė (g. 1984 m.), gyvena JK.
4. Nina Matuzevičiūtė (g. 1955 m.), gyvena Panevėžyje.
3. Apie Leono Kasperavičiaus 1 *sant.* šeimą žr. šios knygos p. 72.

1 *sant.* Leonas Kasperavičius (1888–1964) + * Teofilė Stankevičiūtė.

* 7 vaikai žuvo Vokietijoje.

* Aleksas Stankevičius (1936–1985; gyveno ir palaidotas Panevėžyje).

Onos Matuzevičienės ir Leono Kasperavičiaus kapas 2015 11 26 Panevėžio Kristaus Karaliaus katedros kapinėse. Nuotr. V. Beinortienės.

Zosė Matuzevičiūtė 1993 m.
(nuotr. iš jos paso).

Zosė Matuzevičiūtė

Zosė Matuzevičiūtė, *Sonia* (1934 06 01–2005 01 11) yra Onos Matuzevičiūtės dukra, kurios tėvo vardas buvo Antanas.

Zosė Matuzevičiūtė, jos vyras Adomas Jablonskis (1932–1974), motina Ona ir senelė bei abu broliai (vieno vardas Povilas) per Antrąjį pasaulinį karą buvo išvežti į Pravieniškių koncentracijos stovyklą. Gyva išliko tik Zosė su vyru Adomu.

Visi kiti artimieji ir brolio, kurio vardo artimieji neatsimena, 5 vaikai Pravieniškėse buvo sušaudyti.

Žinoma, kad nuo 1943 06 01 iki 1945 05 08 Zosė kalėjo Pravieniškių ir Nacvailerio koncentracijos stovyklose. Sugrįžusi gyveno Panevėžyje, pagimdė 8 vaikus. Mirė sulaukusi 71-erių.

I eilėje Zosė Matuzevičiūtė su tėvu Antanu. (šalia); *II eilėje* iš dešinės pirmas brolis Povilas. Kito brolio vardas nežinomas. A. Aleksandravičiūtės alb.

Zosė Matuzevičiūtė su tėvu ir broliu. A. Aleksandravičiūtės alb.

Zosė Matuzevičiūtė su dukra (*iš kairės*), marčia (*iš dešinės*) ir broliais Povilu (*iš kairės*). Kito brolio vardas nežinomas. Adelės Aleksandravičiūtės alb.

LIETUVOS RESPUBLIKOS
GENERALINĖ PROKURATŪRA

Zosei Matuzevičiūtei
Rožių 8
Panevėžys

PAŽYMĖJIMAS
DĖL BUVIMO GETUOSE, KONCENTRACIJOS AR KITOKIO TIPO
PRIEVARTINĖSE STOVYKLOSE ANTROJO PASAULINIO KARO
METAIS

2004-04-22 Nr. 12.11-226

Pažymime, kad **Zosė MATUZEVIČIŪTĖ**, gim. 1934 m. (a.k. 43406011001), gyvenęs (-usi) Panevėžio m., Antrojo pasaulinio karo metais buvo įkalintas (-a) Pravieniškių koncentracijos stovykloje ir Nacvailerio (Natzweiler) koncentracijos stovykloje Balingeno filiale

nuo 1943 m. birželio 1 d. iki 1945 m. gegužės 8 d.

PAGRINDAS. 2001-10-19 Panevėžio m. apylinkės teismo sprendimas ir 2004-01-15 atskira nutartis civilinėje byloje Nr. 2-3908-04/2001.

PASTABA. 2002-02-05 pažymėjimą Nr. 12-24-154 laikyti negaliojančiu.

Generalinis prokuroras

Specialiųjų tyrimų skyriaus
vyriausiasis prokuroras

Antanas Klimavičius

Generalinio prokuroro
pavadootojas
Gintaras Jasaitis

Rimvydas Valentukevičius

R. Bekišienė, 2 66 23 52

Kodas 8860332 A.Smetonos g. 4, Tel. (8 ~ 3) 2 66 23 05
LT-01515 Vilnius Faks. (8 ~ 3) 2 66 23 17

Atsiskaitomoji sąskaita Nr.120247
AB Vilniaus banko Naujamiesčio skyrius
Kodas 260101730

Zosės Matuzevičiūtės šeimos genealogija

Tėvai: Ona Matuzevičiūtė + Antanas.

Zosė Matuzevičiūtė, *Sonia* (1934 06 01–2005 01 11) + Adomas Jablonskis (1932–1974).

1. Vytautas Matuzevičius (g. 1951 m.), turi 4 vaikus, gyvena Šilagalyje.

1 *sant.* + Zina Jablonskaja (g. 1956 m.).

1. 1. Elena Bogdanovič, *Puška*.

2 *sant.* + Liubov Grilevič Nikolajevna-Matuzevičienė (g. 1956 m. Baltarusijoje).

1. 2. Rita (gyvena Baltarusijoje).

1. 3. Povilas Matuzevičius (g. 1978 m.).

1. 4. Aleksandras Matuzevičius (g. 1979 m.).

2. Rozita Matuzevičiūtė (g. 1955 m.), turi 4 vaikus, gyvena Troškūnuose.

2. 1. Zina Matuzevičiūtė, *Grafira, Gadžiori* (g. 1973 m.).

2. 2. Lida Matuzevičiūtė (g. 1977 m.).

2. 3. Ruslanas Matuzevičius (g. 1979 m.).

2. 4. Reda Matuzevičiūtė (g. 1985 m.).

3. Liudmila Kozlovskaja (g. 1959 m.), turi 3 v., gyvena Panevėžyje.

1 *sant.* + Kozlovskis (iš Vilniaus).

3. 1. Fatima Kozlovskaja (g. 1982 m.).

2 *sant.* + Adomas Dumbrovskis (g. 1973 m.).

3. 2. Žana Kozlovskaja (g. 1997 m.).

3. 3. Edgaras Kozlovskis (g. 1995 m.).

4. Rūta Bagdonavičienė (g. 1962 m.) + Steponas Bagdonavičius (g. 1960 m.), gyvena Liūdynėje.

4. 1. Bagdonavičius Valdas (g. 1981 m.).

4. 2. Bagdonavičiūtė Inga (g. 1985 m.).
4. 3. Bagdonavičiūtė Gerda (g. 1994 m.).
4. 4. Bagdonavičius Timūras (g. 1999 m.).
5. Aldona Udalcova (g. 1967 m.) + Ivanas Udalcovas (g. 1959 m. Pskovo sr.). gyvena Panevėžyje.
 5. 1. Michailas Udalcovas (g. 1988 m.).
 5. 2. Sandra Udalcova (g. 1989 m.).
 5. 3. Grafas Udalcovas, *Kolia* (g. 1994 m.).
6. Liuba Matuzevičiūtė (g. 1972 m.) + Aleksas Bagdonavičius (g. 1962 m. Klaipėdoje).
 6. 1. Rubina Matuzevičiūtė (g. 1994 m.).
 6. 2. Raimundas Matuzevičius (g. 1996 m.).
 6. 3. Rolandas Matuzevičius (g. 1998 m.).
 6. 4. Zinaida Matuzevičiūtė (g. 2001 m.).
 6. 5. Borisas Matuzevičius (g. 2006 m.).
7. Zina Matuzevičiūtė (1979–1999), vaikų neturėjo.
8. Aleksas Matuzevičius (?– miręs).

Zosė Matuzevičiūtė su anūkais. A. Aleksandriūtės alb.

Zofija Sinkevičienė. Gyvenimas lageriuose

Užrašė Vida Beinortienė

2006 10 18 papasakojo Zofija Beresnevičiūtė-Sinkevičienė (g. 1925 m., gyv. Panevėžys, Smetonos g. 7–5).

Zofija Beresnevičiūtė Buchenalde 1945 m.

Kai karas prasidėjo, žydus gaudė gatvėje, vežė, varė į getą, kuris buvo Krekenavos gatvėje. Paskui juos varė į Žaliąją. Kai žmonės išgirdo, kad žydus varo į Žaliąją (tai giria. *Red. past.*) šaudyti, visi bėgo žiūrėt. Zofijos šeima bėgo iš Tilvyčio gatvės. Getas netoli buvo, gatvės šalia. Gražiai juos varė. Bet žydai labai verkė.

Rėksmas aidėjo Panevėžy. Visi ži-

nojo, kad bus sušaudyti. Žmonės labai buvo išsigandę. O tų, kurie varė, buvo daug, visa grupė. Vokiškai apsirengę, kariškai. Kai žydus sušaudė, čigonai dar ramiai gyveno, net nenumanė, kad ir jiems bus blogai.

Buvo toks Juozas iš Upytės, vežė žmones, žydus šaudė. Sako, jam gert duodavo, tai ir eidavo šaudyti.

Buvo sausio pabaiga, tuojau po Naujųjų 1943-ųjų metų. Atėjo Zofijai pažįstamas Starkevičius su vokiečiais. Ir dar daugiau buvo kitų, bet tik jo vieno pavardę Zofija atsimena. Ir pradėjo jų šeimą iš namų varyt. Tada jų šeima gyveno Tilvyčio gatvėje nr. 26. Ilgas medinis namas. Šiuo metu tas pastatas nugriautas ir pastatytas vaikų darželis. Visą jų šeimą (taip pat ir kitų čigonėlių tame name buvo) varė. Varė su vaikais, moterys nėščios buvo, visus iš namų suvarė į getą. Zofijos baba (senelė, *svet. Red. past.*) jau sena buvo. Naktį atėjo

vokiečiai ir lietuviai. Sako, einam. Lietuviai išverčia, persako. Zofija tada nesuprato vokiškai, tik paskui pradėjo suprast. Baba verkė, su širdim blogai. Vaistų jai davė, lašiukų. Nori nenori, reikia eit. Buvo netikėta. Viską darė naktį, kad kiti žmonės nežinotų, nematytų.

Paskui į getą atėjo kunigai, klausė išpažinčių, krikštijo, šliubą davė, kas gyveno susidėjęs. Žmonės Komuniją priėmė. Ten vietoj, gete. Kunigai gal žinojo, kas čia dedas, bet nieko žmonėms neaiškino. Niekas nesuprato, dėl ko visa tai. Galvojo, kad veš darbams. Gal ke-turi, penki kunigai buvo. Kunigai dieną buvo. Kiti čigonai anksčiau buvo pasikrikštiję. Čigonai tvarkingai buvo krikštyti. Zofijos krikšto tėvai buvo lietuviai. Ji bažnyčioj mažytė krikštyta. Jie tikintys, prieš karąėjo į bažnyčią. Kalėdas švėsdavo. Kai kunigai atėjo, čia paskutinis patepimas buvo jiems, tik to niekas nesuprato.

Paskui rytojaus dieną čigonai pasisakė, kad paršiuką namuose turi. Vokiečiai leido grįžti ir pasipjauti. Ir papjovė. Teta Teodora (toliau Dora. *Red. past.*) ir dėdė Juozas Jablonskis. Ir atgal į getą sugrįžo. Vokiečiai sako, ten turėsit ko valgyt. Sako, Pravieniškėse reikės valgyt. Tada pirmą kartą pasakė, kad veš į Pravieniškes.

Kai suėmė, gete pragyveno neilgai, gal savaitę. Gyveno ir galvojo, kad važiuos atgal. Valgyt nieko neturėjo, nieko nedavė. Tik tai, ką iš namų turėjo. Tą paršiuką papjovė dėdė Mykolas Jablonskis, užsūdė, nedidelis buvo. Dėdė dėjo į maišą gabalus, Zofijai į krepšį įdėjo.

Zofija tetos Doros paklaususi, ar šaudys šeštadienį, sekmadienį? Teta atsakiusi, sako, kas tau sakė toks durnas – už ką mus šaudys?

Žydus sušaudė, kad jie labai protingi buvo, vokiečiai nenorėjo protingų. O už ką čigonus šaudyti? Ir Lenkijoj kiek sušaudė. Labai daug sušaudė.

Iš geto per miestą pėsčiomis varė į Geležinkelio stotį, į gyvulinius vagonus. Vežė į Pravieniškes. Pravieniškėse miške kepavo tą

paršiuką. Visi nori valgyt. Kiti ateina ir prašo. Babytė duodavo ir kitiems, ne tik saviems duodavo. Daugiau nieks nieko neturėjo.

Pravieniškės buvo pagrindinis paskirstymo punktas (romų atsiminuose – kalėjimas) prieš vežant darbams Vokietijon ar Prancūzijon. Čia vokiečiai su čigonais elgėsi labai blogai. Mušdavo su bananais. Zofija turėjo žieduką, vokiečiai nutraukė. Ir auskariukus nutraukė. Visiems, kas ką turėjo, ne tik jai. Batus atėmė, klumpes tokias davė mediniais padais. Į darbą reikėjo eiti. Labai kankino. Vokiečiai sakė, čigonam kaput. Lietuviai darė tą patį. Taip pat mušė su bananais, kaip vokiečiai. Čigonus varė į darbą, eidavo eilėmis po keturis. Jei katras nepaeina, mušdavo. Mušdavo labai. Kai atėjo į darbo vietą, vienas iš suimtųjų, toks karininkas, aukštas Vytas, norėjo pabėgt, tai jį nušovė. Karininkas smetoniškai buvo apsirengęs. Už ką, Zofija nežinojo – ten neleisdavo kalbėt. Kai nušovė, nuėmė jam visą skalpą. Visus žmones suklupdė, sakė, ir jum taip bus, jeigu bėgsite. Taip buvo Pravieniškėse.

Pravieniškėse malkas ilgio po 2–3 m reikėjo nešioti. Stori kamienai, iš priekio neša, iš galo, o moterims per vidurį reikėjo nešti. Priėjo Zofija prie medžio. Be pirštinių, klumpės, sniegas, rankom, kojom šalta. Pakelia Zofija pagalį, jei būtų pirštinės, būtų greičiau. Slysta iš rankų, negali iškelt. Priėjo vokietis, nukreipė šautuvą į ją, nusitaikė taip. Bet ji nenusigando. Ji jam į kelius puolė. Tuo momentu priėjo kareiviai. Zofija, kai gyveno Pušaloto gatvėj ir į pirmą klasę ėjo, tai vieno kareivio tėvas, amžinatilsį, buvo pažįstamas. Bet jis vyresnis buvo už ją. Kai vokietis norėjo traukt Zofiją į mišką, tas panevėžietis priėjo, sako, mano čia kaimynai, mes kartu į mokyklą ėjom. Atleiskit ją. Jie pasižiūrėjo. Jis paėmė Zofiją pas save.

Žiema buvo šalta, užsikūrė ugnį. Tas panevėžietis pradėjo Zofijai pasakot. Sako, jei nori, kai pietus atneš, aš tave paleisiu. Tik manęs neišduok. O ji bijojo bėgti. Pasakė, kad niekur nebėgs. Jis jai pasakė,

sako, ar penktadienį, ar šeštadienį tave sušaudys. Visus sušaudys. Aš tave pamokinsiu, kad gyva liktum. Jis viską žinojo. Jį paėmė kariuomenėn, jis nekaltas buvo, jaunas. Jis pasakė, kad yra iškastos ilgos duobės ir kad naktį šauks pagal sąrašą, o Zofijos pavardės pirma raidė B – Beresnevičiūtė. Kai pašauks, kelk ranką, eik. Zofija taip ir padariusi. „Ai, gut, gut, mažyte, graži, važiuosi į Vokietiją, į Saksoniją...“ – iškart pasakęs vokietis.

Zofijos nešaudė, nes ji pakėlė ranką. Zofija nežino, kodėl vokiečiai taip padarė. Galvoja, kad vokiečiams paprasčiausiai taip patiko. O tuos, kurie nepakėlė rankos, tuos visus sušaudė. O kas pakėlė, tuos išvežė į Vokietiją.

Paskui Zofija pamatė savo broliukus (Aleksą ir Joną Beresnevičius. *Red. past.*): jie stovi prieš ją. Zofija pradėjo rėkt: kelkit rankas visi! Lietuviškai, rusiškai, čigoniškai rėkė. Dabar ji nesuprantanti, kaip tada jos nenušovė. O ką reikėjo jai daryt? Rizikavusi. Galvojo, nušaus – nenušaus. Ji kaip čiupo juos už plaukų, patraukė į save. Po to, katrie nekėlė rankų – senus žmones, vaikus mažus – visus sušaudė. Dėdės, pusbroliai, vaikai, seneliai Pravieniškėse buvo sušaudyti.

Zofija girdėjo, kaip Pravieniškėse šaudė žmones. Žmonės matė, kur ten gyveno, kaip šaudė. Vaikų nešaudė, gyvus į duobę metė. Žemė dvi tris dienas judėjo, sakė. Juos uždarė ir naktį sušaudė. Užduso žmonės. Zofijos tetą, babą, pusbroliukus, brolio vaikus – visus tuos sušaudė.

Zofija bėgo iš ten. Kai kolonoje vedė į darbą, Zofija sargybinio pasprašiusi toliau, savo reikalui. Prie jos tada buvo ne vokietis, o ukrainietis. Nuėjo Zofija ir negrižo. Zofija paskui jį dažnai prisimin-davo, pasimelsdavo už jį, bet nei pavardės, nei vardo nežinojo.

Jai peršovė koją. Bet pavyko pabėgti. Pas vienus žmones, pas kitus nakvodavo. Ilgai pas tuos pačius neužsibūdavo. Nenorėjo žmo-

nėms nemalonumų užtraukti. Žmonės ir valgyt duodavo, nakvynę, apsirengt. Stengdavosi patekti pas vyresnius žmones. Į vieną gryčiuotę įėjo, pažiūrėjo į ją, koja surišta. Tada ją laikė ta močiutė savaite, davė žąsino taukų. Zofija nežinojo, kad jos sūnūs miške. Zofija ant krosnies gulėjo. Jos niekam nerodė. Užulaidos užtrauktos, senobinis pečius. Vienas sūnus prieš vokiečius, kitas – ne. Užėjo Antanas, motinai širdį skauda, apkabino ją, kaip vaikelį. Ten didžiausia lempa dega ant stalo, Zofija pro užulaidą viską mato. Motina sako, jei pamatytum Juozą, ką darytum? Nušaučiau, sako. Antanas už rusąėjo. Sako, ar tau negaila būtų brolių nušaut? Negaila, sako. Juozas atėjo, tas už vokiečiusėjo. Atėjo Juozas pas motiną. Motina taip pat užklausė, ką darytum. Tas kitoniškas buvo. Nepasakė taip ant brolio. O anas pasakė. O jinai, amžinatilsį, niekam nerodė Zofijos. Zofija suprato, kad sūnūs, ar vienas, ar kitas – jai vis vien blogai. Tai ji anksti rytą išėjo. Močiutė jai davė lašinių, duonos, sviesto. Išėjo į Tilvyčio gatvę. Sofija čia gimus, čia augus, kelią gerai žinojo. O ir žmonių pasiklausdavo, kur į Panevėžį eit...

Tilvyčio gatvėje – čia buvo jų namai. Zofija rado tuščius namus. Tetos Elžbietos (Jablonskaitės. *Red. past.*) nebuvo. Buvo pabėgusi. Zofiją žmonės priglaidavo ir slapstė, kol parėjo. Namai buvo atkakinti. Išnešta viskas. Lovos buvo, Zofija pernakojo. Tris dienas pasivaikščiojo, tuščia, nieko nėra. Zofija tikėjosi, gal kas ateis, gal teta. Ir tada Zofiją pamatė tas vyras. Jis buvo, kai visą jų šeimą išvarė iš namų. Iš kur atėjai, sako. Ji pasakiusi, kad ji ne Beresnevičiūtė, ji Jablonskaitė (tėvai buvo neregistravę santuokos. Tėvas Jablonskis, mama Beresnevičiūtė. Tėvas mirė, kai Zofijai buvo devyneri, o po metų ir mama). Bet ją pažino. Vėl suėmė. Ją klausinėjo, degino krūtinę. Klausinėjo, kur buvo, ką matė, kaip pabėgo. Norėjo, kad išduotų. Trys kankino, spardė, mušė, norėjo, kad išduotų, kur buvo, ką matė.

Vieną kartą mušė, kitą kartą mušė, trečią. Degino krūtinę, jai žaizda likusi ant krūtinės. Pasiliko ženklas, nuo degtukų. Zofija sakė, kad nė pas nieką nenakvojo, o ėjo, ėjo. Negalėjo sakyti. Paskui uždarė į getą vėl. Palaikė, kitus žmones paėmė, ir išvežė.

Kai vėl ją paėmė į getą, buvo žiema, 1943 m. pabaiga. Pravieniškėse jie išbuvo visą žiemą. Tą laiką buvo visi kartu: baba, pusbroliai, du broliukai, senelis, dėdės, tetos.

Pravieniškėse Zofija prisimena tokį šaukštelį, mažytį – pusę šaukštelio cukraus, uogienės. Arklio kojų sriubą virdavo. Kokią žolelę, makaroną įmeta. Taupė, žinojo, kad vis tiek sušaudys. Bet gyveno visi kaip galima švariau. Zofijos baba labai mėgo švarą. Narai būdavo žemi, platūs. Zofijai teko su teta juos šveisti, buvo balti, gražūs. Pagalves atsivežė iš čia, iš Tilvyčio gatvės. Jie atsivežė savo patalynės, bet nedaug. Pasiėmė, kiek galėjo. Vokiečiai sakydavo: gut, gut, čigonam kaput. Labai baisūs buvo tie vokiečiai.

Zofija pasakojo, kad kartą negalėjo pakelt medžio, tai ją norėjo nušaut, ji atsiklaupė. Tada ją griebė už plaukų. Bet greit praėjo tas noras nušaut. Tas vokietis kokiais ketveriais metais už ją buvo vyresnis. Paskui jis ją kaip tai pripažino, jai sakė bėgti, bet ji bijojo.

Vienas čigonas, amžinatilsį, buvo Pravieniškėse pabėgęs. Jį suėmė, į mirtininkų kamerą buvo nuvarė. Jis prašė leisti paskutinę dainą sudainuot. Jis labai gražiai dainavo. Tai visi čigonai išėjo iš barako klausyt. Dėl to jam dovanojo. Išleido. Visi čigonai apsikabino, verkė. Dainavo rusišką dainą. Labai gražiai dainavo, balsas gražus. Paskui ir jis išvažiavo į Vokietiją. O kitus sušaudė.

O kurių nesušaudė, tuos išvarė pėsčiomis į vagonus. Iš Pravieniškių vežė į Prancūziją. Vagonas ilgas, gyvuliams vežti. Kur traukinys sustoja, vis naujų žmonių prikiša. Vandens nedavė – prašė žmonės: pro jūrą važiavo, sako, sūrus, nedavė. Vienas pasėmė butelį, leido, davė,

bet labai sūrus buvo, negalėjo gerti. Vagone šalta buvo, ant žemės gulėjo, nebuvo kuo užsiklot. Girdėjosi, kai ėjo, kaip šaudė. Teta pradėjo verkt. Paskui vėl šaudė. Ne Prancūzijon, bet Vokietijon atvežė. Viena Malina (ji ne iš Panevėžio) paliko šešis vaikus Pravieniškėse. Tik vieną vaiką su savim beturėjo. Po karo Zofijos dėdė Juozas vedė ją.

Kai atvažiavo į Berlyną, tada po truputį visiems duodavo valgyti. Vokietijoj. Duonytės po truputį. Pasakė klauptis ir klaupė visi. Kaip karaliui. Jam buvo baisiai smagu matyti, kad prieš jį suklaupę bejęgiai. Kaip ledų yra tokie popieriniai indeliai, tai duodavo sriubytės. Zofija laikė tą indelį, dugnas iširo, sriubytė išbėgo. Rytojaus dieną baltos duonos bakaniukas keturiem žmonėm. Silpna darėsi, maisto nematai. Vienas turėjo pusę maišelio džiovintos duonytės. O kai užsinori į tualetą, prie durų stovi ir daro. Visas vagonas taip. Viskas pasilikdavo vagone. Kai kada per langelį išmesdavo.

Paskui į Prancūziją vežė. Kai atvežė, ten žmonių nebuvo nieko. Ten lageris. Kalinių buvo, bet civilių nebuvo. Namas toks geležinis. Trijų ar keturių aukštų. Viršininkas buvo vokietis. Ten užsuktas vanduo buvo. Kai reikia atsigert, tada atsuka. Kad vestų į pirtį – to nebuvo. Dušo nebuvo. Randa kur baloj vandens, tai nusiprausia, išsiskalbia drabužius, ir viskas.

Namas Prancūzijoj, kuriame apgyvendino, didelis, kelių aukštų. Broliai buvo tame pat mieste, tik kitame lageryje. Kartą Zofija gavo laišką iš vyrų lagerio, kad broliukas *Leksa* (Aleksas Beresnevičius. *Red. past.*) sužeistas ir guli ligoninėje. Brolis norėjo valgyti ir lindo pro spygliuotas vielas kaip tai maisto ieškoti. Sargybinis jį pamatė ir šovė. Sužeidė į vidurius. Išlaikė operaciją. Spardė jį kojom. Zofija prašė leisti lankyt jį ligoninėj, puolusi ant kelių lagerio vyresniajam prašydama. Neleido. Brolis labai gražus buvo, gražiai dainavo. Viena akis ruda, kita mėlyna. Taip užgimęs buvo. Galėjo leisti lankyti, bet

neleido. Po kiek laiko Zofija vėl gavo laišką, kad broliukas mirė. Ten ir liko gulėti. Ir Zofiją spardė kojomis. Vyriausias spardė, paskui du spardė: vyriausias ir dar vienas.

Prancūzijoj duonos duodavo kepaliuką. Vieną kartą per dieną duodavo duonos.

Prancūzijoj kareiviai buvo italai. O kalinių buvo rusų, lietuvių, čigonų, moterų. Dirbo sunkius darbus. Reikėjo slėptuves nuo bombų daryti, namus sugriautus tvarkė, plytas nešė, reikėjo kasti kopas, du metrai ilgio, du pločio, du gylio.

Kartą Zofija greit iškasė, buvo viena čigonė senutė, tai ji nespėjo, Zofija norėjo jai padėt. Paskui jinai lageryje mirė. Zofija padarė tą jos darbą, prakaitas bėga, atsisėdo ant žemės. Vokietis priėjo. Ji padirbo savo darbą, o jis priėjo ir spyrė jai. Sofija iš tų nervų, pati nežino, kas jai pasidarė, paėmė tokią šaką, kad davė tam vokiečiui per galvą, kepturė nulėkė. Vokietis: uj, uj, kaput, kaput. Sušaukė visus vokiečius. O sklepe buvo daug vandens. Platus ir gilus rūsys buvo. Tokie laipteliai buvo. Gera, kad ji plaukt mokėjo. Pora valandų ten ją laikė. Paskui atėjo vienas, pasakė, kad labai gerai mergaitė dirba, norėjo ją išvesti. Jis įlipo laipteliais, ištraukė ją visą šlapią. Ji galėjo ten peršalt.

Pravieniškėse labai mušdavo. Prancūzijoj geresni žmonės buvo. Kai vokiečiai pasitraukė, sako, pabūkit, nedirbkit. Dirbant Prancūzijoj tai kaip ir duodavo pailsėt. Prancūzai nususuka, civiliai žmonės nususuka, toliau nueina.

„Baisu buvo, labai baisu...“ – atsimena Zofija. Bet tada jie atsigavo, kai siuntinius pradėjo gauti iš Lietuvos.

Prancūzijoj visi buvo su savo drabužiais. Norėjo duot su tokiais numeriais, kaip žydai buvo. Geltoni tokie. Bet paskui tuos numerius nuėmė. Prancūzijoj jiems drabužius davė. Zofija atsimena, kad jai padovanojo suknelę. Mergaitės auskariukus iš karolių padarė. Kai

amerikonai užėjo, Zofija nusifotografavo. Amerikiečiai įvedė į krautuvę, sako, imkit, ką norit. Medžiagas, drabužius. Kiti ėmė, nes buvo atvežti kaip stovi.

Paskui išvežė į Vokietiją. Prancūzijoje buvo lengviau. Tik gaila, kad čia žuvo broliukas. O Vokietijoje sunkiau su maistu. Dar mušdavo, valgyt duodavo tris bulves su lupenom. Vieną kartą Vokietijoje Zofija iš darbo pabėgo. Bėgo prašyt valgyt. Duodavo maisto kuponus, tai ji pabėgo į parduotuvę, nusipirko duonos, suvalgė. Žmonės skaičiavo kas 4–3 valandas. Zofija nubėgo į krautuvę, sako, valgyt noriu, pardavėja davė bakaniuką (kepaliuką, *svet. Red. past.*), taloną davė. Zofija pusę iš karto suvalgė. Geras žmogus pasitaikė.

Dokumentų jokių prie savęs neturėjo. Dokumentus išdavė Buchenvalde, kai jau ruošėsi paleisti.

Prancūzijoje buvo sunku kelią taisyt. O Vokietijoje dar sunkiau. Prancūzijoje žmonės geresni. Teko sunkius darbus dirbti, ne taip kad pašluot.

Vokietijoje gyveno lageryje. Didelis, durys geležinės, tvora geležinė, visa apipinta spygliuotom vielom. Namas vienas, dviejų aukštų. Tame name buvo lietuviai, čigonai, rusai. Moterys. Vyrai buvo atskirai, jų nesimatė. Miegodavo ant žemės. Iš karto tuščia buvo. Paskui padarė tokius narus aukščiau – žemiau. Medinius. Adijalus (antklo-des, *svet. Red. past.*) duodavo. Nusipraust būdavo vanduo. Jie patys, vokiečiai, švarūs žmonės, mėgdavo švarą. Baltinius išsiskalbė pačios eidavo, plaudavo šaltu vandeniu. Prasiplaut nebuvo kur. Šaltam vandeny. Džiovindavo ant savęs apsivilkę. Amerikonai užėjo, tai muilo penkiem žmonėm gabaliuką duodavo.

Ten žmogus buvai kaip durnas (kvailas, *svet. Red. past.*). Pravieniškėse šaudė, žydus sušaudė – ir juos sušaudys. Alinantis darbas, blogas maitinimas, nuolatinės fizinės bausmės, tyčiojimasis, baimė.

Nusibodo tos kančios, nežinia, toks gyvenimas. Amerika atėjo. Lenkų daug buvo. Labai daug vyrų. Zofija, na, ir kitos, buvo labai graži, jauna, vyrai labai lįsdavo. Bet Zofija jokių tokių reikalų neturėjo. Ji buvo su gražiomis kasomis, vokiečiai nukirpo.

Paskutinis lageris buvo Buchenvaldo. Žmonės buvo uždaryti. Duodavo tokius dokumentus, bet nenorėjo išleisti, kad nepabėgtų. Galvojo, kad kaliniai prašys žmonių pinigų ir važiuos namo. Žinojo, kad Amerika nešaudys. Buchenvalde žydų jau nebebuvo. Tik lenkai, čigonai, lietuviai, rusai.

Kartą, kai dirbo Buchenvalde, vokiečiai stovėjo ant tilto, Zofija atsisotojo atsigaivinti, norėjo kiek pastovėti, atsipūsti. Jis iš ragatkos (timpos, *svet. Red. past.*). Ir jai papuolė virš kaktos, akmeniu prakirto. Žymė likusi. Buchenvalde norėjo visus sušaudyti, bet nespėjo – užėjo amerikiečiai.

Lageryje mušdavo visus, nežiūrėjo, ar tu čigonas, rusas, lietuvis. Užtai ir užmušė vieną Buchenvalde. Per galvą davė su kastuvu. Vokiečiai bijojo, kad čia Amerika ateis. Visus išvežė naktį. Prancūzijoje, kai į darbą išvarydavo, tai nemušdavo. Būdavo, iš ryto išveža darbams. Duoda arbatos, gabaliuką margarino ar sviesto, duonos. Dieną valgyti neduodavo. Baigus darbą, tada jau duoda sriubą. Žolių kokių tai, koks makaronas įmestas.

Ten niekas nenusikalsdavo, bet jie taip ateidavo ir mušdavo. Taip sau. Ateina ir duoda. Draugą atsivesdavo. Vieno prižiūrėtojo žmona buvo nėščia. Kita žmona vyrui savo sakytų. O ji žiūrėdavo ir nieko nedraudė. Su šūba (kailiniu paltu, *svet. Red. past.*), su batais, stovi ir žiūri, kaip vyras žmonės muša. Jis turėdavo tokią guminę lazda. Kas pasislepia vienas už kito. Lietuvius ir čigonus mušdavo. Čigonus labiau mušdavo. Ir rusus mušdavo. „Gal jam toks psichas (proto pasimaišymas. *Red. past.*) buvo“, – galvoja Zofija.

Kartą visi buvo vienoj vietoj uždaryti, daug moterų buvo. Atėjo į jų baraką toks smarkus vokiečių. Tiesiai į Zofiją. Ji nusigando. „Eik dirbti“, – sako. Zofiją nuvedė ir dar kitą mergaitę. Baisu buvo su tokiais žmonėmis. Jos išplovė grindis. Ta kita mergaitė pamatė bylą. Perskaitė pavardes, kad juos turi išvežti. Buvo rašalinė, Zofija išpylė rašalą ant tų Popierių. Jis už galvos susiėmė, mušė *Sonią*. Paskui jas kartu su kitais išvežė į kitą miestą.

1945 m., užėjus amerikiečiams, Zofija ir kiti gavo pasiūlymą iš amerikiečių negrįžti į tuometinę Sovietų Sąjungą. Tų pasiūlymų atsisakę ir visi grįžo į Panevėžį. Pirmiausia grįžo dėdės Juozas, Mykolas, Silvestras (Jablonskiai. *Red. past.*), kiti, brolis Jonas (Beresnevičius, *Red. past.*), o paskui moterys.

Zofijai tada, kaip ir kitiems, korteles duodavo duonai ir cukrui. Čia rusai buvo. Lenino aikštėj jai davė drabužių, maitinimą pusei metų. Taip ir pasibaigė.

Lietuvos čigonų (romų) persekiojimas nacių okupacijos metais (1941–1944)

Dr. Arūnas Bubnys

Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktorius

Pagal 1923 m. Lietuvos Respublikos gyventojų visuotinį surašymą Lietuvoje (be lenkų okupuoto Vilniaus krašto) gyveno tik 284 čigonai (romai)¹. Tikėtina, kad dėl savo klajokliško gyvenimo būdo ne visi jie tuomet buvo suregistruoti. Visai įmanoma, kad Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvoje su Vilniaus kraštu galėjo gyventi apie 1500 čigonų².

Vokietijos – SSRS karo išvakarėse ir pirmomis dienomis Vokiečių saugumo policijos ir SD (saugumo tarnybos) operatyvinės grupės gavo Vyriausiosios reichs saugumo valdybos (*vok.* RSHA) nurodymus žudyti ne tik žydus, bet ir čigonus. Pastarieji, kaip ir žydai, persekioti dėl rasinių priežasčių. Tačiau čigonų Lietuvoje buvo apie 1000, ir juos suregistruoti bei kontroliuoti tapo itin sunku. Dauguma gyveno klajokliškai, sėšlių šeimų buvo mažai. Kiek nacių okupuotoje Lietuvoje nužudyta čigonų, duomenų Vokiečių saugumo policijos ir SD operatyvinio būrio 3/A 1941 12 01 rašytoje ataskaitoje apie žudynes Baltijos kraštuose nėra. 1942 01 12 Rytų krašto (Ostlando) SS ir policijos vadas Georgas Jedicke kartu su Ostlando reichs komisaru Hinrichu Lohse nusprendė, „kad su klajojančiais krašte čigonais, kadangi jie yra užkrečiamųjų ligų, ypač dėmėtosių šiltinės, platintojai, be to, nepatikimas elementas, kuris nevykdo vokiečių įstaigų

1. Lietuvos gyventojai: Pirmojo 1923 m. rugsėjo 17 d. visuotinio gyventojų surašymo duomenys, Kaunas: Lietuvos Respublikos Centrinis Statistikos Biuras, 1923, p. XXXVI.
2. Lietuvių enciklopedija. T. V. Bostonas, 1954, p. 184.

potvarkių ir nėra linkęs dirbti naudingo darbo, reikia elgtis kaip su žydais“³.

Vėliau negu komunistų, sovietinių aktyvistų ir žydų persekiojimai, prasidėjo Lietuvos čigonų areštai. Tas daryta tik nuo 1942 m., nes čigonai neturėjo didesnės įtakos visuomenei: jų buvo mažai, ir naciams labiau rūpėjo kitos persekiojamų asmenų kategorijos. Lietuvos čigonų padėtį palengvino ir aplinkybė, kad dalis jų gyveno sėsliai ir nepateko į vadinamąją asocialių asmenų grupę. Vis dėlto Lietuvoje čigonai nebuvo taip žiauriai persekiojami ir žudomi kaip žydai. Vokiečių saugumo policijos ir SD vadas Lietuvoje 1942 11 18 įsakė visus Lietuvos čigonus surinkti į Ežerėlio stovyklą, o jų turtą konfiskuoti. Taip pat apskričių policijos vadams jis išsiuntinėjo nurodymus registruoti, be nuolatinės vietos gyvenusius čigonus sulaikyti ir vežti prie durpių kasimo darbų. Sėsliai gyvenantiems ir turintiems pastovų darbą leista gyventi laisvėje, tik kas mėnesį apie juos reikėjo pranešti Vokiečių saugumo policijai ir SD⁴.

1942 11 25 Panevėžio apygardos SS ir policijos vadas Otto Bellmannas nusiuntė nurodymą Panevėžio, Rokiškio ir Biržų apskričių policijos vadams jų apskrityse esančius čigonus sulaikyti ir atsiųsti į Panevėžį⁵. Vokiečių saugumo policijos ir SD vado Lietuvoje įstaigos V skyriaus (kriminalinės policijos) viršininkas dr. Fritz Bartmannas dėl elgesio su čigonais Lietuvių saugumo policijos viršininkui 1942 12 23 parašė raštą. Jame pasakyta, kad „dabartiniu metu čigonų pristatymas ypatingiems sprendimams padaryti (t. y. nužudyti – *A. B. past.*), pakeičiant tuo reikalu ankstesnę patvarkymą, darytinas tiktai tais

3. Masinės žudynės Lietuvoje (1941–1944). D. I. Vilnius: Mintis, 1965, p. 40; SS ir policijos aukštesniojo vado Ostlandui G. Jedickės 1942 01 12 raštas čigonų klausimu. LCVA. F. R-659. Ap. 1. B. 1. L. 222.

4. Masinės žudynės Lietuvoje. 1941–1944. D. 2. Vilnius: Mintis, 1973, p. 34–35.

5. Ten pat, p. 34.

atvejais, kai eina reikalas apie nustatytus asocialius papročio arba profesionalius nusikaltėlius“⁶. Tai reiškė, kad čigonų žudymas rasi-
niais motyvais turėjo būti nutrauktas. Leista žudyti tik kriminali-
nius nusikaltimus padariusius čigonus. Tačiau čigonų registracija ir
sutelkimas priverčiamųjų darbų stovyklose nebuvo baigtas.

Zarasų apskrities viršininkas Lionginas Gumbinas, remda-
masis vokiečių darbo įstaigos (Arbeitsamto) vedėjo reikalavimu,
1942 08 27 Zarasų apskrities policijos vadui parašė raštą dėl apskri-
tyje gyvenančių čigonų šeimų sutelkimo Daugailių koncentracijos
stovykloje. Čigonus į ją nurodyta atgabenti su visu turtu. Tačiau ar-
klus ir vežimus liepta pristatyti valsčių viršaičiams, o šie įpareigoti
juos perduoti ūkininkams, kurie neturi kuo dirbti savo žemės, ka-
dangi arklius paėmusi vokiečių kariuomenė⁷.

Reaguodamas į tokį Zarasų apskrities viršininko raštą, Dūkšto
valsčiaus policijos punkto vedėjas Zarasų apskrities policijos vadui
raportavo apie Dūkšto miestelyje gyvenančio ir prie geležinkelio dir-
bančio čigono Alekso Tumarevičiaus šeimą (žmona ir 4 vaikai): „Su
p. Zarasų apskr. V-ko žinia čigonas Tumarevičius kaip geras darbi-
ninkas ir turintis nuolatinį darbą į Daugailių koncentracijos stovyk-
lą neišsiųstas“⁸.

Dėl dokumentų stokos apie tuometinę čigonų situaciją kitose ap-
skrityse ir valsčiuose sunku ką pasakyti, tačiau iš vokiečių saugumo
policijos ir SD pareigūno Hisso 1943 04 05 rašto galima suprasti, kad
daugiausia Lietuvos čigonai buvo vežami į Pabradės, Pravieniškių ir

6. Vokiečių saugumo policijos ir SD Lietuvoje įstaigos V skyriaus viršininko
1942 12 23 raštas Lietuvių saugumo policijos viršininkui. LCVA. F. R-1216.
Ap. 1. B. 4. L. 5.

7. Zarasų apskrities viršininko 1941 08 27 raštas Zarasų apskrities policijos
vadui. LCVA. F. R-1106. Ap. 1. B. 56. L. 189.

8. Dūkšto valsčiaus policijos punkto vedėjo 1942 09 19 raportas Zarasų apskri-
ties policijos vadui. LCVA. F. R-1106. Ap. 1. B. 56. L. 169.

Ežerėlio durpyno stovyklas. Minėtasis vokiečių saugumo policijos pareigūnas domėjosi, ar dar yra galimybė čigonus gabenti ir į kitas vietas, ar yra mišrių santuokų tarp čigonų ir kitų tautybių žmonių ir kaip tokios mišrios šeimos vertinamos⁹.

Nuo 1943 07 01 pradėjo veikti dar viena priverčiamojų darbo stovykla Kazlų Rūdos valsčiuje Raudonplynės durpyne. Galėjo būti, kad ir čia buvo įdarbintų Lietuvos čigonų¹⁰. Apskritai, romų apskaita ir kontrolė iki pat nacių okupacijos pabaigos liko neišspręsta problema. Lietuvių kriminalinės policijos viršininkas 1943 04 29 Vokiečių saugumo policijos ir SD vadą Lietuvoje informavo, kad tikslios čigonų statistikos Lietuvoje neturima, bet pagal 1932 m. surašymą (taip dokumente, tikriausiai turėta galvoje 1923 m. visuotinis Lietuvos gyventojų surašymas – *A. B. past.*) Lietuvoje užregistruoti 284 čigonai. Tačiau šis skaičius, anot policijos pareigūno, nėra tikslus, nes dalis čigonų nuslėpė savo tautybę. Pasak jo, manytina, kad Lietuvoje yra per 1000 čigonų. Dauguma jų – klajokliai, tačiau Marijampolės, Trakų, Utenos ir Raseinių apskrityse buvo ir sėšlių šeimų.

Čigonai su kitų tautybių žmonėmis tuokėsi labai retai. Dažniausiai mišrios santuokos iširdavo, nes čigonai grįždavo prie savo gyvenimo būdo. Pasak lietuvių kriminalinės policijos pareigūno, problema būtų išspręsta, jei „čigonai, padarę kriminalinius nusikaltimus, galėtų būti talpinami priverčiamojų darbo įstaigose, o tie, kurie vien tiktai savo klajojimu ir elgetavimu kenkia visuomenei, galėtų būti siunčiami į Ežerėlių ar kitus durpynus. Tačiau šiuo būdu iškyla problema patalpavimo tų čigonų šeimos narių, kurie nėra darbingi (vaikai ir seneliai). Norint visus čigonus nuo visuomenės izoliuoti, gal būtų galima surasti

9. Vokiečių saugumo policijos ir SD pareigūno Hisso 1943 04 05 raštas dėl čigonų. LCVA. F. R-1216. Ap. 1. B. 4. L. 7.

10. Priverčiamojų darbo įstaigų inspekcijos 1943 06 28 raštas Panevėžio apskrities viršininkui. LCVA. F. R-729. Ap. 1. B. 26. L. 59.

vieną ar kelis stambesnius valstybinius ūkius ir juose su gera priežiūra apgyvendinti čigonus su šeimom, arba juos atskirti į tam reikalui paruoštus lagerius, kur jie taip pat su šeimomis galėtų būti apgyvendinti ir dirbti naudingą darbą¹¹.

Bene daugiausia Lietuvos čigonų įkalinta ir nužudyta Pravieniškių priverčiamojo darbo stovykloje. Čia vykdytas čigonų žudynes prisiminė Aleksas Aleksandravičius: „Mes ėjom miške. Girdim pokšt, pokšt-šaudo. <...> Mums nė į galvą. Parvaro jau ten mus į lagerį – tuščias, išplautos grindys. Nė vienos dūšios nėra. <...> Maždaug kokia aštuoniasdešimt, su mažais. Jau tada mes radome tokių padrostkų, po dvylika metų, po dešimt metų, po trylika... Tokius nešaudė, paliko. Užrakino po raktu... Kiek jų buvo? Ar dvylika, ar keturiolika? Sušaudė tada seniausius ir mažiausius. Tokius tik kur dvylika, trylika metų – tokius tik paliko ne tam barake, o kitur, užrakinti buvo“¹².

Seredžiaus romas Jonas Brižinskas nacių okupacijos metu neteko savo tėvo ir kitų artimųjų. J. Brižinsko mama su vaikais išliko gyva tik todėl, jog iš anksto ją apie gresiantį suėmimą perspėjo vietinis policininkas Balisevičius. Apie savo išgyvenimus J. Brižinskas papasakojo: „Per karą išvežė kitus, sušaudė vokiečiai Pravieniškėse. Mano pusbrolių, mano tetą išvežė, dėdė išvežė, jei dar liko gyvi, kažgi kur jie prapuolė? Negrižo. Daug labai, daug sušaudė. Senukus ir mažiukus sukrovė į mašinas ir išvežė. Ir sušaudė. Iš namų paimdavo. <...> Tik viena šeima išliko, o kiti te, kokia dešimt šeimų išvežė [į

11. Lietuvių kriminalinės policijos viršininko 1943 04 29 raštas Vokiečių saugumo policijos ir SD vadui Lietuvoje. LCVA. F. R-1216. Ap. 1. B. 4. L. 12.

12. Toleikis Vytautas. Lietuvos čigonai nacių okupacijos metais. *Christoph Dieckmann, Vytautas Toleikis, Rimantas Zizas. Karo belaisvių ir civilių gyventojų žudynės Lietuvoje 1941–1944 m.* Vilnius: Margi raštai, 2005, p. 59–60.

Pravieniškes]“¹³. Tamaros Majauskienės liudijimu, vokiečių okupacijos pabaigoje beveik visi Seredžiaus čigonai buvo išvežti į Pravieniškes už tai, kad slėpė nuo karo pradžios Lietuvoje pasilikusius raudonarmiečius. Dar daugiau čigonų negu Seredžiuje gyveno Vilkijoje. Čia jie įkurdinti sušaudytų žydų namuose. Abiejų miestelių čigonai į Pravieniškes išvežti tuo pačiu metu¹⁴.

Pravieniškėse kalinimo sąlygos buvo gana sunkios. Suimtieji gyveno barakuose, dirbo sunkius darbus miške, maistas buvo blogas, reikėjo iškęsti daug fizinių bausmių ir patyčių.¹⁵ Negalėdami su tuo susitaikyti, dažnai čigonai mėgindavo pabėgti, ir neretai jiems pavykdavo: pasislėpdavo pas giminaičius ar kituose taboruose bei stovyklavietėse. Nacių okupacijos pabaigoje įkalinti čigonai buvo vežami darbams į Vokietiją ir Prancūziją arba į koncentracijos stovyklas. Kai kurių istorikų teigimu, jų iš Lietuvos galėjo būti išvežta apie 1000¹⁶. Ten dirbo sunkius darbus gamyklose, kirto skaldą, taisė kelius, atstatinėjo bombarduojant sugriautus miestus.

Aleksas Bagdonavičius (g. 1929 m.) 1943 m. birželio mėn. iš Panevėžio buvo išvežtas prievartiniams darbams į Vokietiją ir iki 1945 04 23 dirbo Potsdame lėktuvų gamykloje juodadarbiu. Jis, pasibaigus karui, per SSRS NKVD filtracinį lagerį Gardine grįžo į Lietuvą¹⁷. Panevėžyje gyvenusi Zosė Matuzevičiūtė (1934–2005) kartu su motina 1943 m. birželio mėn. įkalinta Pravieniškių darbo stovykloje, vėliau išvežta į darbus Vokietijoje. Uždaryta Nacvailerio (Natzweiler) koncentracijos stovykloje, Balingeno filiale, ji rinko akmenis,

13. Simoniukštytė Aušra. Seredžiaus romai. *Seredžius*. Vyriausioji redaktorė Vida Girininkienė. Vilnius: Versmė, 2003, p. 881.

14. Ten pat, p. 881.

15. Ten pat, p. 880.

16. Toleikis Vytautas. Lietuvos čigonai... Min. veik., p. 61.

17. A. Bagdonavičiaus filtracinė byla. LYA. F. K-1. Ap. 59. B. 24176. L. 1, 2, 6.

krovė vagonus ir dirbo kitus sunkius darbus. Iš Vokietijos į Lietuvą Z. Matuzevičiūtė sugrįžo 1945 11 24, gyveno Panevėžyje¹⁸. 1908 m. gimusi Ona Matuzevičienė¹⁹ 1943 m. vasario mėn. kartu su sūnumi Motiejum Matuzevičium (g. 1936 m.) iš Panevėžio taip pat buvo išvežta darbams į Vokietiją. Ten 1944 m. pagimdė dukrą Valeriją. 1945 11 24²⁰ su vaikais Valerija ir Motiejum²¹ sugrįžo į Lietuvą.

Karo pabaigoje daugumą į Vakarų Europą išvežtų Lietuvos čigonų išlaisvino Sąjungininkų (JAV ir Didžiosios Britanijos) kariuomenė. Nors čigonams buvo siūlyta pasilikti Vakarų Europos šalyse, tik keletas šeimų pasirinko Belgiją ir Angliją²². Likusieji sugrįžo į sovietų okupuotą Lietuvą²³. Čia rado sudegintus namus, išgrobstyta turtą, sužinojo apie kitus žuvusius šeimos narius ir giminačius. Štai panevėžietis Motiejus Matuzevičius prarado visus 5 brolius ir seseris – jis vienintelis liko gyvas²⁴.

Duomenų apie Lietuvoje nužudytų čigonų skaičių taip pat beveik neišliko. Žinoma, kad 1942 07 10 motorizuotasis vokiečių žandarmerijos būrys nr. 9 už 45 km į pietryčius nuo Vilniaus, netoli geležinkelio *Vilnius–Minskas*, tarp Gudagojaus ir Loskos, sušaudė 40 čigonų vyrų, moterų ir vaikų, naktį apšaudžius „Organisation Todt“ darbo stovyklą. Po šio įvykio atvykęs žandarmerijos būrys aptiko

18. Panevėžio m. apylinkės teismo 2001 10 19 sprendimas. LGRTC arch. Z. Matuzevičiūtės byla nr. 486629. L. 8–8 a. p.

19. Kitais duomenimis, Ona Matuzevičienė (g. 1912 m.), iš Vokietijos, būdama nėščia, į namus Panevėžyje parėjo pėsčia ir tik sugrįžusi pagimdė dukrą Olgą. Apie tai žr. šios knygos p. 70. – *Red. past.*

20. Reptrijuotų SSRS piliečių, apgyvendintų Panevėžio mieste, 1945 11 26 sąrašas. LCVA. F. R-754. Ap. 4. B. 431. L. 55.

21. Panevėžio m. apylinkės teismo 2001 04 12 sprendimas. LGRTC arch. M. Matuzevičiaus byla nr. 407613. L. 10–11.

22. Toleikis Vytautas. Lietuvos čigonai... Min. veik., p. 60.

23. Ten pat.

24. Ten pat, p. 61.

apie 50 čigonų taborą miške. Iš jų 9 ginkluoti vyrai pabėgo, likusius vokiečių žandarai, kaip minėta, suėmė, tardė ir sušaudė²⁵. 1942 m. Paneriuose nužudyta 4 čigonai, 1943 m. rudenį Pravieniškėse – 5 ir ten pat 1944 m. – nežinomas čigonų skaičius²⁶.

Kiek čigonų nacių okupacijos metais Lietuvoje sušaudyta iš viso, neaišku. Galima spėti, kad tas skaičius neviršija kelių šimtų. V. Toleikis teigia, kad tuo metu žuvo ne mažiau kaip 500 – vadinasi, maždaug kas trečias Lietuvos čigonas²⁷.

25. VFR prokuroro Emerito 1968 10 23 raštas dėl bylos užvedimo. Bundesarchiv skyrius Liudvigsburge. B 162 / 7919. L. 85; Ten pat. B 162 / 7920. L. 145.

26. Rukšėnas Kazimieras. Hitlerininkų politika Lietuvoje 1941–1944 metais [istorijos mokslų kandidato disertacija]. Vilnius, 1970. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka. Rankraščių skyrius. F. 26–1475. L. 201.

27. Toleikis Vytautas. Lietuvos čigonai... Min. veik., p. 58.

„Atminimo akmenys“ – Panevėžio romams

Birutė Sabatauskaitė

Lietuvos žmogaus teisių centro direktorė

1941–1944 m. per vokiečių ir jų talkininkų vykdytą holokaustą daugiausia nukentėjo Lietuvoje gyvenę žydai ir romai. Michaelis Šemavičius (Michael Schemiavitz), 1944 m. vasarą pabėgęs iš priverčiamųjų darbų stovyklos Kazlų Rūdoje, rašo, kaip jis kartu su kitais atvyko į Kauną ir pirmieji „miesto pakraštyje sutikti žmonės buvo romai, ką tik išėję iš miškų, kuriuose slapstėsi. <...> jų tautai naciai taip pat buvo paskyrę mirties bausmę“¹. Pasak minėto prisiminimų autoriaus, dar neužmiršę, kaip žiauriai su abiem tautomis buvo elgiamasi ir kiek dėl to patirta skaudžių išgyvenimų, žydai ir romai „vieni kitus apkabino, išbučiavo, o po to kartu patraukė į Kauno centrą“².

Šiandien galėtume pasakyti, kad tikrai atėjo laikas Lietuvos gyventojus, kurie per Antrąją pasaulinę karą turėjo iškęsti daug holokausto žiaurumų, ne tik savo mintyse simboliškai apkabinti, bet ir konkrečiais darbais įamžinti jų atminimą.

Mūsų šalis nuo šių metų rudens tampa pasaulyje didžiausio Holokausto memorialo po atviru dangumi dalis. Tai Lietuvos žmogaus teisių centro projektas „Šviečiantys ekranai, kalbantys akmenys. Lietuvos žydų ir romų palikimo refleksijos“, įgyvendinamas kartu su Lietuvos žydų (litvakų) bendruomene, Valstybiniu Vilniaus Gaono žydų muziejumi, Romų visuomenės ir Panevėžio vaikų dienos užimtumo centrais, o remiamas Geros valios ir EVZ fondų bei Goethes

1. Schemiavitz Michael. Behind the Gate. A Holocaust Survivor's Journey From Vilna To Tel-Aviv. Translated from Hebrew by Yossi L. Shem-Avi, 2008.
2. Ten pat.

instituto (Vilnius). Jo metu vokiečių menininko Gunterio Demnigo (Gunter Demnig) sukurtais simboliniais „Atminimo akmenimis“ (vok. Stolpersteine) Vilniuje, Kaune, Šiauliuose ir Panevėžyje bus įamžinta 19 nuo holokausto nukentėjusių žmonių. 15 iš jų yra žydų tautybės, o 4 – romų.

Šie atminimo ženklai minėtuose miestuose pažymės vietas, kur per Antrąjį pasaulinį karą žuvę ar nukentėję žmonės gyveno, dirbo ar mokėsi. Tokių „Atminimo akmenų“ Europoje jau yra apie 53 000 vnt. Panevėžyje jiems parinkta vieta – J. Tilvyčio g. 1. Vyresnės kartos panevėžiečiai dar ir šiandien prisimena, kad prieš kelis dešimtmečius ten stovėjo romų namai.

Taigi – Panevėžys taps pirmuoju ir vieninteliu Lietuvos miestu, kurio žemėje įspausti „Atminimo akmenys“ simboliškai primins 4 moteris romes (žr. Jūratės Juškaitės nuotr. kompoziciją šios knygos IV viršelio psl. – *Red. past.*), nacistų ir jų talkininkų vykdyto genocido aukas. Tai Ona Bagdonavičiūtė-Grachauskienė, Anastazija Bagdonavičiūtė-Jablonskienė, Ona Matuzevičienė ir Zosė Matuzevičiūtė.

Visų šių moterų romių ir jų šeimų istorijos skirtingos. Anastazija Bagdonavičiūtė-Jablonskienė kartu su keliais giminaičiais buvo sušaudyta Pravieniškėse. Apie tokį jos likimą sužinota iš dukros ir anūkės pasakojimų.

Kitos 3 romės, pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, sugrįžo į Panevėžį, iš kur 1943 m. pradžioje buvo išvežtos. Ona Bagdonavičiūtė-Matuzevičienė, koncentracijos stovykloje netekusi vyro ir vaikų, be to, būdama nėščia, namo parėjo pėstute. Vėliau ji sukūrė šeimą su Leonu Kasperavičiumi, kuris per holokaustą taip pat prarado artimuosius.

Pravieniškėse vokiečiai sušaudė ne tik Zosės Matuzevičiūtės vaikus, bet ir jos močiutę, motiną, brolius. Vėliau Zosė pateko į Nacvailerio koncentracijos stovyklą.

Skaudžius dviejų šeimų likimus mums primena Ona Bagdonavičiūtė-Grachauskienė, kuri per holokaustą liko be motinos, sesers ir 2 brolių su jų šeimomis.

Prasminga, kad greta kitų šių romių vardai ir pavardės lieka ir knygoje „Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m. / Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945“. Tai vertingas paminklas visiems jų tautiečiams. Juolab kad istorijos šaltiniuose romų likimai dar mažai tyrinėti, o atminimą įamžinančių vietų Lietuvoje iki šiol apskritai nebuvo.

Kartu reikia pasidžiaugti, kad ateities kartoms tokia svarbi informacija išliks tik dėka Panevėžyje gyvenančios Vidos Beinortienės: ji jau daug metų renka duomenis apie šio krašto romų šeimas, tarp jų ir apie tas, kurios nukentėjo 1941–1944 m., kai buvo vykdomas rasinis gyventojų naikinimas.

Holokausto aukų atminimas yra mūsų kolektyvinės istorijos dalis. Ir ją turime pažinti suprasdami, kiek daug šalies gyventojų per Antrąjį pasaulinį karą mes netekome. Todėl toliau privalome gyventi taip, kad tokio siaubo niekam netektų daugiau patirti.

Panevėžio romai koncentracijos stovyklose 1943–1945 m.

Sudarė Vida Beinortienė

Vyrai	Moterys	Vaikai	Iš viso
Išvežti 1943 m.			
25	27	46	98
25 %	27 %	48 %	100
Žuvo			
4	14	28	46
10 %	30 %	60 %	48 %
Sugrįžo 1945 m.			
21	13	18	52
40 %	25 %	35 %	52

Koncentracijos stovyklose kalėjusiųjų sąrašas

Sudarė Vida Beinortienė

Eil. nr.	Vardas, pavardė, pravardinis vardas	Data	Kalėjimo baigtis	Pastabos
1.	Ona Aleksandravičiūtė, <i>Niuša</i>	1938–2002	grįžo	
2.	Andriejus Arlauskas, <i>Bado</i> tėvas	?–1943	žuvo	
3.	Andrius Arlauskas, <i>Bado</i>	1932–1983	grįžo	
4.	Andriaus Arlausko, <i>Bado</i> motina	?–1943	žuvo	su ja žuvo 3 vaikai
5.	Steponas Arlavičius, <i>Gadžioro</i>	1940–1987	grįžo	
6.	Antano Bagdonavičiaus sūnėno dukra	?–1943	žuvo	su ja žuvo jų 3 vaikai
7.	Antano Bagdonavičiaus sūnėno dukros vyras	?–1943	žuvo	
8.	Paulina Bagdonavičienė, <i>Madia</i>	1907–1943	žuvo	
9.	Antanas Bagdonavičius, <i>Kovalio</i>	1906–1983	grįžo	
10.	Antanas Bagdonavičius, <i>Kreco</i>	1907–1977	grįžo	
11.	Aleksas Bagdonavičius	?–1943	žuvo	
12.	Bagdonavičienė	?–1943	žuvo	
13.	Bagdonavičius	?–1943	žuvo	
14.	Liuba Bagdonavičiūtė	?–1943	žuvo	su 5 vaikais
15.	Aleksas Bagdonavičius, <i>Šyška</i>	1929–1988	grįžo	
16.	Anufrijus Bagdonavičius, <i>Kuba</i>	1935–1984	grįžo	
17.	Steponas Bagdonavičius, <i>Špako</i>	1937–1943	žuvo	
18.	Adelė Bagdonavičiūtė-Visockienė, <i>Šerė</i>	1912–2013	grįžo	
19.	Anastazija Bagdonavičiūtė	1875–1943	žuvo	
20.	Ona Bagdonavičiūtė-Grachauskienė	1923–2000	grįžo	
21.	Ženia Bagdonavičiūtė, karininkė	?–1943	žuvo	
22.	Aleksas Beresnevičius, <i>Leksa</i>	1929–1944	žuvo	Prancūzijoje
23.	Jonas Beresnevičius, <i>Vania</i>	1928–1988	grįžo	

Eil. nr.	Vardas, pavardė, pravardinis vardas	Data	Kalėjimo baigtis	Pastabos
24.	Elena Beresnevičiūtė	1926–2013	grįžo	
25.	Jurijus Dumbrovskis	1923–2007	grįžo	
26.	Steponas Grachauskas	1920–1979	grįžo	
27.	Teodora Jablonskaitė, <i>Dora</i>	1914–1980	grįžo	
28.	Niuša Jablonskaitė	1931–2005	grįžo	
29.	Aldona Jablonskaitė, <i>Sonia</i> Dumbrovskienė	1931–1990	grįžo	
30.	Anelė Jablonskaitė-Tamarevičienė	1902–1967	grįžo	
31.	Kosta Jablonskaitė	1912–1943	žuvo	
32.	Liuba Jablonskaitė - Aleksandravičienė	1937–1985	grįžo	
33.	Zofija Jablonskaitė- Bagdonavičienė, <i>Zofaika</i>	1928–2001	grįžo	
34.	Karolis Jablonskis	1916–1986	grįžo	
35.	Kazys Jablonskis	1904–1972	grįžo	
36.	Mykolas Jablonskis, <i>Kupro</i>	1917–1997	grįžo	
37.	Juzefa Jablonskienė, <i>Ciauka</i>	1934–1984	grįžo	
38.	Ona Jablonskienė	1912–1992	grįžo	
39.	Jonas Jablonskis	1930–2011	grįžo	
40.	Mykolas Jablonskis, <i>Trėlio</i>	1937–1979	grįžo	
41.	Steponas Jablonskis	1925–1947	grįžo	pokario auka
42.	Adomas Jablonskis, <i>Damo</i>	1932–1974	grįžo	
43.	Adomas Jablonskis, <i>Damo</i>	1910–1979	grįžo	
44.	Juozas Jablonskis, Juozo	1903–1958	grįžo	
45.	Juozo Jablonskio žmona Malina	?–?	grįžo	žuvo jos 7 vaikai
46.	Malinos vaikas	mažametis	grįžo	
47.	Silvestras Jablonskis	1915–?	grįžo	su sūnumi išvežtas į Sibirą, likimas nežinomas
48.	Jablonskienė, Silvestro žmona	?–1943	žuvo	žuvo jos 1 vaikas

Eil. nr.	Vardas, pavardė, pravardinis vardas	Data	Kalėjimo baigtis	Pastabos
49.	Jablonskio Silvestro vaikas	1939-?	grįžo	
50.	Janavičienė, <i>Kambalo</i> motina	?-1943	žuvo	žuvo 3 vaikai
51.	Kazys Janavičius, <i>Kambalo</i>	1931-1994	grįžo	
52.	Juozas Jurevičius	1916-?	grįžo	
53.	Leonas Kasperavičius	1888-1964	grįžo	
54.	Teklė Kasperavičiūtė	?-1943	žuvo	su ja žuvo 4 vaikai
55.	Matuzevičienė Ona	1905-1988	grįžo	
56.	Motiejus Matuzevičius, <i>Dembo</i>	g. 1936	grįžo	
57.	Olga Matuzevičiūtė-Vancevičienė	g. 1944	grįžo	
58.	Aleksas Stankevičius	1936-1985	grįžo	
59.	Teofilė Stankevičiūtė	?-1943	žuvo	su ja žuvo 7 vaikai
60.	Ona Matuzevičiūtė	?-1943	žuvo	
61.	Onos Matuzevičiūtės mama	?-1943	žuvo	
62.	Zosė Matuzevičiūtė, <i>Sonia</i>	1934-2005	grįžo	
63.	Stasys Rinkevičius	?-1992	grįžo	
64.	Zofija Sinkevičienė	g. 1925	grįžo	
65.	Motiejus Sinkevičius, <i>Matas</i>	1919-1986	grįžo	
66.	Ana Michailovna Tamarevičienė, <i>Niuša</i>	1924-1990	grįžo	
67.	Marija Tamarevičienė	1922-2009	grįžo	
68.	Aleksas Tamarevičius, Juozo	1919-1990	grįžo	
69.	Jonas Tamarevičius, <i>Vania</i>	1920-2000	grįžo	
70.	Juozas Tamarevičius, <i>Bairo</i>	1877-1965	grįžo	
71.	Mykolas Tamarevičius, <i>Bėliu</i>	1917-1992	grįžo	
72.	Petras Tamarevičius, <i>Bikono</i>	1931-1976	grįžo	
73.	Jonas Visockis, <i>Račkus</i>	?-1967	grįžo	

Panevėžio čigonų (romų) likimo per Antrąją pasaulinį karą pėdsakais *(apibendrinamasis straipsnis)*

Lionė Lapinskienė

Čigonai (romai) yra itin savita, ne vieną šimtmetį Lietuvoje gyvenanti etninė mažuma. Išskirtinis jos bruožas – uždaras, plačiai visumenei beveik nepažįstamas klajoklinis gyvenimo būdas ir iki mūsų dienų puoselėjamos tik jos kultūrai būdingos tradicijos.

Pasak prie Dievo Apvaizdos seserų kongregacijos 2003 m. įkurto Panevėžio vaikų dienos užimtumo centro direktorės s. Daivos Tumasonytės¹ DP, šiuo metu Panevėžyje gyvena apie 140 romų. Ir jų atmintyje dar gyvi atgarsiai apie Antrojo pasaulinio karo metais artimųjų patirtas kančias ir skausmą, kai nacių valdžia vykdė antihumanišką šios tautos naikinimo politiką.

Jau keliolika metų Vida Beinortienė su Daiva Tumasonyte globoja Panevėžio romų šeimas ir surinkta medžiaga dalijasi su Lietuvos ir kitų šalių kultūros, švietimo ar istorijos paveldą saugančiomis institucijomis². Taigi – jos kuria prasmingą romų atminimą įamžinantį paminklą. Paminklą, kuris išliks ne tik Panevėžio istorijoje. Juk ši knyga Panevėžio čigonų genocidą atspindi nacių vykdytos politikos etninėms mažumoms naikinti kontekste.

Išskirtinės vertės turi knygoje spausdinama iš koncentracijos stovyklose kalėjusių ir gyvų likusių romų artimųjų surinkta, nuo-

1. Tumasonytė Daiva. Jie kasdien yra šalia mūsų. Žr. šios kn. p. 16.

2. Įdomus Aurėjos Jutelytės bakalauro darbas „Lietuvos romų genocido atmintis kaip atminties kūrėjų veikimo laukas“ (Kompiuterinis variantas. Vadovė dr. Dovilė Budrytė. Vilnius: Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, 2016). Jame V. Beinortienė pristatoma kaip viena aktyviausių romų atminimo saugotojų Lietuvoje (p. 38–40).

traukomis ir archyvų dokumentais iliustruota medžiaga. Jos dalis yra kelių koncentracijos stovyklų košmarus išgyvenusios Zofijos Beresnevičiūtės-Sinkevičienės (g. 1925 m.) atsiminimai „Gyvenimas lageriuose“³. Kartu šioje knygoje liks įamžintos 7-ių šeimų, kurių artimieji tapo 1943–1945 m. nacių vykdytos naikinamosios politikos aukomis, istorijos⁴.

Vertinga, kad, straipsnių autoriai į romų žudynes aptariamam laikotarpiui žvelgia keliais aspektais. Šiaulių universiteto Pedagogikos ir psichologijos katedros doc. dr. Rolandas Paulauskas⁵ gilinasi į romų diskriminacijos ištakas, pateikia konkrečių faktų, kaip iki XX a. 3–4 deš. Vokietijoje formavosi ir brendė etninių mažumų naikinimo idėja.

Pasak autoriaus, kaip nepageidaujamas etninis vienetas, čigonai pradėti diskriminuoti dar Veimaro Respublikoje (1919–1933 m.), kai jiems buvo uždrausta lankytis viešose vietose. Nuo 1927 m. gyvenusieji Prūsijoje visada privalėjo nešiotis asmens dokumentus, o 1929 m. įkurtas Kovos su čigonais centras, siekęs nusikaltimų prevencijos, reikalavo gyventi tik sėsliai. Atsisakyti per šimtmečius susiformavusio, tik šiai kultūrai būdingo laisvo klajoklinio gyvenimo būdo vertė ir 3-io deš. pabaigoje patvirtintas „Kovos su čigonais, valkatomis ir nenorinčiais dirbti“ įstatymas (jis 1926 m. išleistas Bavarijoje).

1933 m., į valdžią Vokietijoje atėjus Hitleriui, čigonams gyventi buvo dar sunkiau. 1935 09 15 Niurnberge išleistas įstatymas uždraudė mišrias vokiečių santuokas su žydų tautybės asmenimis. Vėliau toks reikalavimas pritaikytas ir čigonams. 1936 m. įsteigtame Rasinės higienos ir demografinės biologijos tyrimų centre, kaip rašo

3. Žr. šios kn. p. 76–86.

4. Žr. šios kn. p. 22–75.

5. Paulauskas Rolandas. Romų holokaustas: neskaityti istorijos puslapiai. Žr. šios kn. p. 9–14.

R. Paulauskas, padaryta grėsminga išvada, kad dauguma Vokietijoje gyvenančių čigonų – ne grynakraujai. Tas nacių valdomoje šalyje tapo patogia priedanga juos diskriminuoti dar labiau.

Vis dėlto sudėtingiausia jų, kaip ir žydų, padėtis buvo Antrojo pasaulinio karo metais. 1942-ųjų pabaigoje, Himleriui įsakius, visi negrynakraujai nesėsliai gyvenantys čigonai iš „rasinio grynumo“ politiką vykdžiusios Vokietijos turėjo būti deportuoti. Dažniausiai ta deportacija vyko į koncentracijos stovyklas. Kiek jose romų žuvo, tikslų duomenų turbūt niekas nepasakys.

1941 m. vasaros pabaiga ir ruduo Lietuvos istorijoje lieka kaip nacių organizuoto ir vykdyto žydų holokausto tragedija. O čigonus persekioti ir naikinti čia pradėta kiek vėliau. Tą patvirtina Genocido ir rezistencijos tyrimo departamento direktoriaus, dr. Arūno Bubnio teiginys, kad 3/A operatyvinio būrio 1941 12 01 „ataskaitoje apie žudynes Pabaltijyje nėra duomenų apie Lietuvoje nužudytus čigonus“⁶.

1942 01 12 Rytų (Ostlando) krašto SS ir policijos vado Georgo Jedickės ir Reicho komisaro Hinricho Lohsės Rygoje pasirašytas sprendimas su nesėsliais ir darbo neturinčiais čigonais leido „elgtis kaip su žydais“⁷, kas paskatino čigonų, kaip etninės mažumos, naikinimo procesą ir Lietuvoje. Nors 1942 m. pavasarį ar vasarą jis dar nevyko, 1942 m. rudens pradžia Zarasų apskrityje gyvenusiems čigonams jau buvo pažymėta pirmųjų tragedijų.

Panašu, kad su ja susiję ir kai kurie šioje knygoje⁸ pateikti Marijos Tumaševič gyvenimo faktai. Antra, tą, remdamasis archyvų

6. Bubnys Arūnas. Čigonų naikinimas. *Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944)*. Redaktorė Rima Mekaitė. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1998, p. 227.

7. Bubnys Arūnas. Min. veik., p. 227–228; Masinės žudynės Lietuvoje (1941–1944). D. I. Vilnius: Mintis, 1965, p. 40.

8. Žr. šios kn. p. 33.

duomenimis, straipsnyje „Lietuvos čigonų (romų) persekiojimas nacijų okupacijos metais (1941–1944)“⁹ patvirtina A. Bubnys. Pasak jo, Zarasų apskrities viršininkas Lionginas Gumbinas, gavęs Vokiečių darbo įstaigos (Arbeitsamto) vedėjo nurodymą, 1942 m. 08 27 Zarasų apskrities policijos vadui parašė raštą nuolatinio darbo neturinčius čigonus su visu turtu sutelkti Daugailių koncentracijos stovykloje.

Tačiau ar tikrai į Daugailius buvo vežami Zarasų apskrities čigonai, neaišku: fakto, jog 1942 m. vasaros pabaigoje ar rudenį šiose apylinkėse naciai buvo įsteigę koncentracijos stovyklą ar ką nors į ją panašaus, niekas iki šiolei nepatvirtina¹⁰. To nenurodo ir LGGRT centro generalinės direktorės Dalios Kuodytės¹¹ 2003 09 09 ir vėliau tas pačias pareigas ėjusios Birutės Teresės Burauskaitės¹² 2010 03 18 pasirašyti įsakymai. Greičiausiai iš Zarasų apskrities suimti čigonai galėjo būti kalinami arčiau šio krašto buvusiose Dubiškės, Dūkšto ar Ignalinos priverčiamųjų darbų stovyklose, galbūt Utenos arešto namuose ar dar kitur.

Vis dėlto čigonų tautos naikinimo Lietuvoje pradžia reikėtų laikyti 1942 11 18, kai Vokiečių saugumo policijos ir SD vadas Lietuvoje visus

9. Žr. šios kn. p. 87–94.

10. Utenos krašto muziejaus vyriausiosios fondų saugotojos Bronislavos Juknevičienės, Daugailių pagrindinės mokyklos istorijos mokytojos metodininkės ir muziejaus vadovės Ritos Jurkevičienės bei Daugailių seniūnės Giedrės Eimutienės, gimusios ir užaugusios šiame krašte, duomenimis (strp. autorės susirašinėjimas el. p. ir pokalbiai telefonu), apie nuo 1942 m. vasaros pabaigos Daugailiuose buvusią koncentracijos stovyklą ar ką nors į ją panašaus netekę girdėti.

11. LGGRT centro generalinės direktorės 2003 09 09 Dalios Kuodytės pasirašytas įsakymas nr. IV-113 „Dėl papildyto getų, koncentracijos stovyklų ir kitokio tipo prievartinių stovyklų sąrašo patvirtinimo“. Prieiga internete <<http://www.infolex.lt/lite/ta/113715>> žiūrėta 2016 07 12.

12. LGGRT centro generalinės direktorės Birutės Teresės Burauskaitės 2010 03 18 pasirašytas įsakymas nr. IV-47 „Dėl papildyto getų, koncentracijos stovyklų ir kitokio tipo prievartinių stovyklų sąrašo patvirtinimo“. Prieiga internete <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActPrint?documentId=TAR.A9F435D3B4A4>> žiūrėta 2016 09 05.

Lietuvos čigonus įsakė surinkti į Ežerėlio darbo (internavimo) stovyklą (Zapyškio vlsč., Kauno r.)¹³. Kiek jų į šią vietovę atvežta, nežinoma.

O kaip minėtasis įsakymas vykdytas, paliudija tolesni Panevėžio apygardos SS ir policijos vado Otto Bellmanno veiksmai. 1942 11 25 Panevėžio, Rokiškio ir Biržų apskrčių policijos vadams jis nurodė jų teritorijose sulaikytus čigonus atsiųsti į Panevėžį. Šiame mieste, pasak V. Beinortienės, suimti čigonai kalinti Žydų gete Krekenavos g., vėliau išvežti į Pravieniškių koncentracijos stovyklą.

Suiminėti Panevėžyje gyvenusius čigonus pradėta tik 1943 m. sausio pradžioje (Jablonskių, Beresnevičių ir kt. šeimų likimai). Vadinasi, šiame mieste 1942 12 23 Vokiečių saugumo policijos ir SD vado Lietuvoje įstaigos V skyriaus (kriminalinės policijos) viršininko dr. Fritzio Bartmanno Lietuvių saugumo policijos viršininkui išsiųsto rašto reikalavimas nutraukti čigonų persekiojimą ir žudymą, jei jie ne kriminaliniai nusikaltėliai, nevykdytas.

Priešingai – 1943 m. pradžioje suimtos ir Panevėžio žydų gete neilgai kalintos mieste gyvenusios čigonų šeimos, V. Beinortienės ir D. Tumasonytės duomenimis, buvo išvežtos į Pravieniškes. A. Bubnys rašo, jog šioje priverčiamojo darbo stovykloje įkalinta ir nužudyta daugiausia Lietuvos čigonų¹⁴. Vyresni nedarbingo amžiaus čigonai ir vaikai sušaudyti. Apie tai liudija Jablonskių, Beresnevičių ir kt. šeimų gyvenimo faktai.

Pasak V. Beinortienės ir D. Tumasonytės, duomenų, kad Panevėžio čigonai, be Pravieniškių, dar galėjo būti kalinami ir kitur Lietuvoje, nėra. Taigi 1943 m. sausio pradžioje ir vėliau suimtų čigonų didžiosios tragedijos vieta yra Pravieniškės. Ten iš 98 įkalintųjų sušaudyti 45 asmenys (18 suaugusių ir 27 vaikai), arba 47 proc. Taigi

13. Ten pat; Bubnys Arūnas. Čigonų naikinimas... Min. veik., p. 228.

14. Žr. šios kn. p. 91.

Pravieniškėse žuvo kas antras iš Panevėžio išvežtas, į šį miestą vėliau atvykęs ar kitur gyvenęs, bet artimais giminystės ryšiais susijęs čigonas. V. Beinortienės duomenimis¹⁵, 1943–1945 m. iš Pravieniškių į Vokietijoje ir Prancūzijoje (čia 1 vaikas nušautas) veikusias koncentracijos ar priverčiamųjų darbų stovyklas deportuoti 53 čigonai.

Iš R. Paulausko ir V. Beinortienės¹⁶ straipsnių matyti, kas paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais ir dabar Europos Sąjungos šalyse ir Lietuvoje padaryta, kad 1941–1945 m. nacių vykdyta naikinama politika ir visi antihumaniški jos veiksmai čigonų tautos atžvilgiu būtų pasmerkti.

Beje, šiuo metu Europos Sąjungos valstybėse vis daugiau dėmesio skiriama ir romų išgyventos tragedijos atminimui įamžinti. Nuo 2016 m. rudens ir Lietuva tampa Europoje po atviru dangumi kuriamo memorialo, skirto holokaustą patyrusioms žydų ir romų tautoms pagerbti, dalis. Apie tai straipsnyje pasakoja Lietuvos žmogaus teisių centro direktorė Birutė Sabatauskaitė¹⁷.

B. Sabatauskaitės, V. Beinortienės ir D. Tumasonytės rūpesčiu Panevėžys taps vieninteliu Lietuvos miestu, kur (Tilvyčio g. 1) romų Holokausto aukos simboliškai bus įamžintos vokiečių menininko Gunterio Demnigo sukurtais „Atminimo akmenimis“. Jie skirti 4-ioms šioje knygoje aprašomoms moterims¹⁸.

Neabejotina, kad ir knyga „Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m. / Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945“ bus vertingas paminklas tiems romams, kurių likimus sugriovė tragiški Antrojo pasaulinio karo įvykiai.

2016 09 07

15. Žr. lentelę šios kn. p. 98.

16. Beinortienė Vida. Nukentėjusios Panevėžio romų šeimos. Žr. šio kn. p. 18–21.

17. Sabatauskaitė Birutė. „Atminimo akmenys“ – Panevėžio romams. Žr. šios kn. p. 95–97.

18. Žr. Jūratės Juškaitės nuotr. kompoziciją šios kn. IV viršelyje.

Blazing the Trail to the Destiny of Panevėžys Gypsies (Roma) during WWII

Lionė Lapinskienė

Translated by Virginija Vaičekonienė

Executive Summary

Gypsies (the Roma people) are a peculiar ethnic minority which has been living in Lithuania for centuries. Their defining characteristics are the self-enclosed, nomadic way of life, practically unknown to the general public, and unique cultural traditions upheld to this day.

According to Sr. Daiva Tumasonytė, *DP (Dei providentia)*¹, Director of Panevėžys Children's Activity Centre, established by the Congregation of Sisters of Divine Providence, some 140 Roma are presently based in Panevėžys. The harrowing stories of the suffering and pain incurred by their relatives during the Nazi-led extermination of the Roma during WWII are still fresh in the minds of the current Roma community.

Vida Beinortienė and Daiva Tumasonytė have been taking care of the Roma families in Panevėžys for a number of years and sharing the data gathered with Lithuanian and foreign institutions², which are engaged in the conservation of cultural, educational and historical heritage. Therefore, their work helps to create a memorial conceptualising the remembrance of the Roma. It will hopefully be inscribed not only in the history of Panevėžys, as this book examines the genocide of Gypsies in the context of Nazi policies aimed at the extermination of ethnic minorities in the period of 1941–1945.

1. Daiva Tumasonytė. Jie kasdien yra šalia mūsų (*They are Amongst Us Every Day*), in Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m. (*Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945*) (Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 2016), 16.
2. It is worth mentioning the bachelor thesis by Aurėja Jutelytė „Lietuvos romų genocido atmintis kaip atminties kūrėjų veikimo laukas“ (*Memory of Lithuanian Roma Genocide as a Field of Mnemonic Actors*) (Electronic version. Supervisor Dr. Dovilė Budrytė). Vilnius: Institute of International Relations and Political Science, Vilnius University, 2016) where Vida Beinortienė is featured as one of the guardians of the memory of the Roma in Lithuania (38–40).

The book contains photographs and archival documents preserved by the relatives of the concentration camp survivors, making it of an exceptional value. Part of this material is comprised of memoirs, *Life in concentration camps*³, by Zofija Beresnevičiūtė-Sinkevičienė (b. 1925), who has survived the nightmares of several concentration camps. The book also embalms the stories of seven families⁴ whose relatives fell victim to the 1943–1945 Nazi policy of extermination of the Roma.

The value of the book also lies in the way the authors of the articles choose to reflect the Roma massacre in the period covered by this book via different aspects. Dr. Rolandas Paulauskas⁵, an Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology at Šiauliai University, researches the origins of discrimination of the Roma in Germany of the 1920s and 1930s and presents specific facts regarding the emergence and maturing of the idea of the extermination of ethnic minorities.

According to Paulauskas, the roots of the discrimination against the Gypsies as an undesirable ethnic group can be traced to the Weimar Republic (1919–1933), when they were banned from public places. Since 1927, the Gypsies living in Prussia were obliged to carry identity cards at all times. Moreover, the Centre for the Fight Against Gypsies was established in 1929. It aimed at preventing crime and demanded that the Gypsies settle down permanently. Yet another law, *Law for the Fight Against Gypsies, Vagrants and the Workshy*, was adopted in Bavaria in 1926 and ratified in late 1920s, enforcing the giving up of the nomadic lifestyle which had evolved through centuries.

As Hitler came to power in Germany in 1933, life for the Gypsies became increasingly difficult. The Nuremberg Law of 15 September 1935 prohibited mixed marriages between Germans and Jews, later to be extended to the Gypsies. As noted by Paulauskas, the employees of Racial Hygiene and Demographic Biology Research Unit came to a sinister conclusion that the

3. Vida Beinortienė, Daiva Tumasonytė (Compilers), *Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m. (Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945)*, 76–86.

4. Ibid. 22–75.

5. Paulauskas Rolandas. Romų holokaustas: neskaityti istorijos puslapiai (*The Roma Holocaust: The Unread Pages of History*), in *Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m. (Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945)* (Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 2016), 9–14.

majority of the Gypsies living in Germany were not pure-blooded. In Nazi Germany this pseudo-research became a convenient cover for more severe discrimination of the Roma people on racial grounds.

However, the most precarious existential conditions for the Gypsies, as well as the Jews, were during the course of WWII. On the orders of Himmler, issued at the end of 1942, all the racially impure and nomadic Gypsies were to be deported from Germany, which at the time implemented the policy of “racial purity”. The most common destination of such deportations was concentration camps. It is almost impossible to tell the exact number of the Roma people who perished there.

The end of summer and the autumn of 1941 in Lithuanian history mark the tragedy of Jewish holocaust organised and executed by the Nazis. The persecution and extermination of Gypsies in Lithuania commenced at a later date. This is confirmed by the statement of Dr. Arūnas Bubnys, Head of the Department of Genocide and Resistance Research, at the Genocide and Resistance Research Centre of Lithuania (LGGRTC), that “the 1 December 1941 report of operative squad 3/A regarding the massacre in the Baltic states does not contain any data on the Gypsies killed in Lithuania”⁶.

Just like the Jews, the nomadic and unemployed Gypsies became a target for extermination by a joint decree of 12 January 1942 by Georg Jedick, Chief of the SS and the police force of the Reich Commissariat Ostland, and the Reich Commissioner, Hinrich Lohse, signed in Riga. The decree allowed the Gypsies “to be treated like Jews”⁷, a move which set off the process of extermination of Gypsies as an ethnic minority in Lithuania as well. Although there is no evidence of this happening in the spring or summer of 1942, the start of autumn of 1942 marks the first tragedies for the Gypsies who lived in the Zarasai Region.

It is likely that some of the facts of the life of Marija Tumaševič which are presented in this book⁸ are linked to the aforementioned period. This is also

6. Arūnas Bubnys, „Čigonų naikinimas“ (*The Extermination of Gypsies*), in *Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944) (Lithuania Under German Occupation (1941–1944))* (Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1998), 227.
7. Ibid., 227–228; Rima Mekaitė, ed. *Masinės žudynės Lietuvoje (1941–1944) (Mass Murder in Lithuania (1941–1944))*, vol. I (Vilnius: Mintis, 1965), 40.
8. Beinortienė, Tumasonytė. „Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m.“ (*Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945*), 33.

supported by Bubnys in the article “Persecution of Lithuanian Roma During Nazi Occupation (1941–1944)”⁹ of this book on the basis of data derived from the archives. According to Bubnys, on 27 August 1942, the Governor of Zarasai Region, Lionginas Gumbinas, obeying the orders of the Head of German Employment Agency (Arbeitsamt), wrote a letter to the Head of Police of Zarasai Region putting him under an obligation to bring together all the Gypsies who do not have permanent jobs, including their property, to Daugailiai concentration camp.

However, it is not clear whether Gypsies of the Zarasai Region were taken to Daugailiai. There are no proven facts¹⁰ attesting to the establishment of a Nazi concentration camp or some other similar facility in this area. This is also not indicated in the order of 9 September 2003 signed by Dalia Kuodytė¹¹, the Director General of LGGRTC or the order of 18 March 2010, signed by her successor, Birutė Teresė Burauskaitė¹². It is most likely that arrested Gypsies from Zarasai Region could be imprisoned at closer camps of forced labour of the same region located in Dubiškės, Dūkštas or Ignalina. They may have been imprisoned at the Utena House of Arrest or elsewhere.

According to A. Bubnys, the date of the open genocide of the Gypsy people in Lithuania, though, should be considered 18 November 1942 when the Commander of German Security Police and SD (Intelligence Service) in Lithuania ordered to gather all the Gypsies of Lithuania to the Ežerėlis Labour (Internment) Camp (Valsčius (rural municipality) of Zapyškis,

9. Ibid. 87–94.

10. According to the data supplied by Bronislava Juknevičienė, Chief Curator of Utena Regional Museum, Rita Jurkevičienė, History Teacher at Daugailiai Basic School and ethnographer, and Giedrė Eimutienė, Elder of Daugailiai who was born and grew up in this region (correspondence of the author of this article by email and telephone conversation), they have never heard of a concentration camp or any similar detention camp in Daugailiai which may have operated there beginning with the end of summer 1942.

11. 9 September 2003, order no. IV-113, *Regarding the approval of the supplemented list of ghettos, concentration camps and other types of internment camps*, signed by Dalia Kuodytė, Director General of LGGRTC. Internet access: <<http://www.infolex.lt/lite/ta/113715>>, accessed on 12 July 2016.

12. 18 March 2010, order no. IV-47, *Regarding the approval of the supplemented list of ghettos, concentration camps and other types of internment camps*, signed by Birutė Teresė Burauskaitė, Director General of LGGRTC. Internet access: <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActPrint?documentId=TAR.A9F435D3B4A4>>, accessed on 5 September 2016.

Kaunas Region)¹³. There is no data about the number of Gypsies brought to this location.

The subsequent actions of Otto Bellmann, Chief of SS of Panevėžys County, attest to the implementation of the said order. Upon this order of 25 November 1942 to the chiefs of police of Panevėžys, Rokiškis and Biržai Regions, Gypsies detained in these territories had to be transported to Panevėžys. Data provided by Beinortienė confirms that the detained Gypsies were first imprisoned at the so-called Jewish ghetto on Krekenava street and later taken to the Pravieniškės concentration camp.

Arrests of the Roma living in Panevėžys began at the start of January 1943 (data regarding the fate of the Jablonskiai and the Beresnevičiai families). Ergo, the order of Dr. Fritz Bartmann, Chief of the Division V (criminal police) of the Head Office of the German Security Police and SD in Lithuania, dated 23 December 1942 and addressed to the Chief of the Lithuanian Security Police, was not executed in Panevėžys, although the official letter mandated to stop the persecution and killing of Gypsies, unless they were criminals.

Contrary to the said requirement, families of Gypsies residing in Panevėžys were arrested at the beginning of 1943, imprisoned for a short period of time in the city's ghetto, and then taken to Pravieniškės. This information is based on the data gathered by Beinortienė and Tumasonytė. According to Bubnys, most of the Lithuanian Gypsies were imprisoned and killed at this particular forced labour camp¹⁴. Gypsies who were elderly and unfit to work, as well as children, were shot dead. This data is supported by the life facts of the Jablonskiai and the Beresnevičiai families.

According to Beinortienė and Tumasonytė, there is no data confirming the imprisonment of Panevėžys Gypsies anywhere else in Lithuania. Hence, Pravieniškės is the location of the great tragedy of Panevėžys Gypsies arrested at the beginning of January of 1943 and at a later date. 45 persons (18 adults and 27 children), or 47% of the total of 98 imprisoned Gypsies were executed there. Therefore, it may be concluded that Pravieniškės was a place

13. Bubnys, „Čigonų naikinimas“ (*The Extermination of Gypsies*), in Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944) (*Lithuania Under German Occupation (1941–1944)*), 228.

14. Beinortienė, Tumasonytė. Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m. (*Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945*), 91.

where every other Gypsy deported from Panevėžys or their close relatives who resided elsewhere perished.

Based on the data by Beinortienė¹⁵, 53 Gypsies were deported from Pravieniškės to concentration camps or forced-labour camps operating in Germany or France (where one child was shot) in the period of 1943–1945.

The articles by Paulauskas and Beinortienė¹⁶ outline the steps undertaken by the European Union and, specifically, by Lithuania, to denounce the Nazi extermination policy of 1941–1945 and its inhumane actions targeted at the Roma people.

It is worth mentioning that the member countries of the EU put a considerable focus on commemorating the tragic fate of the Roma. Starting with the autumn of 2016, Lithuania will become a part of the open-sky memorial, dedicated to Jews and Roma who suffered the Holocaust. The article by Birutė Sabatauskaitė¹⁷, Director of the Lithuanian Centre for Human Rights, is devoted to this issue.

Thanks to endeavours of Sabatauskaitė, Beinortienė and Tumasonytė, Panevėžys will become the only city in Lithuania where the Roma victims of the Holocaust will be commemorated by the *Stones of Remembrance*, (at 1 Tilvyčio Str.), created by the German artist, Gunter Demnig. Stones are dedicated to the four women depicted in this book¹⁸.

Undoubtedly, the book, *Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945*, will become a valuable written memorial in homage to those Romani, whose destinies were disrupted by the tragic events of WWII.

7 September 2016

15. Ibid., see table on p. 98.

16. Vida Beinortienė, Nukentėjusios Panevėžio romų šeimos (The Aggrieved Roma Families of Panevėžys), in Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m. (*Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945*) (Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 2016), 18–21.

17. Birutė Sabatauskaitė, „Atminimo akmenys“ – Panevėžio romams (‘*Stones of Remembrance*’ – for the Roma of Panevėžys), in Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m. (*Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945*) (Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 2016), 95–97.

18. See photo composition by Jūratė Juškaitė on the back cover of this book.

Šaltiniai ir literatūra

1. Archyvai

- A. Bagdonavičiaus filtracinė byla. LYA. F. K-1. Ap. 59. B. 24176. L. 1, 2, 6.
- Dūkšto valsčiaus policijos punkto vedėjo 1942 09 19 raportas Zarasų apskrities policijos vadui. LCVA. F. R-1106. Ap. 1. B. 56. L. 169.
- Lietuvių kriminalinės policijos viršininko 1943 04 29 raštas Vokiečių saugumo policijos ir SD vadui Lietuvoje. LCVA. F. R-1216. Ap. 1. B. 4. L. 12.
- Panevėžio m. apylinkės teismo 2001 10 19 sprendimas. LGGRTC arch. Z. Matuzevičiūtės byla nr. 486629. L. 8–8 a. p.
- Panevėžio m. apylinkės teismo 2001 04 12 sprendimas. LGGRTC arch. M. Matuzevičiaus byla nr. 407613. L. 10–11.
- Priverčiamojo darbo įstaigų inspekcijos 1943 06 28 raštas Panevėžio apskrities viršininkui. LCVA. F. R-729. Ap. 1. B. 26. L. 59.
- Reptrijuotų SSRS piliečių, apgyvendintų Panevėžio mieste, 1945 11 26 sąrašas. LCVA. F. R-754. Ap. 4. B. 431. L. 55.
- SS ir policijos aukštesniojo vado Ostlandui G. Jedickės 1942 01 12 raštas čigonų klausimu. LCVA. F. R-659. Ap. 1. B. 1. L. 222.
- VFR prokuroro Emerito 1968 10 23 raštas dėl bylos užvedimo. Bundesarchiv skyrius Liudvigsburge. B. 162 / 7919. L. 85; B. 162 / 7920. L. 145
- Vokiečių saugumo policijos ir SD Lietuvoje įstaigos V skyriaus viršininko 1942 12 23 raštas Lietuvių saugumo policijos viršininkui. LCVA. F. R-1216. Ap. 1. B. 4. L. 5.
- Vokiečių saugumo policijos ir SD pareigūno Hisso 1943 04 05 raštas dėl čigonų. LCVA. F. R-1216. Ap. 1. B. 4. L. 7.
- Zarasų apskrities viršininko 1941 08 27 raštas Zarasų apskrities policijos vadui. LCVA. F. R-1106. Ap. 1. B. 56. L. 189.

2. Bibliotekos

- Rukšėnas Kazimieras. Hitlerininkų politika Lietuvoje 1941–1944 metais [istorijos mokslų kandidato disertacija]. Vilnius, 1970. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka. Rankraščių skyrius. F. 26–1475. L. 201.

3. Literatūra

- Adamsonas Erikas. Čigonaitė Ringla. Iš latvių k. vertė Julius Beinortas. Panevėžys: Panevėžio spaustuvė, 2014.
- Bagdonavičienė Teofilė, Prosnjakova Henrika. Romų abėcėlė. Vilnius: Kronta, 2004.
- Baltas čigoniukas. Iš lietuvių į romų k. vertė Roza Romany ir Vida Beinortienė. Panevėžys: Panevėžio spaustuvė, 2013.

- Beinortienė Vida. Romų kalba. Panevėžys: Panevėžio spaustuvė, 2011.
- Bubnys Arūnas. Čigonų naikinimas. *Vokiečių okupuota Lietuva (1941–1944)*. Redaktorė Rima Mekaitė. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1998, p. 227–229.
- Fraser Angus. Čigonai. Iš anglų kalbos vertė Linas Rybelis. Vilnius: Tyto alba, 2001, p. 248–249.
- Grunberg, Richard. *A Social History of the Third Reich*. Penguin Books Ltd, Harmondsworth, Middlesex, England, 1971.
- Jutelytė Aurėja. Lietuvos romų genocido atmintis kaip atminties kūrėjų veikimo laukas. Bakalauro darbas [kompiuterinis variantas]. Vadovė dr. Dovilė Budrytė. Vilnius: Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas, p. 38–40.
- Lietuvių enciklopedija. T. V. Bostonas, 1954, p. 184.
- Lietuvos gyventojai: Pirmojo 1923 m. rugsėjo 17 d. visuotinio gyventojų surašymo duomenys, Kaunas: Lietuvos Respublikos Centrinis Statistikos Biuras, 1923, p. XXXVI.
- Masinės žudynės Lietuvoje (1941–1944). D. I. Vilnius: Mintis, 1965, p. 40.
- Masinės žudynės Lietuvoje. 1941–1944. D. 2. Vilnius: Mintis, 1973, p. 34–35.
- Muller-Hill, Benno. *Murderous Science: Elimination by Scientific Selection of Jews, Gypsies, and Others in Germany, 1933–1945*. Cold Spring Harbor Laboratory Press, USA.
- Romų pasakos. Sudarė Vida Beinortienė ir Daiva Tumasonytė. Panevėžys: Panevėžio spaustuvė, 2016.
- Salys Antanas, Kisinas Izidorius. Čigonai. Kaunas: Akc. bendrovės „Varpas“ spaustuvė, 1936, p. 9.
- Schemiavitz Michael. *Behind the Gate. A Holocaust Survivor's Journey From Vilna To Tel-Aviv*. Translated from Hebrew by Yossi L. Shem-Avi, 2008.
- Simoniukštytė Aušra. Seredžiaus romai. *Seredžius*. Vyriausioji redaktorė Vida Girininkienė. Vilnius: Versmė, 2003, p. 881.
- Tarptautinių žodžių žodynas. Trečiasis pataisytas leidimas. Sudarytojai Aldona Bendorienė, Virginija Bogušienė, Emilija Dagytė ir kt. Vilnius: Alma littera, 2004.
- Toleikis Vytautas. Lietuvos čigonai Antrojo pasaulinio karo metais. *Lietuvos čigonai: tarp praeities ir dabarties*. Sudarė Vytautas Toleikis. Vilnius: Garne-
lis, 2001, p. 20.
- Toleikis Vytautas. Lietuvos čigonai nacių okupacijos metais. *Christoph Dieckmann, Vytautas Toleikis, Rimantas Zizas. Karo belaisvių ir civilių gyventojų žudynės Lietuvoje 1941–1944 m.* Vilnius: Margi raštai, 2005, p. 59–60.

4. Prieigos per internetą

- Tumavičiūtė Irena. Romų holokausto aukų atminimas Lietuvoje. *Lietuvos aidas*, 2011 08 04, p. 3. Prieiga internete <<http://www.aidas.lt/lt/istorija/article/5093-08-03-romu-holokausto-auku-atminimas-lietuvoje>> žiūrėta 2016 08 18.
- Dievo Apvaizdos seserų sodalijos statutas I, § 2, 1930 m. Prieiga internete <<http://panevezys.lcn.lt/vienuolijos/moteru/apvaizdos/>> žiūrėta 2016 08 19.
- Europos Parlamento rezoliucijos „Dėl priešiško romams Europoje ir romų genocido Antrojo pasaulinio karo metais minėjimo“ 14 punktas. Prieiga internete <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P8-TA-2015-0095>> žiūrėta 2016 06 20.
- LGGR centro generalinės direktorės Birutės Teresės Burauskaitės 2010 03 18 pasirašytas įsakymas nr. IV-47 „Dėl papildyto getų, koncentracijos stovyklų ir kitokio tipo prievartinių stovyklų sąrašo patvirtinimo“. Prieiga internete <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActPrint?documentId=TAR.A9F435D3B4A4>> žiūrėta 2016 09 05.
- LGGR centro generalinės direktorės 2003 09 09 Dalios Kuodytės pasirašytas įsakymas nr. IV-113 „Dėl papildyto getų, koncentracijos stovyklų ir kitokio tipo prievartinių stovyklų sąrašo patvirtinimo“. Prieiga internete <<http://www.infolex.lt/lite/ta/113715%3e>> <http://www.infolex.lt/lite/ta/113715>> žiūrėta 2016 07 12.
- Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2015–2020 m. veiksmų planas, patvirtintas 2015 01 29 Kultūros ministro įsakymu nr. IV-48. Veiksmų plano priemonė nr. 6.1.3. Prieiga internete <<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4a774b20a7c711e4a82d9548fb36f682>> žiūrėta 2016 07 18.
- United States Holocaust Memorial Museum, Washington DC tinklalapis www.ushmm.org [žiūrėta 2016 m. gegužės mėn.].

5. Iliustracijų šaltiniai

IV viršelyje panaudota Jūratės Juškaitės nuotraukų kopozicija.

- p. 22: Panevėžio miesto savivaldybė. Istorinio žemėlapių fragmentas. Prieiga internete <<http://195.182.86.150:88/flexviewers/istorinis/>> žiūrėta 2016 07 29.
- p. 33: Marijos Tumaševič nuotr. iš LGGR TC lankstinuko „Romų genocidas Lietuvoje“, 2015 m.
- p. 66: Motiejaus Matuzevičiaus nuotr. iš Toleikis Vytautas. Lietuvos čigonai Antrojo pasaulinio karo metais. *Lietuvos čigonai: tarp praeities ir dabarties*. Sudarė Vytautas Toleikis. Vilnius: Garnelis, 2001, p. 25.

Santrumpos

Šios santrumpos gali turėti ne tik sąrašą pateiktą, bet ir kitais to žodžio vediniais žymimą reikšmę.

JK – Jungtinė Karalystė

LCVA – Lietuvos centrinis valstybės archyvas

LGGRTC – Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centras

LYA – Lietuvos ypatingasis archyvas

TŽŽ – Tarptautinių žodžių žodynas

a. – amžius

alb. – albumas

angl. – angliškai, anglų kalba

Ap. – aprašas

a. p. – antra pusė

arch. – archyvas

asm. – asmuo

B. – byla

D. – dalis

d. – duktė

deš. – dešimtmetis

dr. – daktaras

F. – fondas

g. – gimęs, -usi

g. – gatvė

gyv. – gyvena

ir kt. – ir kita

k. – kalba

kt. – kitas, kiti

L. – lapas

lot. – lotyniškai, lotynų kalba

m. – metai

m. – miestas

mėn. – mėnuo

Min. šalt. – minėtas šaltinis

Min. veik. – minėtas veikalas

m-kla – mokykla

nr. – numeris

Nuotr. – nuotrauka

p., psl. – puslapis

pab. – pabaiga

pr. – pradžia

r. – rajonas

Red. past. – redaktorės pastaba

s. – sūnus

sant. – santuoka

sr. – sritis

strp. – straipsnis

svet. – svetimybė

Šv. – šventas

t. – tėvas

T. – tomas

t. y. – tai yra

vyresn. – vyresnysis

vok. – vokiškai, vokiečių kalba

žr. – žiūrėti, žiūrėk

Asmenvardžių rodyklė

Parengė Lionė Lapinskienė

Dažniausiai pagal romų tradicijas vaikai turi motinos pavardę ir neretai tėvo pavardę ir vardas būna nežinomi. Iš šios rodyklės matyti, jog kartais romų vardai ir pavardės sutampa. Tai gali būti tėvas ir sūnus ar motina ir dukra, ar kt. Tokiais atvejais jie pažymimi santrumpomis t., s. ar kt.

Kartais asmenis atskirti padeda kasdieniame romų gyvenime dažniau vartojami pravardiniai vardai. Yra atvejų, kai prie pavardės tik jis ir terašomas, nes romų biografijų duomenis rinkusioms V. Beinortienei ir D. Tumasonytei niekas iš kalbintųjų romų negalėjo pasakyti, koks iš tiesų buvęs vieno ar kito giminaičio tikrasis vardas ar pravardė. Jie šioje rodyklėje, kaip ir visoje knygoje, rašomi kursyvu.

Jeigu sutampa tikrieji vardai, pavardės ir minėti pravardiniai vardai (tokių atvejų taip pat yra), papildomai nurodomas tėvavardis. Kai duomenų apie tėvą neturima, prie vieno ar kito romo pavardės rašomas motinos vardas. Vienas iš šių vardų rašomas ir tuo atveju, jeigu tikrieji romų vardai ir pavardės sutampa, o pravardinių vardų nėra.

Kartais rodyklėje tėra įrašytas tik vienas vardas, pavardė ar pravardinis vardas – vadinasi, apie tą asmenį daugiau nieko nežinoma. Be to, yra keli romai, kurie iki tam tikro savo gyvenimo etapo turėjo vieną vardą ir pavardę, tačiau vėliau dėl kokių nors priežasčių (nebūtinai iki santuokos; kartais tai susiję su gyvenamosios vietos pakeitimu ar kt.) dokumentuose rašėsi jau kitu vardu ir pavarde.

- Adamsonas Erikas 16, 114
Aleksandravičienė Liuba,
 žr. Jablonskaitė 100
Aleksandravičius Aleksas 91
Aleksandravičius Aleksas,
 Voico 69
Grafas Aleksandravičius 70
Aleksandravičius Kačiubė-
 jus 49
Aleksandravičius Mykolas,
 Žuliko 69
Aleksandravičius Radži 49
Aleksandravičius Silvestras,
 Sėlia 49
Aleksandravičiūtė Adelė 30,
 72, 75
Aleksandravičiūtė Aldona,
 Močia 69
Aleksandravičiūtė Elena,
 Mongolka 69
Aleksandravičiūtė Gražina,
 Puška 69
Aleksandravičiūtė Irena
 Magdalena, *Rėnia* 38, 40
Aleksandravičiūtė Kristina,
 Fliuko 66, 69
Aleksandravičiūtė Laima,
 Babytė 69
Aleksandravičiūtė Nina,
 žr. Grachauskienė 49
Aleksandravičiūtė Ona,
 žr. Jablonskienė 49, 100
Aleksandravičiūtė Ona,
 Niuša 66, 69, 99
Aleksandravičiūtė Rusali-
 na 65
Aleksandravičiūtė Saida 65
Aleksandravičiūtė Zemfira 69
Antanas 72, 74
- Antanas, *vok.* 80
Arlauskas Andriejus 54–55,
 99
Arlauskas Andrius, *Bado*
 54–55, 99
Arlauskas Andrius, *Tanko* 55
Arlauskas Artūras 55
Arlauskas Leonas, *Pompa*
 55
Arlauskas Grafas (?),
 Grafas (?) 55
Arlauskas, *Mako* 55
Arlauskas, *Miša* 55
Arlauskas Motiejus 55
Arlauskas Vladas, *Griša* 55
Arlauskas Vova 55
Arlauskienė Rožė, žr. Jab-
 lonskytė 50
Arlavičienė Stasė, *Babuška*,
 žr. Petrevičiūtė
 47–48, 54
Arlavičienė Vitalija 48
Arlavičius Nikolajus,
 Gončo 48
Arlavičius Sergiejus 48
Arlavičius Steponas,
 Červonco 48
Arlavičius Steponas,
 Gadžioro 47–48, 99
Arlavičius Viktoras, *Vyčiu*
 48
Arlavičiūtė Alina 48
Arlavičiūtė Aliona 48
Arlavičiūtė Laura 48
Arlavičiūtė Paina, *Saicha* 48
Auberg Adelė, žr. Bogda-
 novič 64
Auberg, *Pančka* 64
Aubergas Bajanass 64
- Bagdanavičiūtė Ona,
 žr. Matuzevičienė 66,
 69–70, 93, 96, 101
Bagdonavičiai 56, 59–60
Bagdonavičienė Paulina,
 Madė 57, 59, 99
Bagdonavičienė 99
Bagdonavičienė Rūta 74
Bagdonavičienė, *Senda* 42
Bagdonavičienė Teofilė,
 žr. Matuzevičiūtė 16,
 40, 70, 115
Bagdonavičienė Zofija,
 Zofaika, žr. Jablonskaitė
 59–60, 100
Bagdonavičienė, *Utkā* 42
Bagdonavičius 99
Bagdonavičius A. 114
Bagdonavičius Adomas,
 Igno 64
Bagdonavičius Aleksas
 56, 99
Bagdonavičius Aleksas,
 Voico 40, 70
Bagdonavičius Aleksas,
 Molia 65
Bagdonavičius Aleksas,
 Šyška 30, 37–38, 40,
 92, 99
Bagdonavičius Aleksas,
 Tėvo 64
Bagdonavičius Antanas,
 Kreco 24, 42, 99
Bagdonavičius Antanas,
 Kovalio 56–57, 59, 99
Bagdonavičius Anufrijus,
 Kubos 57, 59–61, 99
Bagdonavičius Benediktas,
 pan Benedikto 64

- Bagdonavičius Edgaras 65
 Bagdonavičius Jonas,
Karšuno 65
 Bagdonavičius Kostas,
Vasia 65
 Bagdonavičius Leonas,
Bučio 65
 Bagdonavičius Nikolajus,
Kolia 40
 Bagdonavičius Petras,
Tarzanas 40
 Bagdonavičius Steponas 74
 Bagdonavičius Steponas,
Filė 64
 Bagdonavičius Steponas,
Špako 57–59, 99
 Bagdonavičius Timūras 75
 Bagdonavičius Valdas 74
 Bagdonavičius Vytautas,
Kodelis 65
 Bagdonavičius Viktoras 62
 Bagdonavičius Vytautas,
Vyčiu 42
 Bagdonavičius Vladas,
Fuksas 42
 Bagdonavičiūtė Adelė, *Šerė*,
 žr. Visockienė 63–64,
 99
 Bagdonavičiūtė Anastazija,
 žr. Jablonskienė 23–24,
 42–43, 45, 51, 96
 Bagdonavičiūtė Anelė 63–
 64
 Bagdonavičiūtė Gerda 75
 Bagdonavičiūtė Inga 65
 Bagdonavičiūtė Inga,
 Rūtos 75
 Bagdonavičiūtė Liuba 56,
 59, 99
 Bagdonavičiūtė Marytė 64
 Bagdonavičiūtė Ona, *Roisto*,
 žr. Orlavičienė 64
 Bagdonavičiūtė Ona, žr.
 Grachauskienė 57–59,
 62, 97, 99
 Bagdonavičiūtė Onutė,
Hania 40
 Bagdonavičiūtė Rita 65
 Bagdonavičiūtė Roza, *Nota*
 64
 Bagdonavičiūtė Sonia 64
 Bagdonavičiūtė Svetlana 70
 Bagdonavičiūtė Tamara 42
 Bagdonavičiūtė Toma,
Knopkė 38, 40
 Bagdonavičiūtė Vanda
 57, 59
 Bagdonavičiūtė Viera 56–57,
 59, 99
 Bagdonavičiūtė Viera,
 Anelės 64
 Bagdonavičiūtė Ženia 56–
 57, 59
 Bartmannas Fritzas,
 žr. Bartmann Fritz
 88, 106, 112
 Bartmann Fritz, žr. Bar-
 tmannas Fritzas 88,
 106, 112
 Beinortas Julius 16, 114
 Beinortienė Vida 7, 16–18,
 26, 30, 32, 34, 36–37, 40,
 43, 49, 54, 71, 76, 97–99,
 102, 106–110, 112–113,
 115, 117
 Beleckaja Liuba 44
 Beleckaja Mura 44
 Beleckaja Putka 44
 Beleckaja Rasma 44
 Beleckaja Svieta 44
 Beleckienė Elžbieta,
Bėdia 51
 Beleckis Puti 44
 Beleckis Vania 44
 Beleckis Viktoras 44
 Bellmannas Ottas, Bell-
 mann Otto 88, 106,
 112
 Bellmann Otto, žr. Bell-
 mannas Ottas 88, 106,
 112
 Benašas Virginijus 5
 Bendorienė Aldona 115
 Beresnevičiai 106, 112
 Beresnevičienė Marijona
 24, 25, 26
 Beresnevičius Aleksas,
Leksa 23, 25–26, 29, 31,
 79, 82, 100
 Beresnevičius Jonas, *Vania*
 23, 25–26, 29, 31, 79,
 86, 100
 Beresnevičius Jurgis 25
 Beresnevičius Stepas,
Sunukas 31
 Beresnevičiūtė 80
 Beresnevičiūtė Elena 30–31,
 100
 Beresnevičiūtė Kristina,
 Zofijos 31
 Beresnevičiūtė Kristina 23,
 25, 30–31
 Beresnevičiūtė Teodora,
Dora, žr. Jablonskai-
 tė, žr. Jablonskaja 23–
 24, 26, 33, 36, 44–47,
 77, 100

- Beresnevičiūtė Zofija, žr.
Sinkevičienė 8, 20, 23,
25–26, 29–31, 44, 76–
83, 101, 103, 109
- Beresnevičiūtė Zofija,
Savėlė 31
- Beleckienė Elžbieta,
Bėdia 52
- Biliauskaitė Paulina, žr.
Matuzevičienė 66, 69
- Bitė, žr. Petkevičaitė
Gabrielė 5
- Bogdanovič Elena, *Puška*
38, 74
- Bogušienė Virginija 115
- Bogdanovič Nataša 49
- Brižinskaja Daša 48
- Brižinskaja Marija 48,
58, 62
- Brižinskas Jonas 91
- Bubnys Arūnas 7, 87, 104–
106, 110–112, 115
- Budrytė Dovilė 102, 115
- Burauskaitė Birutė Teresė
105, 111, 116
- Christova** Chrizantema,
Kaly 49
- Christovas Viktoras,
Vytia 49
- Čelkienė Grafinė, žr. Jab-
lonskaitė Grafinė, žr.
Orlovskaja Tamara 5,
29, 33, 42, 46
- Čibisovienė Nijolė, žr. Ma-
rozaitė 39
- Dagytė Emilija 115
- Darvinas Čarlzas 8
- Demnigas Gunteris, žr.
Demnig Gunter 96,
107, 113
- Demnig Gunter, žr. De-
mingas Gunteris 96,
107, 113
- Dieckmann Christoph 91,
116
- Draučiušaitė Ramunė 5
- Dumbrovskienė Aldona,
Sonia, žr. Jablonskaitė
32, 60–61, 100
- Dumbrovskis Adomas,
Damo 61, 74
- Dumbrovskis Jurius 60–62,
100
- Dumbrovskytė Teofilė,
Liuba, žr. Masalskienė
61
- Fraser Angus 19, 115
- Eimutienė Giedrė 105, 111
- Gaonas 95
- Gindra Zina 60
- Girininkienė Vida 92, 115
- Goethe 95
- Grachauskai 60, 62
- Grachauskaitė Elena 62
- Grachauskaitė Istela 48
- Grachauskaitė Ksenija 48
- Grachauskaitė Nina,
Bauze 48–49
- Grachauskaitė Teofilė,
žr. Stankevičienė 58,
38, 56–58, 62
- Grachauskas Adomas 60
- Grachauskas Antanas 49, 62
- Grachauskas Artūras 48,
60–61, 100
- Grachauskas 50
- Grachauskas Leonas,
žr. Tumarevičius 50
- Grachauskas Sergejus 48
- Grachauskas Steponas 32,
58–59, 61–62
- Grachauskas Vladas 58–
62, 66
- Grachauskas Viktoras,
Babo 60–62
- Grachauskienė Juchasė 60
- Grachauskienė Nina, žr.
Aleksandravičiūtė 49
- Grachauskienė Ona, žr.
Bagdonavičiūtė 57–59,
62, 96–97, 99
- Grachauskienė Zina,
žr. Jablonskaja 39, 74
- Grilevič Liubov Nikolajevna,
žr. Matuzevičienė 74
- Grunberg Richard 14, 115
- Gumbinas Lionginas 89,
105, 111
- Haagenas** Eugenias 13
- Himleris 11, 103
- Hissas 90, 114
- Hitleris, žr. Hitler 10, 103,
109
- Hitler, žr. Hitleris 10, 103,
109
- Irena 70
- Jablonskaitė 80
- Jablonskaitė Adelė, *Baba* 52

- Jablonskaitė Aldona, *Sonia*,
žr. Dumbrovskienė, 32,
60–61, 100
- Jablonskaitė Anelė,
žr. Tamarevičienė 24,
32–33, 60, 100
- Jablonskaitė Elžbieta 23–24,
26, 36, 51, 80
- Jablonskaitė Grafinė,
žr. Orlovskaja Tamara,
žr. Čelkienė Grafinė 5,
29, 33, 42, 46
- Jablonskaja Jelizaveta,
Zemfira, žr. Kasperavi-
čienė 39
- Jablonskaja Zina, žr. Gra-
chauskienė 39, 74
- Jablonskaitė Kristina,
Matielka 52
- Jablonskaitė Kosta 23–24,
44, 100
- Jablonskaitė Liuba, žr.
Aleksandravičienė 100
- Jablonskaitė Lena,
Malvina 52
- Jablonskaitė Nastia 24, 43
- Jablonskaitė Niuša 23, 44,
100
- Jablonskaitė Teodora, *Dora*,
žr. Jablonskaja, žr. Be-
resnevičiūtė 23–24, 26,
33, 36, 44–47, 77, 100
- Jablonskaitė Zofija 76
- Jablonskaitė Zofija, *Hėlė*,
žr. Jablonskienė 61
- Jablonskaitė Zofija, *Zofaika*,
žr. Bagdonavičienė 59–
60, 100
- Jablonskaja Teodora, *Dora*,
žr. Jablonskaitė, žr. Be-
resnevičiūtė 23–24, 26,
33, 36, 44–47, 77, 100
- Jablonskaja Zina, žr. Gra-
chauskienė 39, 74
- Jablonskas Dobilas 46
- Jablonskas Vytautas 46
- Jablonskas Vytautas,
Špako 61
- Jablonskiai 23, 106, 112
- Jablonskienė 100
- Jablonskienė Anastazija,
žr. Bagdonavičiūtė 23–
24, 42–43, 45, 51, 96
- Jablonskienė Juzefa,
Ciauka, žr. Mikalaus-
kaitė 47, 51, 54, 100
- Jablonskienė Ona, žr. Alek-
sandravičiūtė 49, 100
- Jablonskis 80
- Jablonskis Adomas, *Damo*
72, 74, 100
- Jablonskis Adomas, *Damo*,
vyresn. 36, 100
- Jablonskis Aleksandras,
Saša 39
- Jablonskis Aleksas 50
- Jablonskis Aleksas, *Naba-
gas* 39
- Jablonskis Aleksas, *Pimpo* 51
- Jablonskis Jonas 21, 37, 39,
100
- Jablonskis Juozas 23, 43, 45
- Jablonskis Juozas, Juozo
23–24, 36, 51–52, 77, 82,
86, 100
- Jablonskis Karolis, t. 24, 49,
51, 52, 100
- Jablonskis Karolis, *Vyto*,
s. 50
- Jablonskis Kazys 24, 30, 37,
39, 40, 100
- Jablonskis Leonas 52
- Jablonskis Mykolas, *Grafas*
39
- Jablonskis Mykolas, *Juzo*,
Kupro 24, 47, 51–52, 54,
86, 100
- Jablonskis Mykolas, *Mika*
49
- Jablonskis Mykolas, *Trėlio*
37–39, 77, 100
- Jablonskis Petras 23–25,
30–31, 36
- Jablonskis Robertas 52
- Jablonskis Sijavušas 50
- Jablonskis Silvestras 24, 47,
48, 86, 100–101
- Jablonskis Silvestras,
Karolio 50
- Jablonskis Steponas, *Boga-
tyrius* 24, 36, 53, 100
- Jablonskis Vania 37
- Jablonskis Viktoras 39
- Jablonskis Vladas 50
- Jablonskytė Birutė, žr. Tu-
marevič 50
- Jablonskytė Liolia 49
- Jablonskytė Liuba 39
- Jablonskytė Rožė, žr. Ar-
lauskienė 50
- Jablonskytė Tania 50
- Janavičiai 63
- Janavičienė 101
- Janavičius Julius 63
- Janavičius Kazys, *Kambalo*
63–64, 101

- Janavičiūtė Elena, *Šiauda* 63, 65
- Janovič Polina 37, 39
- Janovič Ruslanas 39
- Janovič Svetlana 39
- Jedickė Georgas, žr. Jedick Georg 87–88, 104, 110, 114
- Jedick Georg, žr. Jedickė Georgas 87–88, 104, 110, 114
- Juknevičienė Bronislava 105, 111
- Juozas 76
- Juozas, *vok.* 80
- Jurevičienė Rūta, *Madė*, žr. Jurevičiūtė 31
- Jurevičius Juozas 30–31, 101
- Jurevičiūtė Rūta, *Madė*, žr. Jurevičienė 31
- Jurevičiūtė Zinaida, žr. Orlovskaja 31
- Jurkevičienė Rita 105, 111
- Jutelytė Aurėja 102, 115
- Juškaitė Jūratė 96, 107, 113, 116
- Kasperavičienė Jelizaveta, *Zemfira*, žr. Jablonskaja 39
- Kasperavičius Leonas 66, 70–71, 96, 101
- Kasperavičiūtė Teklė 37, 39, 101
- Kasperovič Karolina, *Kralia* 37, 39
- Kisinas Izidorius 19, 115
- Klaubergas Karlas 13
- Kozlovskaja Fatima 74
- Kozlovskaja Liudmila 74
- Kozlovskaja Žana 74
- Kozlovskis 74
- Kozlovskis Edgaras 74
- Kristina 48
- Kuodytė Dalia 105, 111, 116
- Lapinskienė Lionė 8, 102, 108
- Lempertas Ilja 20
- Lohsė Hinrichas, žr. Lohse Hinrich 87, 104, 110
- Lohse Hinrich, žr. Lohsė Hinrichas 87, 104, 110
- Luška* 70
- Mackevič Valentina, žr. Tamarevičienė 34
- Majauskaitė Ieva 65
- Majauskas Artūras 65
- Majauskienė Elena 65
- Majauskienė Tamara 92
- Malina 82, 100
- Marozaitė Nijolė, žr. Čibisovienė 39
- Martynas 37, 39
- Masalskienė Teofilė, *Liuba*, žr. Dumbrovskytė 61–62
- Matuzevičienė Liubov Nikolajevna, žr. Grilevič 74
- Matuzevičienė Liudmila 70
- Matuzevičienė Ona, žr. Bagdanavičiūtė 66, 70–71, 93, 96, 101
- Matuzevičienė Paulina, žr. Biliauskaitė 66, 69
- Matuzevičius Adomas, *Damo* 66, 69
- Matuzevičius Aleksandras 70, 74
- Matuzevičius Aleksas 75
- Matuzevičius Borisas 75
- Matuzevičius Jonas 69
- Matuzevičius Kazimieras 66, 69
- Matuzevičius Motiejus, *Dembo* 21, 66, 69, 93, 101, 114, 116
- Matuzevičius Povilas 72, 74
- Matuzevičius Raimundas 75
- Matuzevičius Rolandas 75
- Matuzevičius Ruslanas 70, 74
- Matuzevičius Vytautas 74
- Matuzevičius Vladas 70
- Aleksandravičiūtė Kristina, *Fliuko* 66, 69
- Matuzevičiūtė Kristina, *Lialka* 70
- Matuzevičiūtė Lena 70
- Matuzevičiūtė Lida 74
- Matuzevičiūtė Liuba 75
- Matuzevičiūtė Nina 71
- Matuzevičiūtė Olga, žr. Vancevičienė 21, 66, 70, 101
- Matuzevičiūtė Ona 72, 101
- Matuzevičiūtė Rita 72
- Matuzevičiūtė Reda 74
- Matuzevičiūtė Rozita 74
- Matuzevičiūtė Rubina 75
- Matuzevičiūtė Teofilė, žr. Bagdonavičienė 16, 40, 70, 115
- Matuzevičiūtė Valerija 66, 93

- Matuzevičiūtė Zarina 70
 Matuzevičiūtė Zina, *Grafira, Gadžiori* 74–75
 Matuzevičiūtė Zinaida 75
 Matuzevičiūtė Zofija 66, 69
 Matuzevičiūtė Zosė, *Sonia* 72, 74–75, 92–93, 96, 101, 114
 Mečislauskaja Aliana, *Pėsiu* 39
 Mečislauskaja Lena 37, 38
 Mečislauskaja Lena, Lenos 39
 Mečislauskaja Marija 39
 Mečislauskaja Zora 39
 Mečislauskas Ivanas, *Tarzan* 37, 39
 Mekaitė Rima 104, 110, 115
 Mengelis Josef 12
 Michailovskaja Rūta, žr. Tamarevičiūtė 34
 Mikalauskaitė Juzefa, *Ciauka*, žr. Jablonskienė 47, 51, 54, 100
 Montvydaitė Vida 18
 Muller-Hill Benno 14, 115
 Ona 72
 Orlavienė Ona, *Roisto*, žr. Bagdonavičiūtė 49, 64
 Orlovskaja Adelė 44–45
 Orlovskaja Česia 33
 Orlovskaja Tamara, žr. Jablonskaitė Grafinė, Čelkienė Grafinė 5, 29, 33, 42, 46
 Orlovskaja Zinaida, žr. Jurevičiūtė 31
 Orlovskiai 45
 Orlovskis 44
 Orlovskis Jurgis 33, 45–46
 Pankevičius Raimondas 5
 Paulauskas Rolandas 7–8, 103, 107, 109, 113
 Petkevičaitė Gabrielė, žr. Bitė 5
 Petrevičiūtė Adelė 47, 54
 Petrevičiūtė Magdalena, *Babulė* 54–55
 Petrevičiūtė Stasė, *Babuška*, žr. Arlavienė 47–48, 54
 Petrevičiūtė Zita 54
 Petrukienė Zofija, *Murka* 51
 Prosniakova Henrika 16, 115
 Račkauskas Rytis Mykolas 5
 Rinkevič Nadiežda, *Mura* 63–64
 Rinkevičius Stasys 63–64, 101
 Rybelis Linas 19, 115
 Romany Roza 16, 115
 Rukšėnas Kazimieras 94, 114
 Sabatauskaitė Birutė 5, 7, 97, 107, 113
 Salys Antanas 19, 115
 Satkevičius Vitalijus 5
 Saudargas Algirdas 5
 Schemiavitz Michael, žr. Šemiavičius Mykolas 95, 114
 Shem-Avi Yossi L. 95, 115
 Serafimovič Rustam 50
 Simoniukštytė Aušra 92, 115
 Sinenka 53
 Sinkevičienė Zofija, žr. Beresnevičiūtė 7, 19, 23, 25–26, 29–31, 44, 76–83, 101, 103, 109
 Sinkevičius Motiejus, *Matas* 29, 31, 101
 Sinkevičius Vladas, *Volodia* 29, 31
 Sluško Gražina 5
 Sonia 32
 Stanislovas 66, 69
 Stankevičienė Teofilė, žr. Grachauskaitė 38, 56–58, 62
 Stankevičius Aleksas 71, 101
 Stankevičiūtė Kalda 58
 Stankevičiūtė Teofilė 71, 101
 Starkevičius 76
 Stech Konstantinas 5
 Šemiavičius Mykolas, žr. Schemiavitz Michael 95, 115
 Tamarevičienė Amelia 32, 35
 Tamarevičienė Ana Michailovna, *Niuša* 33–35, 101
 Tamarevičienė Anelė, žr. Jablonskaitė 24, 32–34
 Tamarevičienė Marija, žr. Tumaševič 32–34, 101, 104, 110, 116
 Tamarevičienė Valentina, žr. Mackevič 34
 Tamarevičius Aleksandras, *Saša* 33–35

- Tamarevičius Aleksas, Juozo 33, 35, 101
- Tamarevičius Aleksas, *Kalo* 35, 60
- Tamarevičius Aleksas, Mykolo 34
- Tamarevičius Artūras 35
- Tamarevičius Jonas, Stepono 35
- Tamarevičius Jonas, *Bairo*, t. 33, 35, 42
- Tamarevičius Jonas, *Vania*, s. 35, 101
- Tamarevičius Juozas, *Bairo* 29, 32–35, 60, 101
- Tamarevičius Kostas 34
- Tamarevičius Lukas 33, 35
- Tamarevičius Mykolas, *Kaliacha* 5, 34
- Tamarevičius Mykolas, *Miša* 33, 35
- Tamarevičius Mykolas, *Miša*, s. Stepono 35
- Tamarevičius Mykolas (Nikolajus), *Bėliu* 32–34, 101
- Tamarevičius Petras, *Pėtro*, *Bikono* 32, 60–61, 101
- Tamarevičius Steponas 32
- Tamarevičius Valerijus 35
- Tamarevičius Vytautas 34
- Tamarevičiūtė Raisa 33, 35
- Tamarevičiūtė Rita 33, 35
- Tamarevičiūtė Roza, d. *Bėliu* 33–34
- Tamarevičiūtė Roza, Jono 35
- Tamarevičiūtė Rozalija 33, 35
- Tamarevičiūtė Rūta, žr. Michailovskaja 34
- Tamarevičiūtė Sonia 33–34
- Tamarevičiūtė Sonia, Aleksandro 35
- Tamarevičiūtė Svieta 35
- Tamarevičiūtė Viera 35
- Toleikis Vytautas 19, 91, 93–94, 116
- Tumarevičius Leonas, žr. Grachauskas 50
- Tumarevič 50
- Tumarevič Birutė, žr. Jablonskytė 50
- Tumarevič Svieta 50
- Tumarevič Zuchra 50
- Tumarevičaitė Elena, *Helė* 35
- Tumarevičaitė Ona, *Ancė* 35
- Tumarevičaitė Stefanija, *Manka* 35
- Tumarevičaitė Teofilė, *Tofka* 35
- Tumarevičius Aleksas 89
- Tumasonytė Daiva 7, 15–16, 102, 106–110, 112–113, 115, 117
- Tumaševič Marija, žr. Tamarevičienė 32–34, 101, 104, 110, 116
- Tumaševičiai 33
- Tumavičiūtė 18–19, 115
- Udalcova Aldona 75
- Udalcova Sandra 75
- Udalcovas Grafas, *Kolia* 75
- Udalcovas Ivanas 75
- Udalcovas Michailas 75
- Vaičekonienė Virginija 8, 108
- Vancevičienė Olga, žr. Matuzevičiūtė 21, 66, 70
- Vancevičius Sergiejus 70
- Vancevičius Vladimiras 70
- Vancevičiūtė Zemfira Rasa 70
- Visockienė Adelė, *Šerė*, žr. Bagdonavičiūtė 63–64, 99
- Visockis Ivanas 65
- Visockis Jonas, *Račkus* 63–64, 101
- Visockis Motiejus 65
- Visockis Stepas 5, 65
- Vytas 78
- Vrublevskiai 94, 114
- Zeffirinas Beatas 15
- Zizas Rimantas 91, 116

Vietovardžių rodyklė

Parengė Lionė Lapinskiėnė

- Airija 40, 70
Anglija 66, 69, 70
Alytus 29,
Amerika 45, 85
Anglija 17, 33, 58
Anykščiai 32
Ašmena 37
Aušvicas 11, 12, 21
- Babes-Bolyai 7
Balingėnas 21, 93
Balkanai 11
Baltarusija 32, 35, 37, 42, 45,
65, 74
Bavaria 109
Bavarija 10
Berlynas 14, 82
Birkenau 21
Biržai 88, 106
Bostonas 87, 115
Breslauja 32
Buchėnvaldas 12, 76, 85
- Charkovas 49
- Čekija 14
- Daugailiai 105, 111
Didžioji Britanija 93
Dubiškė 105, 111
Dūkštas 89, 105, 111, 114
- England 14, 115
Estija 9,
- EU 113
Europa 5, 7–10, 13–14, 18–
19, 107, 116
European Union 113
Europos Sąjunga 8, 18, 14,
107
Ežerėlis 88, 90–91, 106, 111
- France 113
- Gardinas 21, 38, 92
Germany 14, 109–110, 113,
115
Glazgas 70
Gudagojus 93
- Ignalina 105, 111
Indija 15
- JAV 9, 11, 93
Jungtinė Karalystė 21, 50,
69, 70, 117
Jonava 17, 33, 47
- Kairiai 52
Kaliningradas 42, 44–46
Kazlų Rūda 90, 95
Kaunas 11, 19, 32, 38, 44,
64, 69, 87, 95–96, 106,
111, 115
Kėdainiai 45, 55
Kybartai 55
Klaipėda 17, 64, 75
Klužas 7
- Kroatija 18
- Latvija 9, 60
Lenkija 13, 18, 25–26, 32, 77
Lietuva 5, 7–9, 13, 16–19, 23,
25, 29–30, 38, 42, 64, 83,
87–88, 90–97, 102–107,
110, 112–117
- Linkuva 20
Lithuania 108, 110, 112–113
Liudvigsburgas 94, 114
Liukėnvaldas 29
Liūdynė 74
Loska 93
- Marijampolė 90
Maskva 44
Middlesex 14
Minskas 93
- Nacvaileris, žr. Natzweiler
21, 72, 93, 96
Natzweiler, žr. Nacvaileris
21, 72, 93, 96
Nemenčinė 69
Niurnbergas 11, 103
Nuremberg 109
- Ostlandas, žr. Rytų kraštas
104, 114
Osvėncimas 21
- Pabaltijys 11, 104
Pabradė 90

- Paneriai 11, 94
 Panevėžys 5, 7–8, 15–18, 20,
 23, 25–27, 32–34, 37–38,
 40, 42–43, 44, 46, 49,
 51–53, 55–56, 58, 60–
 61, 66, 69–72, 74–76, 80,
 82, 86, 88, 90, 93, 95–8,
 102, 106–109, 112–116
 Potsdamas 38, 92
 Prancūzija 7, 19, 21, 26–
 27, 30, 37, 45, 66, 81–84,
 92, 107
 Pravieniškės 11, 21, 23, 26,
 37, 44, 47–48, 56–58, 60,
 63–64, 72, 77, 79, 81–82,
 84, 90–92, 94, 96, 106–
 107, 112–113
 Prussia 109
 Prūsija 10, 103
 Pskovas 75
 Pumpėnai 38, 40, 51–52

R
 Ramygala 65
 Raseiniai 38, 90
 Raudonplynė 90
 Riga 110
 Ryga 104
 Rytų kraštas, žr. Ostlandas
 104, 113

 Rokiškis 88, 106
 Rumunija 7
 Rusija 17, 44

 Seredžius 91–92, 115
 Sibiras 47–48
 Sovietskas 44, 64
 Sovietų sąjunga 11, 21, 29,
 38, 86
 Suomija 17

 Šeduva 45
 Šiauliai 7, 17, 33, 49, 96, 103,
 109
 Šilagalys 74
 Škotija 52, 69, 70
 Štuthofas 13
 Švedija 17
 Švenčionėliai 33

 Tauragė 45
 Tel-Aviv 95, 115
 Trakai 90
 Troškūnai 63, 74

 Ukmergė 65
 Ukraina 18, 49
 United States 14, 116
 Upytė 76

 USA 14, 115
 Utena 32, 90, 105, 111

V
 Vakarų Europa 11
 Veimaro Respublika 10, 103
 Vengrija 18
 Vilkija 92
 Vilna 95, 115
 Vilnius 16–17, 32–33, 40–41,
 60, 63, 65, 87–88, 91, 93,
 94–96, 102, 114–116
 Visaginas 17
 Vokietija 7, 9–11, 13, 19, 21,
 26–27, 29, 38, 45, 57–
 58, 63–64, 66, 70–71,
 79, 81–82, 84, 87, 92–93,
 103–104, 107
 Vokietijos Federacinė Res-
 publika (VFR) 13, 94, 113

 Washington 14, 116
 Weimar Republic 109

Z
 Zapyškis 106, 111
 Zarasai 32–33, 89, 104–105,
 110–111, 114

 Žagarė 51
 Žalioji 76

Pa-182 Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m. / Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945 / sudarytojos Vida Beinortienė, Daiva Tumasonytė / redaktorė Lionė Lapinskienė. – Panevėžys: Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“, 2016. – 128 p. – Iliustr., dok. – Asmenvardžių r-klė p. 118–125. Vietovardžių r-klė p. 126–127. Apibendr. strp. anglų k. p. 108–113. Bibliogr. išnašose ir p. 114–116.

ISBN 978-609-95714-2-3

Ši knyga yra skaudus pasakojimas apie tragiškus Panevėžio krašte gyvenusių romų šeimų likimus Antrojo pasaulinio karo metais Lietuvos ir Europos įvykių kontekste. Kartu tai ir istorinę vertę turintis paminklas visai Lietuvos romų bendruomenei.

UDK 323.15(474.5)(=214.58)(091)

Pa-182

Panevėžio romų kančių keliai 1941–1945 m.

Exploring the Untold Suffering of the Roma People of Panevėžys: 1941–1945

Sudarytojos *Vida Beinortienė, Daiva Tumasonytė*

Dizaineris *Linas Vaškevičius*

Redaktorė *Lionė Lapinskienė*

Vertėja į anglų k. *Virginija Vaičekonienė*

Tiražas 200 egz.

Parengė ir išleido VšĮ Komunikacijos centras „Kalba. Knyga. Kūryba“

4 paštas, pašto dėžutė 94, LT-37009 Panevėžys

Tel. + 370 686 15981. El. p. kalba.knyga.kuryba@gmail.com

Spausdino Standartų spaustuvė

S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius

www.standart.lt